

T.C.

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME DOKTORA PROGRAMI

**MUHASEBE MANİPÜLASYONLARININ KREDİ ANALİSTLERİNİN VE BORSA
YATIRIMCILARININ DEĞERLENDİRMELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN

GÜLDEN KADOOĞLU AYDIN

GAZİANTEP - 2019

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME DOKTORA PROGRAMI

**MUHASEBE MANİPÜLASYONLARININ KREDİ ANALİSTLERİNİN VE BORSA
YATIRIMCILARININ DEĞERLENDİRMELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
GÜLDEN KADOOĞLU AYDIN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İBRAHİM HALİL EKŞİ
GAZİANTEP - 2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE
DOKTORA KABUL VE ONAY FORMU

İşletme Anabilim Dalı **İşletme** Doktora Programı öğrencisi **Gülden KADOOĞLU AYDIN** tarafından hazırlanan “**Muhasebe Manipülasyonlarının Kredi Analistlerinin ve Borsa Yatırımcılarının Değerlendirilmeleri Açısından İncelenmesi**” başlıklı tez, **19 / 07 /2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> <u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Jüri Başkanı	Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ Atatürk Üniversitesi	
Tez Danışmanı	Doç. Dr. İbrahim Halil EKŞİ Gaziantep Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Yunus KILIÇ Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Eda DİNERİ Hasan Kalyoncu Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Doktora Tezi olarak sunduğum “Muhasebe Manipölasyonlarının Kredi Analistlerinin Ve Borsa Yatırımcılarının Değerlendirmeleri Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışma tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

19/07/2019

Göllden KADOOĞLU AYDIN

ÖNSÖZ

Günümüzde özellikle finansal piyasalarda yapılan manipülasyona vurgu yapmak amacıyla çalışmamızda, kredi yetkililerinin bakış açılarıyla yapılan manipülasyon tespiti için anket çalışması ve BIST İmalat Sektöründe faaliyet gösteren firmalarda manipülasyon tespiti için Beneish Modeli kullanılarak manipülasyona yönelik uygulamalar yapılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında değerli yardım ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. İbrahim Halil Ekşi başta olmak üzere, tez izleme komitesinde bulunan değerli hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Eda Dineri ve Dr. Öğretim Üyesi Yunus Kılıç'a; tez jürisine katılma davetimizi kabul eden sayın Prof. Dr. Fatih Coşkun Ertaş ve Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli'ye; ayrıca öğrenim hayatım boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme ve çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen sayın Mali Müşavir Mehmet Tuncay'a teşekkürü bir borç bilirim.

Gaziantep, 2019

Gülden KADOOĞLU AYDIN

ÖZET

Günümüzde finansal tablo kullanıcılarının sayısındaki artış sebebiyle finansal tablodaki bilginin gerçeği yansıtması, doğru ve güvenilir olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü karar vericilerin finansal tabloları doğru yorumlayabilmesi ve doğru bir karar verebilmeleri çok önemlidir. Ancak bu durumu engelleyen en önemli tehditlerden birisi mali tablolarda yapılan manipülasyonlardır.

Bu araştırmanın amacı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bankaların ticari kredi biriminde çalışan personelin manipülasyona bakış açılarını ölçmek ve BİST imalat sektöründe faaliyette bulunan firmaların manipülasyon yapma ihtimalini ortaya koymaktır.

Anket çalışmasından elde edilen bulgulara göre; işletmelerin kredi değerliliğinde seçilmiş 16 adet hesap kalemi içinde çok önemli olan kalem; Satışlar kalemi olarak tespit edilmiştir. Manipülasyona çok yatkın olan kalemin Stoklar hesap kalemi olduğu tespit edilmiştir. Kredi yetkililerinin kredi değerlendirme sürecinde, Giderlerin ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesinin finansal tablolarda en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniği olduğu sonucuna varılmıştır.

Beneish Modeli kullanılarak yapılan analizler sonucunda; 152 firmadan 30 tanesinin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgu bulunmadığı, 45 firmanın finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Manipülasyon, Finansal Tablo, Beneish Modeli, BİST İmalat Sektörü.

ABSTRACT

Due to the increase in the number of users of the financial statements, it is of utmost importance that the information in the financial statement reflects the truth, is accurate and reliable. Because it is important for the decision-makers to interpret the financial statements correctly and make the right decisions. But, one of the most important threats to this situation is the manipulation in the financial statements.

The aim of the research, based on this importance of manipulation credit and commercial banks in South East Anatolia region of the employees in the unit of manipulation measure and BIST companies in the manufacturing sector perspectives manipulation to reveal the possibility of making.

According to the findings obtained from the survey study; The items that obtained very important within the 16 items selected in the creditworthiness of enterprises is Sales, The items which are very prone to manipulation were obtained as inventories. In the credit evaluation process, it was concluded that the most common method of manipulation is the recognition of expenses and provisions in the financial statements.

According to the results of the second stage using the Beneish Model, there were no findings that 30 of the 152 firms had applied to manipulated financial information, and there were serious findings about the possibility of 45 firms having manipulated financial information.

Keywords: Accounting Manipulations, Financial Statement, Beneish Model, BIST Manufacturing Sector.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
MUHASEBE MANİPÜLASYONU KAVRAMI.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Manipülasyon Kavramı	3
1.1.1. Manipülasyon Tanımı.....	3
1.1.2. Manipülasyonun Önemi	6
1.1.3. Manipülasyonun Amacı.....	8
1.1.4. Manipülasyonun Çeşitleri.....	9
1.1.4.1. Hareket Bazlı Manipülasyon.....	9
1.1.4.2. Bilgi Bazlı Manipülasyon.....	9
1.1.4.3. İşlem Bazlı Manipülasyon.....	11
1.2. Muhasebe Manipülasyonları.....	11
1.2.1. Muhasebe Manipülasyonu Kavramı.....	11
1.2.2. Muhasebe Manipülasyonunun Nedenleri	12

1.2.3. Muhasebe Manipülasyonu Türleri.....	20
1.2.3.1. Gider Manipülasyonları.....	20
1.2.3.2. Gelir Manipülasyonları	20
1.2.3.3. Varlık ve Borçların Manipülasyonu	21
1.2.4. Muhasebe Manipülasyonlarının Amaçları ve Sonuçları	21
1.2.5. Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri.....	23
1.2.5.1. Finansal Raporlamalarda Yapılan Hileler	24
1.2.5.2. Kar Yönetimi.....	25
1.2.5.3. Agresif Muhasebe	26
1.2.5.4. Büyük Temizlik Muhasebesi.....	27
1.2.5.5. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları.....	27
İKİNCİ BÖLÜM	29
MUHASEBE MANİPÜLASYONU İLE İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER MUHASEBE MANİPÜLASYONUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK VE ORTAYA ÇIKARILMASI İÇİN KULLANILAN TEKNİKLER.....	29
2.1. Muhasebe Manipülasyonlarıyla İlgili Uluslararası Düzenlemeler	29
2.1.1. Sarbanes - Oxley Kanunu (SOX)	29
2.1.2. Treadway Komisyonu Sponsor Organizasyonlar Komitesi (COSO) Raporlarındaki Düzenlemeler	30
2.1.3. Uluslararası Denetim Standartları	32
2.1.4. Avrupa Birliği Tarafından Gerçekleştirilen Düzenlemeler	32
2.2. Türkiye’de Yapılan Düzenlemeler	33
2.2.1. SPK Düzenlemeleri	33
2.2.2. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki Düzenlemeler.....	34

2.2.3. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun Düzenlemeleri	34
2.2.4. İç Kontrol.....	35
2.3. Muhasebe Manip�lasyonlarının Tespit Edilmesi ile İlgili Modeller.....	36
2.3.1. Tahakkuk Esaslı Modeller	37
2.3.1.1. İmhoff ve Eckel Modeli	37
2.3.1.2. Healy Modeli.....	37
2.3.1.3. DeAngelo Modeli.....	40
2.3.1.4. Jones Modeli	40
2.3.1.5. Düzeltilmiş Jones Modeli.....	41
2.3.1.6. Endüstri Modeli.....	42
2.3.1.7. Kothari Modeli	42
2.3.1.8. Larcker ve Richardson Modeli.....	43
2.3.1.9. Barton ve Simko Modeli	44
2.3.2. Karma Modeller.....	45
2.3.2.1. Beneish Modeli	45
2.3.2.2. Spathis Modeli.....	47
2.4. Muhasebe Manip�lasyonlarının �nlenmesine Yönelik Kullanılan Teknikler	48
2.4.1. Analitik Yöntemler	48
2.4.2. Benford Yasası	49
2.4.3. Doğrulama, İstisna ve Doğruluk/Eş-Kopya Testleri	51
2.4.4. Yeniden Hesaplama	52
2.4.5. Uzman Sistemler	52
2.4.6. Yapay Sinir Ağı.....	53
2.4.7. Veri Analizi	54
2.4.8. Fiziki Sayım.....	54

2.4.9. Gözlem Yapma	54
2.5. Literatür Taraması	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	63
MATERYAL VE YÖNTEM	63
3.1. Birinci Aşama: Banka Personelleri İle Yapılan Çalışmanın Materyal Ve Yöntemi	63
3.1.1. Araştırmanın Amacı	65
3.1.2. Araştırmanın Kapsamı	65
3.1.2.1. Anket Formunun Oluşturulması	65
3.1.2.2. Örneklem	66
3.1.3. Yöntem	67
3.1.4. Ölçeğin Güvenilirlik Analizi	70
3.1.5. Normallik Testi	71
3.2.İkinci Aşama: Benesih Modeli İle BİST İmalat İşletmelerinde Manipülasyon Değerlendirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmanın Materyal Ve Yöntemi	72
3.2.1.Araştırmanın Amacı	72
3.2.2.Yöntem	73
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	81
BULGULAR VE YORUMLAR	81
4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	81
4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	81
4.1.2. Seçilmiş Hesap Kalemlerinin İşletmenin Kredi Değerliliği Açısından Öneme Yönelik Katılımcıların Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu	83

4.1.3. Katılımcıların Finansal Tablo Manipülasyonuna Yönelik Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu	85
4.1.4. Seçilmiş Finansal Tablo Kalemlerinin Manipülasyona Yatkınlık Derecelerine Yönelik Katılımcıların Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu.....	97
4.1.5. Kredi Yetkililerinin Kredi Değerlendirme Sürecinde En Fazla Karşılaştıkları Manipülasyon Tekniğini Bulmaya Yönelik Çalışmanın Çapraz Tablo Sonuçları.....	99
4.2. Ek Analizler : Farklılık Analizleri	103
4.2.1. T - Testi ve Mann - Whitney U Testi	103
4.2.2. Tek Yönlü Varyans Analizi - ANOVA ve Kruskal Wallis Testi	107
4.2.1.1. Kredi Yetkililerinin Yaş Ortalamalarına Göre Farklılık Analizi	107
4.2.1.2. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Analizi	110
4.2.1.3. Banka Sahiplik Durumuna Göre Farklılık Analizi.....	114
4.2.1.4. Mesleki Deneyim Süresine Göre Farklılık Analizi	118
4.3. Veri Analizi	124
4.4. Normallik Testi.....	125
4.5. Tanımlayıcı İstatistik	125
4.6. Analiz Sonuçları	125
BEŞİNCİ BÖLÜM	134
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	134
KAYNAKÇA	142
EKLER.....	154
Ek 1: Anket Formu	154
Ek 2: BIST İmalat Sektöründeki Firmaların Rasyoları ve Mi Değerleri.....	160
EK 3. Anket Verileri İçin Normallik Testi- Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları.....	164
EK 4. Anket Verileri İçin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	167

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Muhasebe Manipülasyonlarının Etkileri ve Sonuçları	23
Tablo 2. Muhasebe Manipülasyon Yöntemleri	24
Tablo 3. Beneish'in Modellerinde Yer Alan Bağımsız Değişkenler	47
Tablo 4. Ölçek Puan Aralıkları ve İlgili Katılım Düzeyleri	68
Tablo 5. Cronbach's alpha Güvenilirlik Açısında Ölçek Puan Aralıkları	71
Tablo 6. Demografik Özelliklere ilişkin bulgular	81
Tablo 7. Bankanın Özelliklerine İlişkin Bulgular	83
Tablo 8. Kalemlerin Kredi Değerlerinde Önemlilik Derecelerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	84
Tablo 9. Finansal Tablo Manipülasyonlarına İlişkin Bulgular	86
Tablo 10. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısına İlişkin Bulgular	87
Tablo.11. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısına Cinsiyete Göre Verdiklerin Cevaplar	88
Tablo 12. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Yaş Ortalamasına Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları.....	89
Tablo 13. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanların Çalıştıkları Bankanın Sahip Yapısına Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları	90

Tablo 14. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanlarının Çalıştıkları Bankanın Yaşına Verdikleri Cevapların Sonuçları	91
Tablo 15. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanlarının Çalıştıkları Bankanın 2017 Yılındaki Aktif Büyüklüğüne Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları.....	92
Tablo 16. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının çalışanlarının çalıştıkları mesleki yıl tecrübelerine verdikleri cevapların Sonuçları	93
Tablo 17. Kreditorlerin Manipülasyona Yönelik Düşüncelerinin Katılım Oranları Açısından İncelenmesi.....	94
Tablo 18. Finansal Tablo Kalemlerinin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlik Derecelerine İlişkin Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri.....	97
Tablo 19. Karşılaşılan Finansal Tablo Manipülasyonları Tekniklerine İlişkin Bulgular	99
Tablo 20. Çalışanların Cinsiyetleri Açısından En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği.....	100
Tablo 21. Çalışanların Yaş GruplarınaGöre En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği.....	101
Tablo 22. Çalışanların Eğitim Düzeylerine Göre En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği.....	102
Tablo 23. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi.....	104
Tablo 24. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından (Normal Dağılım Göstermeyen) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi.....	105
Tablo 25. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından Manipülasyona Yatın Olarak Gördüğü (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Farklılık Analizi.....	106

Tablo 26. Kredi Yetkililerinin Yaş Gruplarına Göre (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi.....	107
Tablo 27. Yetkililerinin Yaş Gruplarına Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Hesap Kalemlerine Verdikleri Önem Düzeyinin Analizi	108
Tablo 28. Kredi Yetkililerinin Yaş Ortalamalarına Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Derecesinin Farklılık Analizi	109
Tablo 29. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Normal Dağılım Gösteren Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi.....	111
Tablo 30. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Normal Dağılım Göstermeyen Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi.....	112
Tablo 31. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Derecesinin Farklılık Analizi	113
Tablo 32. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre (Normal Dağılım Gösteren) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi	115
Tablo 33. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi	116
Tablo 34. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Seviyesinin Farklılık Analizi	117
Tablo 35. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre (Normal Dağılım Gösteren) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi	119
Tablo 36. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi.....	120
Tablo 37. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Seviyesinin Anova ve Tukey Analizi Tablo ve Yorumu.....	121

Tablo 38. Hipotezler ve Ret-Kabul Durumları	123
Tablo 39. Uygulamaya Giren Toplam Veri Sayısı	124
Tablo 40. Tanımlayıcı İstatistikler.....	125
Tablo 41. İşletmelerin Mi ve Zi Değerleri İle Zi Yorumları	126
Tablo 42. Manipülator ve Manipülator Olmayan Şirketlerinin Bağımsız Değişkenlerinin Merkezi Dağılım Özellikleri	131

KISALTMALAR

AICPA	:	Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
BİST	:	Borsa İstanbul
CEO	:	İcra Kurulu Başkanı
CFO	:	Finansal İşler Müdürü
COSO	:	The Committee Of Sponsoring Organizations Of The Treadway Commission- Treadway Komisyonu Sponsor Organizasyonlar Komitesi
FASB	:	Financial Accounting Standarts Board– Finansal Muhasebe Standartları Kurumu
GAAP	:	Generally Accepted Accounting Principles- Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GKGM	:	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IFAC	:	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IIA	:	Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü
ISA	:	Uluslararası Denetim Standartları
KGK	:	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KPMG LLP	:	Klynveld- Peat Main Goerdeler Limited Liability Partnership- Yerel ve Uluslararası Kruluşlara Denetim, Vergi ve Danışmanlık Hizmeti Veren Kurumlar
PCAOB	:	Halka Açık İşletmeler Muhasebe Gözetim Kurulu
ROA	:	Aktif Karlılık Oranı

SAS	:	Denetim Standartları Tebliğleri
SEC	:	Securities and Exchange Comission-Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu
SOX	:	Sarbanes- Oxley Kanunu
SPK	:	Sermaye Piyasaları Kurulu
TMS	:	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TURMOB	:	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
VUK	:	Vergi Usul Kanunu

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE MANİPÜLASYONU KAVRAMI

GİRİŞ

Muhasebe uygulamaları, muhasebe standartları ve ilkelerindeki bazı boşluklar veya eksiklikler nedeniyle birçok esnek uygulamaya sahiptir. Bu uygulamalar yanında işletme yöneticileri finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan muhasebe konusundaki yenilikler, uygun standartların oluşturulamaması veya hazırlanmasındaki gecikmeler nedeniyle finansal bilgileri manipüle etmek için bir takım yollara başvurmaktadır. İşletme yöneticilerinin, amaçlarına ulaşmak için Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMI)'nin kuralları içinde çok sayıda yöntem bulmaları mümkündür. Çünkü muhasebe uygulama kuralları çok spesifik olmamakla beraber kabul edilebilir alternatif uygulamaların pek çoğuna izin vermektedir. Finansal tablolar ve buna ilişkin raporlar, değişik durumlara uyum sağlanması amacıyla bir takım esneklikleri içerisinde barındırmaktadır.

Muhasebe standartlarında yer alan söz konusu esneklikler, iş dünyasında her geçen gün meydana gelen yeniliklere uyum sağlanması amacıyla yer almaktadır. Fakat bu esnekliğin art niyetli kullanımı durumunda gerçekleştirilen uygulama esneklikten yararlanmaktan öte muhasebe manipülasyonuna neden olmaktadır. Yöneticilerin aldıkları kararların, manipülasyonların gerçek sonuçlarının görülmesi açısından önünde bir engel olarak değerlendirilmesi mümkündür. İşletmelerin finansal bilgilerinden faydalananları yanıltmak amacıyla hazırlanan, muhasebe kayıtlarında ve işlemlerine isteyerek ve bilerek yapılan düzensizliklere, muhasebe manipülasyonu adı verilmektedir. Muhasebe manipülasyonlarının asıl amacı, firmaların mevcut durumundan farklı bir görüntü çizmek istenmesidir.

Muhasebe manipülasyonunun nedenleri, amaçları ve sonuçları konusunda literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Muhasebe manipülasyonuna ilişkin ilk araştırmalar; 'işletmeler kasıtlı olarak karlarındaki ve nakit akımlarındaki dalgalanmaları azaltmak için manipülatif işlemlere başvuruyorlar mı?' sorusunun cevabını ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu ve benzeri araştırmalardan elde edilen bulgular, literatürde muhasebe manipülasyonunun nedenleri, amaçları, sonuçları ve belirleyicilerini araştırmaya yönelik yeni çalışmaların yer almasına neden olmuştur.

Bir ülkenin uzun dönemli ve sağlıklı bir büyüme sağlayabilmesi için başvurabileceği en önemli kaynaklardan birisi sermaye piyasalarıdır. Sermaye piyasalarında gelişim ve derinleşmenin sağlanamadığı ülkelerde, büyük dalgalanmaların ve krizlerin yaşanması da mümkündür. Sermaye piyasalarının derinleşmesi ve geliştirilmesi fon arz ve talep edenlere en yüksek faydayı sağlayabilmesi bakımından; piyasaya daha çok yatırımcının dâhil edilmesi ve piyasa hacminin büyütülmesiyle mümkün olmaktadır. Sermaye piyasalarına daha fazla yatırımcının dahil edilmesinin önünde, yatırımcıların piyasaya olan güvensizlikleri yer almaktadır. Bu bağlamda manipülasyon, yatırımcıların piyasaya olan güven eksikliklerini tetikleyen en önemli nedenlerden biridir.

Sermaye manipülasyonlarının bu öneminden hareketle; bu çalışmada hem bankalara hem de piyasa yatırımcılarına ışık tutulacak analizler yapmak amacıyla anket yöntemi ve Beneish Modeli olmak üzere iki aşama gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Güneydoğu Bölgesi'ndeki banka şubelerinde çalışan 218 kişiden oluşan ticari kredi birimindeki personellere uygulanan anket ile, kredi başvurusunda bulunan firmaların daha çok hangi hesap kalemlerinde neden değişikliğe gittiklerini belirlemeye yani personellerin manipülasyonu algılama düzeylerine yönelik bir çalışma düzenlenmiştir. Aynı zamanda kredi yetkililerinin bakış açılarıyla hangi hesap kalemlerinin kendileri için önemli ve manipülasyona yatkın oldukları tespit edilmiştir. Anket çalışmasının ardından hisse senetleri daha çok işlem gören, dolayısıyla borsada etkisi olduğu düşünülen ve sermaye piyasasını manipülasyon yapma ihtimali ile olumsuz etkileyebilecek olan imalat sektöründeki firmaların finansal tabloları kullanılarak manipülasyon yapma ihtimali olan firmalar sayı olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bankaların kredi verme işlemlerinde hangi durumlarda daha dikkatli olmaları ve hangi hesap kalemlerine önem vermeleri gerektiği belirlenmiş, sermaye piyasalarında işlem yapan yatırımcılar açısından da yapacakları yatırım kararlarında fikir verilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde manipülasyon ve muhasebe manipülasyonlarının kavramı, nedenleri, sonuçları ve çeşitleri gibi temel konular alınmıştır. İkinci bölümde muhasebe manipülasyonu ile ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile önlenmesi ve ortaya çıkarılması için kullanılan tekniklerden bahsedildikten sonra üçüncü bölümde iki aşamadan oluşan analiz kısmına yer verilmiştir. Analizlerden ilki, muhasebe bilgi manipülasyonlarına yönelik gerçekleştirilecek anket ile banka personellerinin bakış açıları, ikincisi ise BIST'de

faaliyet gösteren imalat sektörü firmalarının mali tabloları üzerinden gerçekleştirilecek uygulamayı kapsamaktadır. Son bölümde de sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

1.1. Manipülasyon Kavramı

Manipülasyon, gerek menkul kıymet piyasalarına fon sunan bireysel yatırımcılar gerekse hisse senedi ihraç ederek fon talep eden şirketler açısından oldukça önemli bir konudur. Dolayısıyla manipülasyonun çeşitli yönleriyle incelenmesinin yararlı olacağı düşüncesiyle bu bölümde; manipülasyonun tanımı, amaçları, özelliklerine göre türleri ve uygulanmasında kullanılan çeşitli teknikler incelenmektedir.

1.1.1. Manipülasyon Tanımı

İnsanoğlunun paranın icadı ile hile ve manipülasyon yapmaya başladığı varsayılabilir. Paranın icadından önce mal ve hizmet değişiminde manipülasyon yapılması çok güç iken, değerli maden ve taşların para olarak kullanılmasından sonra ise “kırpma” ve “ayar bozma” gibi yöntemler kullanılarak manipülasyon kavramı ortaya çıkmıştır (Kandemir ve Kandemir, 2012: 60).

Manipülasyon pek çok farklı anlam içermekle beraber, menkul kıymetler piyasasında sık kullanılan bir terimdir. Konuyla ilgili literatürdeki tanımlardan bazıları şunlardır;

Manipülasyon; menkul kıymet fiyatlarının yapay olarak kontrolü veya bir hisse senedinde aktif olarak işlem yapıldığı izlenimini vermek amacıyla yapay işlemlerin yapılmasıdır. (Özparça, 2000: 18).

Ocak ve Güçlü (2014) Copeland (1968)’ın tanımından yola çıkarak muhasebe manipülasyonunu, yıllar itibariyle işletmenin karındaki oynaklığın ortadan kaldırılması amacıyla raporlanmaya hazırlanan karın düşürülebilmesi ya da yükseltilebilmesi yeteneği olarak tanımlamaktadır.

Yine Ocak ve Güçlü (2014)’nün Stolowy ve Breaton (2003)’ın yapmış olduğu tanımdan yola çıkarak, işletme ve yöneticiler; toplum ile işletme ve devlet; işletme ile kaynak sağlayanlar arasındaki servet transferini etkileyebilmek amacıyla yönetimin kendi takdir yetkisini kullanarak ya da işlemlerin tasarlanmasıyla; muhasebe ilkeleri, düzenlemeler, standartlar ve kanunlara uygun ya da bunlara aykırı olarak muhasebeye ilişkin seçimlerde bulunması şeklinde muhasebe manipülasyonunu tanımlamışlardır.

Manipülasyon; kişilerin önceden saptadıkları amaç doğrultusunda, piyasadaki bir hisse senedinin normal arz talep koşullarında alacağı değerden farklı bir değer almasına yönelik bilinçli eylem ya da eylemler dizisidir (Özparça, 2000: 19).

Bir diğer tanıma göre manipülasyon; menkul kıymet piyasalarında işlem gören hisse senetlerine ilişkin, bilinçli olarak yanlış yönlendirici bir izlenim uyandırma veya yanıltıcı bir piyasa yaratmak amacıyla yapılan işlemlerdir. Bu tanım gereği, yapay yollarla menkul kıymet piyasa fiyatlarının yükseltilmesi, düşürülmesi veya belli bir seviyede tutulmasına yönelik tüm faaliyetler manipülasyon tanımı içerisinde yer almaktadır (Özbay, 1990: 122).

Başka bir ifadeyle manipülasyon (yapay fiyat oluşturma); genellikle arz ve talebin sınırlı olduğu, genişlik ve derinlikten yoksun pazarlarda; katılımcıların önemli bir kısmının pazarın yapısı ve hisse senedi olgusu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı, oyunun kurallarının tam olarak belirlenemediği veya kullanılmadığı dönemlerde kendini gösteren, gerçekte kriminal olarak kabul edilen bir eylemdir. Doğası gereği manipülasyon, sadece hisse senedi pazarlarına özgü bir olgu olmayıp, tam rekabetin oluşmadığı her türlü pazarda karşılaşılabilen bir durumdur. Dolayısıyla tarımsal kesimden endüstriyel kesime, en gelişmiş finansal araçlardan vadeli işlemlere (futures) kadar her alanda kendini gösterebilmektedir (Özparça, 2000: 19).

Sermaye piyasalarında manipülasyon kavramı genel olarak; yatırımlarını “değerlendirmeye çalışan tasarruf sahiplerini, yanlış bilgiler ya da hileli açıklamalar yoluyla aldatmaya yönelik işlemler bütünü olarak tanımlanabilir (Tezcanlı, 1996: 125).

Manipülasyon ya da ekonomideki adıyla yapay fiyat oluşturma; arz ve talebin sınırlı olduğu, katılımcıların çoğunluğunun yeterli bilgiye sahip olmadığı, finansal piyasalarla ilgili kural ve kanunların tam olarak oturmadığı ya da uygulanmadığı dönemlerde kendini gösteren bir olgudur. Manipülatör ise; bir kazanç sağlamak veya kayıptan kaçınmak amacıyla diğer kullanıcıların aleyhine fiktif fiyat yaratan kişidir (Küçüksözen, 2004: 7).

Bu doğrultuda manipülasyon kavramı genel olarak; firmaların mali ve finansal durumlarını olduğundan daha iyi göstererek daha fazla fon temin etme çabası ve firma hisse değerini arttırmak için, veya daha kötü göstererek daha az vergi vermek ve ortaklara daha az kar dağıtmak için başvurdukları yollar olarak tanımlanabilir.

Tanımlardan menkul kıymet piyasalarındaki herhangi bir faaliyetin manipülatif bir faaliyet olarak adlandırılabilmesi için bazı özelliklerin söz konusu faaliyette yer alması gerektiği görülmektedir. Bu özellikler (Benabou ve Laoque, 1992: 929);

- Fiyat mekanizmalarına arz ve talebin serbest olarak etkileşimini engelleyerek müdahale etme,
- Bir menkul kıymette işlem yapmak için insanları yanıltmak,
- Menkul kıymet fiyatlarını yapay seviyede tutmak.

Rekabetin düzen ve yapısını bozucu niteliğe sahip bu piyasa oyunları, üç şekilde yapılmaktadır (Allen ve Bale, 1992: 504);

- Yükselen bir piyasa olduğu veya olacağı inancı yaratılarak, fiyatların artmasını sağlayacak uygun ortamı oluşturmak ve eldeki hisse senetlerini yüksek fiyattan satmak.
- Fiyatların düşüş trendine girmesi yönünde çaba sarf ederek düşük fiyattan hisse senetlerini toplamak. (Bu şekilde manipülasyon yapılması, özellikle açığa satış işlemlerinde hisse senetlerinin düşük fiyattan yerine konulmasında uygulanmaktadır.)
- Hisse senedinin gerçek değerine ulaşmasını sağlayıcı işlemlerle fiyatı belli bir seviyede tutmak.

Bu açıklamalara paralel olarak manipülasyonun temel özellikleri, maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir (Tuzcu, 1999: 74);

- Manipülasyonda kasıt unsuru vardır. Amaca ulaşmak için bilinçli ve planlı bir müdahale söz konusudur.
- Piyasadaki doğal arz ve talep dengesi bozularak gerçek beklentileri yansıtmayan yapay bir piyasa oluşturulur. Bu şekilde de fiyatların olması gerekenden daha düşük veya daha yüksek seviyelere çekilmesi söz konusu olabilir.
- Oluşturulan bu yapay piyasada, gelişmelerden ve oynanan oyunlardan habersiz olan yatırımcının aldatılması hedeflenmektedir.
- Manipülasyonlara daha çok genişlik ve derinlikten yoksun gelişmekte olan piyasalarda rastlanmaktadır.

- Manipülasyonun varlığı halinde manipülatörün durumunun, ilk durumuna göre daha iyi olması beklenmekte veya manipülatörün bu işlemlerden kazançlı çıkması beklenmektedir.

1.1.2. Manipülasyonun Önemi

Sermaye piyasasındaki en önemli problem güven eksikliğidir. Bu güven eksikliğine neden olan manipülasyon, borsalarda yerli-yabancı, küçük-büyük, şahıs-kurumsal olsun yatırım yapan tüm kesim üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır (Çalışkan, 2015: 390).

Manipülasyon, birilerini veya bir şeyleri kendi çıkar ve avantajlarına göre çoğu zaman adil veya dürüst olmayan yollarla kontrol etmek anlamına gelmektedir. Manipülasyon birinin fikirlerine, isteklerine ya da duygularına direkt olarak etkide bulunmaktır. Örneğin bir kişi inanç, istek ya da hislerinde kendi ilgi ya da sevgi duyduğu biçimde karar veremeyip içinde bulunduğu duruma göre farklı bir yönde karar vermeye güdülendiyse bu bir tür manipülasyondur. Manipülasyon beraberinde bir takım konularda aldatma ya da yanıltmayı içermesi sebebiyle etik açıdan problemlili bir kavram olma özelliği göstermektedir. Bunun sebebi manipülasyonu yapan şahıs ya da kurumların yanında bu manipülasyondan etkilenenlerin istemeden ya da bilinçsiz bir şekilde etik olmayan bir sonucun ortaya çıkması durumunda bu faaliyete ortak olmalarıdır. Dolayısıyla manipüle edilen de manipüle edene yakın ölçüde ahlaki açıdan istenmeyen bir olayın içinde bulunabilmektedir. Bu açıdan manipülasyon yanıltan ve kendi çıkarlarını gözeten tarafın bir faaliyeti olarak tanımlanabilmektedir (Coons ve Weber, 2014: 10).

Manipülasyon, maruz kalan taraflar tarafından belirlenmekte zorlanılan bir süreçtir. Çünkü bu durum manipülasyonu gerçekleştiren kişiler tarafından öngörüldüğünden izleri kasten gizlenmektedir. Bu nedenle manipülasyonu ölçmek için bazı istatistiksel yöntemler geliştirilmiştir. Öyleyse manipülasyonun, manipülasyonu yapan kişinin etik algısıyla ters orantılı olduğu kadar, bilgi düzeyiyle de doğru orantılı olduğu söylenebilir (Tezcanlı, 1996: 125).

Manipülasyon kavramı hakkında tanımlamaların genişliği göz önüne alındığında, hangi tür yatırım davranışlarının manipülatif olduğu hususunda çeşitli tereddütler oluşmaktadır. Bir işlemin manipülatif olup olmadığının anlaşılması için temel dayanak

yapılan işlemlerin piyasayı aldatmaya yönelik olup olmadığının belirlenmesidir (Tezcanlı, 1996: 125).

Etkin piyasa, geniş ve rasyonel olarak nitelendirilen geniş bir yatırımcı kitlesinin maksimum kar elde edebilmek için birbirleriyle rekabet halinde olduğu ve bilginin kolay bir şekilde herkes tarafından ulaşılabilir olduğu bir piyasa olduğundan (Sümer ve Aybar, 2016: 76), mevcut bilgiler piyasada serbest bir şekilde her yatırımcı tarafından kolaylıkla elde edilebilmektedir. Etkin piyasa hipotezi ise piyasadaki bütün bilginin hisse senetlerinin fiyatı içinde olduğunu ve hisse senetlerinin değer olarak gerçeği yansıttığını yani hisse senedi değerinin daha düşük ya da daha yüksek fiyattan işlem görmediğini ve bu şartlarda da piyasa yatırımcılarının piyasa ortalamasının üzerinde herhangi bir getiri elde edemeyeceklerini savunmaktadır (Ceylan, 2015:1). Yatırımcıların risk ve getiri bakımından beklentilerinin birbirleri ile paralellik göstermesi, yatırımcıların seçim yapma aşamasında risk ile getirinin temelinde süreçleri sürdürmesi ve yatırımcıların en önemli amacının nihai zenginlik olması etkin piyasa hipotezinin dayandığı varsayımlar olarak sayılmaktadır (Sümer ve Aybar, 2016: 76).

Piyasadaki yatırımcılar işlem yaparken hisse senetlerine ilişkin gerçek durumun yansıtılmasında, etkin piyasa hipotezinde olduğu gibi, piyasadaki mevcut durumun etkisi olduğunu düşünmektedir. Böylelikle analiz ve değerlendirmede mevcut durum üzerinden hareket etmektedirler. Ancak manipülatif uygulamalar yatırımcıların beklentilerinin oluşmasını engellediği gibi, haksız kayıplara neden olmakta; bu fiilleri yapan manipülatörler ise aşırı kazanç elde edebilmektedirler. Bir manipülatörün amacı üçüncü kişilerin aleyhine olacak fiktif (hayali) bir fiyat yaratarak karşılaşabileceği kayıptan kaçınmak ve kazanç elde etmektir. Manipülasyona başvuranların yaptıkları yanıltma, dolandırma ve aldatma gibi faaliyetler yatırımcının piyasaya olan güvenini zedeler ve piyasa etkinliğine zarar verecek etkide bulunur (Benabou ve Laoque, 1992: 929).

Ekonomide manipülasyon, bilgide çıkarma veya ekleme yapmak suretiyle değişikliğe gidilmesi olarak bilinmekte ve finansal hile olarak da adlandırabilmektedir. (Bozkurt, 2011: 60). Hileli finansal raporlama aktivitelerinin doğasını, önemini ve sonuçlarını tamamiyle anlamak için ekonomik manipülasyonu doğru bir biçimde tanımlamak gerekmektedir. Hile, bilinçli bir şekilde insanların yasal haklarından veya mal varlıklarından vazgeçmeleri sonucunu doğuran aldatma olarak tanımlanırken, ekonomik anlamda manipülasyon ise;

insanların tüm mali bilginin ulaşılabilir olduğunu düşünmesi sonucunda okuyucuda karar veya yargı değişimi yaratan, maddi gerçeklerin ya da hesap bilgilerinin bilinçli veya kasten yanıltıcı biçimde yanlış ifade edilmesi veya güncellenmesinin ihmal edilmesidir (Tezcanlı, 1996:125).

Muhasebede yapılan manipülasyonlar, para kazanma veya kazanmaya devam etme amacı güdülerek kullanıldığı için etik değerlere zarar vermektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen eylemler kısa süreli başarılar getirmekte, uzun vadede hem söz konusu firmanın kârlılığını hem de varlığını yok etme riski barındırmaktadır. Örneğin yatırımcıların kararlarını etkilemeye yönelik kasten yapılan bir manipülasyon etik özellikler taşımamakla birlikte, uzun süre gölgede kalmamaktadır (Dalğar ve Pekin, 2011: 20).

1.1.3. Manipülasyonun Amacı

Manipülasyonunun yapılma amacı, yatırımcıların firma hakkındaki izlenimini yönetebilmektir. Kalitesiz yani manipülasyona uğramış bilgiler işletmelerin mali durumlarının görülmesinin önünde set teşkil etmektedir. Her ne kadar bu durum kısa vadede manipülatöre kazanç sağlayacaksa da uzun vadede ekonomiye kaybolan güven ve yatırımcıların paralarını daha güvenli bir şekilde değerlendirme ihtiyacı başta sermaye piyasaları olmak üzere tüm ekonomiye zarar verecek özellikler barındırmakta (Küçüksözen, 2004: 7) ve piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını önlemektedir (Sakin, 2016: 37).

Manipülasyonlar, menkul kıymet piyasalarında yüksek kazanç elde etmek amacıyla hisse senetleri fiyatlarını yapay olarak yükseltmek, düşürmek veya belli seviyede tutmak için menkul kıymet işlemleri yapılmasıyla oluşmaktadır. Normal piyasa koşullarında, arz ve talebe göre belirlenen hisse senedi fiyatlarını etkilemek suretiyle bilinçli ve sistematik şekilde hisse senedi fiyatının gerçek fiyatından farklı düzeyde oluşumunu sağlama girişimleri, manipülasyon tanımı içerisine girmektedir. Manipülatörler, bu tür işlemler sonucunda kazanç veya muhtemel fiyat düşüşlerinden kaçınma beklentisi içerisinde piyasayı aldatıcı ve yanıltıcı işlemlere girişmektedirler. Manipülasyon faaliyetinde üç amaç söz konusudur (Tezcanlı, 1996: 129);

- İlkinde; hisse senetleri fiyatlarının yükseltilmesi için alım-satım işlemlerinde bulunarak, aktif bir piyasanın var olduğu imajının verilmesiyle diğer yatırımcıları piyasaya çekerek, portföyün daha cazip bir fiyattan satılması amaçlanır. Hisse senetleri fiyatlarının

yapay yollarla yükseltilmesi ile mevcut portföyün elden çıkarılması, en basit ve en yaygın olarak uygulanan manipülasyon işlemleridir.

- İkinci amaç; hisse senedi fiyatlarının sürekliliğini ve istikrarını sağlamaktır. Bu tür işlemlerde hisse senedi fiyatlarında istikrarlı bir denge fiyatı oluşumu amaçlanmaktadır. Bu uygulamaya genellikle halka arza aracılıkta başvurulmaktadır.

- Üçüncü amaç, fiyatların aşağıya çekilmesidir. Genellikle açığa satışla pazara giren ya da vadeli işlem piyasalarında pozisyon alan kişiler tarafından, yapılabilmektedir.

1.1.4. Manipülasyonun Çeşitleri

Manipülasyon ülkelerin çeşitli mevzuatlarında, harekete dayalı, bilgiye dayalı manipülasyon ve işleme dayalı manipülasyon olarak isimlendirilen ve yasalarla önüne geçilmesi oldukça güç olan bir manipülasyon türü olmak üzere üç kısımda incelenmektedir.

1.1.4.1. Hareket Bazlı Manipülasyon

Piyasada işlem gören hisse senetlerinin piyasa fiyatlarını ve dolayısıyla firma değerini değiştirebilen manipülasyon türü, hareket bazlı manipülasyon (Action Based Manipulation) olarak adlandırılır. Piyasada bu tür işlemler yoluyla hisse senedinin cari fiyatını istenilen yöne çekebilmek için manipülatörün sağlam bir portföy yapısına sahip olması ya da diğer manipülatörlerle işbirliği içine girmesi gerekmektedir. Bu türdeki manipülasyonlar, hisse senetlerinin beklenen gerçek değerlerini etkilemeye yönelik yapılmaktadır (Sayar, 1995: 31).

Bir menkul kıymetin piyasada alım satımına konu olan önemli bir bölümünün ele geçirilmesi veya şirket çalışanlarının elinde bulundurdukları şirket hisselerini kendi lehlerine kullanmaları, ayrıca bazı durumlarda aracı kurumların müşteri emirlerini gerçekleştirmemeleri, hareket bazlı manipülasyona örnek olarak gösterilebilir (Küçükkocaoğlu, 2003: 75).

1.1.4.2. Bilgi Bazlı Manipülasyon

Bilgi bazlı manipülasyon (Information-Based Manipulation); işletme yönetiminin ya da işletme içinde firmayla ilgili bilgileri kamuya açıklamakla yükümlü kimselerin, fiyatları doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkileyebilecek asılsız bir bilgiyi kamuya açıklaması, söylenti veya dedikodu biçiminde gizlice gerçek olmayan bilgilerin yayılması ile kamunun

yanıtılması amacına yöneliktir. Yatırımcıların korunması ve kamuyu aydınlatma kural ve ilkelerin çerçevesinde halka açıklanması zorunlu bilgi ve verilere ilişkin olarak yanlış, yanıltıcı, asılsız ve yetersiz beyanda bulunarak ya da açıklama yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınarak yetersiz/eksik açıklama yapılması söz konusudur. Burada, kuralları yerine getirmekten sorumlu olan kişilerin maddi çıkar sağlayıp sağlamadıklarına bakılmaksızın, ihmal veya kusur sonucunda söz konusu işlemlerin yapılması, yasaklayıcı düzenlemeler çerçevesinde ele alınmaktadır (Fesli, 2003: 38).

Hisse senetleri üzerinde etkisi olup fiyatları etkileme gücü olan piyasa katılımcıları, hisse senetlerinin fiyatını belli bir seviyeye kadar arttırıcı veya düşürücü açıklamalarda bulunmakta, daha sonra da alım ve satım işlemleri yapmaktadırlar. Başarılı ve karlı bir manipülasyonun alıcı tarafında bilgi bazlı manipülatör; satıcı tarafında ise bu bilgiye eksik olarak sahip olan yatırımcılar yer almaktadır. Açıkladıkları bilgi ve verilerle, fiyatları etkileme gücüne sahip olan piyasa katılımcıları olarak şu kişi veya gruplar kabul edilmektedir (Tezcanlı, 1996: 135);

- Gazetelerin ekonomi yazar ve muhabirleri,
- Fiyatları en fazla etkileme gücüne sahip, sürekli piyasanın durumu ile ilgili bültenler çıkartan ve hem kendi hesabına hem de bazı yatırım şirketlerinin hesabına alım-satım yapan dedikoducular ve
- Firma ile ilgili önemli bilgilere ulaşabilen, içeridekilerdir.

Yatırımcılar, fiyatları etkileme gücüne sahip olan yöneticilerin, gazetecilerin ya da dedikoducuların açıklamalarına üç nedenle ilgi göstermektedirler (Özparça, 2000: 22);

- Söz konusu kişilerin, hisse senetleri hakkında çok fazla şey bildiklerinin düşünülmesi,
- Bu kişilerin dürüst olma ve doğruyu söyleme olasılıklarının yüksek görülmesi,
- Dürüst olmasalar dahi güvenilirliklerini kaybetmemek için piyasayı sık sık yanlış yönlendirmelerine rağmen arada bir de doğru açıklamalarda bulunmaları.

Yatırımcılar, zamanla bu tür açıklamaların güvenilirliğini ölçecek yeteneği kazanabilmekte; aynı kişilerin açıklamalarını birkaç kez gözlemleyerek sonunda fırsatçı

manipülatörü teşhis edebilmektedirler. Zira zaman içinde, çoğunlukla yalan haber yayma eğilimindeki bu kişilerin tahminlerinin büyük bir kısmı isabetsiz çıkabilmektedir. Doğal olarak; kamuya içeriden öğrendikleri bilgileri yanlış aktaran söz konusu insanların, gerçek bilgiler ortaya çıkınca kamunun gözü önünde sahip oldukları inanılırlıkları ve saygınlıkları yok olabilmektedir. Manipülasyonun sürdürülebilmesi ile hisse senedi fiyatını etkileyen içeriden öğrenilen bilgi, farklı kişi ve zaman bakımından kamuyu yanıltıcı bir şekilde kullanılabilir. Bu durumda bu kişilerin tanınmasının, uzun dönemde dahi piyasa manipülasyonlarını sınırlandırmaması beklenmektedir (Benabou ve Laogue, 1992: 931).

1.1.4.3. İşlem Bazlı Manipülasyon

İşlem bazlı manipülasyon (Trade-Based Manipulation) türünde, alım-satım işlemleri sonucunda hisse senedi fiyatında değişimler olmaktadır. Bu türdeki manipülasyonlarda diğerlerinin aksine, piyasada işlem gören hisse senetlerine sahip firmaların değerini değiştirmeye çalışmadan ya da piyasaya yanlış veya eksik bilgiler sunmadan, sadece alım-satım işlemleri ile piyasayı yanıltma amaçlı faaliyetlerde bulunmaktadır (Sayar, 1995: 33).

Ayrıca harekete dayalı manipülasyondan farklı olarak, bu tür manipülasyonda çok güçlü portföy yapısına ihtiyaç duyulmamakta, küçük çaplı ancak sürekli işlemlerle piyasa manipüle edilmektedir. Örneğin bir manipülatör bu tür manipülasyonla, menkul kıymet alım-satım işlemleri ile hisse senedinin değerini etkileme potansiyeli olan olay ve bilgileri göz ardı ederek bir piyasa hareketi gerçekleştirebilmektedir. Manipülatörlerin işlem bazlı manipülasyon incelemelerinde, başlarda fiyatların kimse tarafından bilinmediği ve dolayısıyla kimsenin etkilenmediği bir durumda, harekete vadeli işlem piyasalarında geçtikleri gözlemlenmiştir. Yani manipülatör, bilgi sahibi bir yatırımcıyla anlaşmakta ve menkul kıymet piyasasında fiyat hareketlerini değiştirebilmektedir (Tezcanlı, 1996: 136).

1.2. Muhasebe Manipülasyonları

1.2.1. Muhasebe Manipülasyonu Kavramı

Muhasebe manipülasyonları, finansal bilgilerin oluşturulması sürecinde veya muhasebe ilkelerinin ve standartlarının yorumlanmasında, belirli yöntem veya stratejilerle işletmelerin gerçeğe uygun faaliyetlerinin işletmelerin menfaatleri doğrultusunda değiştirilmesi veya oluşturulmasıdır. Avgouleas'a (2005) göre muhasebe manipülasyonları, yapay fiyat ve miktar izlenimi verecek işlemler ve benzer alım satım yöntemleri ile yatırım

kararlarını etkileyebilecek bilgileri yanlış-yanıltıcı açıklanması, gizlenmesi gibi yöntemler kullanarak piyasa katılımcılarının veya karar alıcıların aldatılmasıdır.

Bir dönem (1987–1997) Financial Accounting Standards Board (FASB)’ın başkanlığını yapmış D. R. Beresford “Uygulanmasında yargı (takdir) özgürlüğü olmayan FASB tarafından yazılmış hemen hemen hiçbir standart yoktur” cümlesini kullanmıştır (Mckee, 2005: 25). Buradan yola çıkarak denilebilir ki, finansal tablolar ve finansal raporlar farklı durum ve olaylara uyum sağlayabilmek için bir takım esneklikler içermektedir.

Muhasebe ilke ve standartlarından kaynaklanan sözkonusu esneklikler, işletmelerin finansal/mali durum ve faaliyet sonuçları hakkında elde edilen bilgilerden faydalananları yanıltmadan kullanılmalıdır. Muhasebe sisteminin içinde barındırdığı esneklikler iş hayatının yeniliklere uyum sağlanabilmesi amacı ile getirilmiştir. Fakat işletmelerin bu esnekliği kötüye kullanması ile muhasebe manipülasyonu olgusu oluşmaktadır. Böylelikle de yöneticilerin aldıkları kararların, gerçek sonuçlarının görülmesini engellemektedir (Bayırlı, 2006: 36).

Demir ve Bahadır (2007) muhasebe manipülasyonlarını, yatırımcıların hisse senetlerini satın almaları için yöneticilerin, yatırımcıların zihinlerinde iyimser bir “kar beklentisi” oluşturması olarak tanımlamışlardır. Muhasebe bilgilerinin manipüle edilmesiyle ilgili özellikle yerli literatür incelendiğinde, muhasebe manipülasyonlarının genellikle işletmelerin dönem karını arttırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı uygulamalar dönem karını azaltarak dönem karı üzerinden ödenecek vergi tutarının azaltılmasını amaçlamaktadır. Böylece bazı işletmeler finansal tablolarını manipüle ederek, mümkün olan en az vergiyi ödemeye çalışmaktadır (Akaytay, 2010: 27).

1.2.2. Muhasebe Manipülasyonunun Nedenleri

Muhasebe manipülasyonun nedenlerini anlatmadan hile üçgeni kavramından ve bu kavramın muhasebe manipülasyonu ile ilişkisinden bahsedilmesi daha uygun olacaktır. Hile üçgeni terimi ilk olarak Amerikan sosyolog Donald R. Cressey tarafından kriminoloji ve beyaz yakalı suç alanında yoğun olarak kullanılmıştır. Hile üçgeni kavramına göre bir kişinin bir hileyi gerçekleştirebilmesi için üç özellik; motivasyon, fırsat ve rasyonelleştirme aynı anda bulunmalıdır. Bunlar şu şekildedir (Can, 2010: 54):

İlk aşamada bireyin üzerinde bir baskı (motivasyon) oluşmalıdır. Bu durum suçun ardındaki motivasyondur ve borç sorunları ya da gelirden bir eksiklik gibi genelde kişisel mali baskılar olabilir. Baskı, birey tarafından yasal yollarla çözülemez ise hileye başvurulabilir.

İkinci aşama ise, dolandırıcılık yapma fırsatıdır. Fırsat, suçlunun mali kayıtları yanlış bir şekilde beyan etmek için bir şansının veya fırsatının olduğu durum kümesi olarak düşünülebilir. Hileye yol açabilecek bu fırsatlar, zayıf veya mevcut olmayan bir iç muhasebe kontrol sistemi, bir denetçi veya denetim komitesinin bulunmaması ve yönetim kurulu tarafından yapılan yanlış yönlendirmeler olabilir.

Üçüncü adım ise, suçu rasyonelleştirme yeteneğidir. Rasyonelleştirme terimi kullanıldığında, bir kişinin kendiliğinden algılanmış bir küme veya etik değerlere veya ahlaki bir koda dayalı belirli bir eylemi gerçekleştirme kabiliyetine atıfta bulunulmuş olmaktadır. Çoğu zaman dolandırıcılık yapan kişiler, eylemlerini kendilerine haklı çıkarmanın bir yolunu bulmuşlardır. Bunun bir örneği, bir firma sahibinin işyerinin ayakta kalmasına yardımcı olmak ve böylece onun için çalışan kişilerin işsiz kalmasını önlemek amacıyla bankadan kredi çekerken finansal kayıtlarını hileli şekilde sunmasıdır. Hileyi gerçekleştiren firma sahibi, banka dolandırarak zarar verirken aynı anda çalışanlara yardım ederek insana fayda sağladığını düşünmektedir.

Yukarıda bahsedilen hile üçgeni kavramının üç özelliği ile muhasebe manipülasyonunun ilişkilendirilmesi için şunlar ifade edilebilir (Can, 2010: 54);

- Motivasyon: Finansal tabloların somut olarak yanlış düzenlenmesi ile ilgili bazı baskı unsurları bulunmaktadır. Muhasebe manipülasyonu yaptığı ortaya çıkan firmaların bilanço aktiflerini ve gelir tablosundaki net geliri aşırı vurguladığı ortaya çıkmıştır. Zayıf bir nakit pozisyonundan ötürü genelde bunu yapmakta baskı hissedebilmekle beraber tahsil edilemeyen alacak, müşteri kaybı, stoklardaki değer düşüklüğü, azalan bir pazar, analist beklentilerini karşılamak ve iflasın bekletilmesi gibi başka nedenleri de olabilmektedir.

- Fırsat: Finansal bilgilerin yanlış beyanı için ortam oluşturan fırsatların varlığı anlamına gelmektedir. Bu fırsatlar şu şekilde sıralanabilmektedir; yönetim kurulunun veya denetim komitesinin yanlış yönlendirilmesi, zayıf olan veya mevcut olmayan iç kontroller, önemli kararlar gerektiren mali tahminler, muhasebe kurallarının işlevinden kimin sorumlu olduğunun bilinmemesi ve karmaşık organizasyon yapısı.

- Rasyonelleştirme (Haklı Gösterme): Bir veya daha fazla kişinin bilerek ve kasıtlı olarak dolandırıcılık davranışının gerçekleşmesini sağlayan tutum, karakter veya etik değerler dizisine sahip olmasıdır. Yönetimin bu davranışı haklı gösterme biçimi birkaç farklı şekilde olabilir. Bunlar; rakiplerin de yaptığı düşüncesi, bu faaliyetin suç olmadığı düşüncesi olabilir.

Muhasebe manipülasyonu, piyasa katılımcılarının, denetlenen mali tablolara duydukları güven için ciddi bir tehdittir. Finansal piyasa manipülasyonunun başlıca nedenleri arasında; firmaların zayıf yönetim yapıları, firma yönetimi üzerinde oluşturulan baskı, yetersiz denetim, tahakkuk esasının sağladığı esneklik ve muhasebe sisteminde değerlendirme kavramının subjektif oluşu yer almaktadır. Aşağıda bu nedenlerden kısaca bahsedilecektir.

Firmaların Zayıf Yönetim Yapıları:

Zayıf bir yönetim yapısı firmayı hedeflerine ulaştırmakta zorlanınca, manipülasyona yönelebilmektedir. Muhasebe manipülasyonunun gerçekleştiği şirketlerin ortak bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar, çok güçlü icra kurulu başkanı (CEO), yönetim kontrolünün zayıf olması, yönetimin işin büyük bölümüne hâkim olması ve şüpheye açık iş stratejilerinin sorgulanmaması durumudur. Firmaların yönetim yapısının zayıf olmasının olumsuz bazı sonuçları bulunmaktadır. Bu olumsuz sonuçlar dolayısıyla firmaların finansal durumları kötüye gitmekte ve yöneticiler çareyi finansal tablolarda manipülatif işlemler yaparak firmanın durumunu olduğundan daha iyi göstermekte bulmaktadırlar (Küçüksözen, 2004: 12).

Dechow ve diğerlerinin (1995), endüstriyel alanda faaliyet gösteren ve rasgele seçilen 1000 firmanın 1950-1991 yılları arasındaki gerekli bilgiler kullanılarak muhasebe manipülasyonu ve yönetim ilişkisini içeren bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmaya göre muhasebe manipülasyonu yapan firmaların büyük çoğunluğunda;

- Şirketin yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve diğer üst düzey yöneticilerinden oluşmaktadır,
- Genel müdür aynı zamanda yönetim kurulu başkanlığı görevini de yürütmektedir ve/veya şirketin kurucusudur,
- Yönetim kurulu üyeleri arasında şirkete ait önemli miktarda paya sahip olan ortaklar dışında üye bulunmamaktadır.
- Firmaların geneli küçük ölçekli firmalardır,
- Firma kurucusu ve firma yöneticileri, firmanın paylarının yüksek kısmına sahiptir,
- Firmaların %40'ında vekâleten oy kullandırma işlemi gerçekleşmiştir,

- Kurucu ve mevcut yönetici aynı kişidir,
- Firma paylarının büyük çoğunluğu, kurucu ve kurucunun aile üyelerine aittir sonuçları elde edilmiştir.

Grove ve Basilico'ya (2008) göre hileye yönelen firmalar ile yönelmeyenler arasında bazı ayrımlar dikkati çekmektedir. Bunlar yönetim kurulu üyelerinin şirket hissesi bulundurma yüzdesi, yönetim kurulunun %50'sinden fazlasının şirket içinden kişilerce oluşturulması ve icra kurulu başkanının (CEO) bu kurulun da başkanı olmasıdır.

Firmaların Yönetimleri Üzerinde Oluşturulan Baskı:

Muhasebe manipülasyonunun temel nedenlerinden bir tanesinin, yöneticiler üzerinde oluşturulan baskı olduğu söylenebilir. Firma sahipleri tarafından önceden belirlenen hedefler veya finansal analistlerinin ve piyasanın beklentileri yöneticileri bu hedef ve beklentileri karşılamaya zorlamaktadır. Bu hedef ve beklentiler, firma yönetimi üzerinde bir baskı oluşturmakta ve bunlara ulaşılmaması durumunda ise, yöneticiler başarısız addedilmektedir (Küçüksözen, 2004: 13).

Merchant (1989), firma yöneticilerinin, kendi özgüvenlerini ve piyasadaki itibarlarını kaybetmek veya işten kovulmak gibi çeşitli baskılar nedeniyle, muhasebe manipülasyonu uygulamalarına yöneldiklerini gözlemlemiştir.

Blackwell ve diğerleri (1994), firmaların, buldukları sektörden daha düşük performans göstermeleri durumunda, ilk olarak yönetim değişikliğine gittiklerini ve bunun bir sonucu olarak, firma yöneticilerinin üzerlerinde oluşan baskıyı bertaraf etmek amacıyla muhasebe manipülasyonu uygulamalarına yöneldiklerini gözlemlemiştir.

Kasznik (1999), 522 firmanın 1987 ile 1991 yılları arasındaki finansal verilerini incelemiş ve firma yöneticilerinin muhasebe manipülasyonu uygulamalarına yönelmelerinin temel nedenlerinden bir tanesinin firma hissedarlarının beklentilerini karşılama baskısı olduğu konusunda kanıtlar bulmuştur.

Matsunaga ve Park (2001), firma hissedarları veya finansal analistlerin beklentilerini karşılayamayan firma yöneticilerinin öncelikle primlerinin azaldığını devam eden dönemlerde bu durumun tekrar etmesi halinde ise, maaşlarında kesintiler yapıldığını ve bu durumun yöneticiler üzerinde baskı unsuru oluşturduğunu gözlemlemiştir.

Skinner ve Sloan (2002), finansal analistlerin beklentilerini karşılayamayan firmalarının pay senedi fiyatlarının aşırı derece düştüğünü ve bunun firma yöneticileri üzerinde büyük bir baskı kurduğunu beyan etmişlerdir.

Graham ve diğerleri (2005) ise finans yöneticilerin %86,3'ünün finansal analistlerin beklentilerini karşılamaları durumunda piyasada firmaya duyulan güvenin artacağına, %80'lik kısmının ise finansal analist beklentilerinin karşılanması sonucu firma pay senedi fiyatlarının artacağına inandıklarını ortaya koymuştur. Bu yüzden finansal analistler tarafından belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi, yöneticilerin üzerinde büyük bir baskı unsuru olarak dikkat çekmektedir.

Dechow ve diğerleri (2011), muhasebe manipülasyonu yapan firmaların, manipülasyon yapılmadan önceki yıllarda yüksek pay senedi fiyat performansı gösterdiğini ve bu yüzden yatırımcılarda hayal kırıklığı yaratmamak için manipülasyon yapma konusunda firma yönetimi üzerinde baskı oluşabileceğini belirtmişlerdir.

Yetersiz İç Denetim Sistemi:

İç Denetim, bir şirketin saygınlığını güçlendirmek ve işlevsel etkinliğini iyileştirmek hedefiyle gerçekleştirilen bağımsız ve tarafsız bir şekilde görüşüne danışılan bireylerin yürüttüğü çalışmalar olarak tanımlanabilmektedir. Finansal manipülasyon tespiti, dolandırıcılık göstergelerini belirlemek için gerçekleri incelemektir. İç kontrol sisteminin gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi dolandırıcılık ve istismara karşı birincil savunma olarak göze çarpmaktadır. İç kontrol sisteminin sağlamlaştırılması hileyi önleyeceğinden, hilenin önlenmesinin ise hile gerçekleşikten sonra sonuçların ortadan kaldırılmasından daha kolay olacağı düşünüldüğünden önem taşımaktadır (Salem, 2012: 220).

Dünyanın önde gelen denetim şirketlerinden birisi olan KPMG LLP (Klynveld- Peat Main Goerdeler Limited Liability Partnership) tarafından gerçekleştirilen ankete katılan yöneticilere göre, şirket dolandırıcılığı, şirketlerin yetersiz bir manipülasyon önleme programına sahip olmasıyla birlikte kolaylaşmaktadır. Ankete katılanların yaklaşık yüzde 42'si, şirkete yönelik dolandırıcılık davalarına dair, yetersiz iç kontrolün rolüne dikkat çekmiştir. Bahsedilen ankete göre, iç denetimin zayıf olmasının dolandırıcılığa katkısının ise yüzde 25 oranında olduğu ortaya çıkmıştır (Salem, 2012: 220).

Denetim Komitesinin Yetersiz Olması:

Denetim komitesi; yönetim kurulu adına, iç ve dış denetim sürecinin uygulama etkinliğini, katma değerini, muhasebe, mali raporlama ve iç kontrollerin işleyişi ve yeterliliğini gözetleme işlevine sahip bir komitedir. Denetim komitesi; “Denetimden Sorumlu Komite” adıyla 2002 itibariyle Sermaye Piyasası Kurulu eliyle oluşturulmuştur. Denetim komitesi kurma zorunluluğu, pay senetleri borsada kayıtlı olan her firma için zorunlu olup, bu komite, şirketlerin işlemlerinin, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve muhasebe standartlarına dayanarak gerçekleştirilmesinden sorumludur (Yakar, 2015: 253).

Bu komite, kritik mali hususlarla yasal problemleri incelemekte ve bu problemlerin finansal göstergelere olan etkisinin incelenmesini sağlamaktadır. Bunun dışında, çıkar sahipleri tarafından yapılan ve finansal göstergelere etki edebilecek kritik şikâyetler var ise, bunları da neticelendirmektedir. Komite, kıymetlerin analiz edilmesi, sosyal sorumlulukların gerçekleştirilmesi ve yükümlülüklerin muhasebe kayıtlarına geçirilmesi işlemlerini de denetlemektedir. Bağımsız denetim komitesi, standartlara ve yasal düzenlemelere uygunluk kadar, şirketin gerçekleştirdiği işlemlerin şirket içi mevzuatına uygun gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini de incelemektedir (Yakar, 2015: 254).

Beasley ve Carcello tarafından (1999) yapılan çalışmaya göre, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1987 ile 1997 yılları arasında muhasebe manipülasyonu uygulamaları yapan firmaların ortak özelliklerinden bir tanesi denetim komitesinin güçsüz olmasıdır. Bu komiteler çok az toplanmakta ve genelde yöneticiler tarafından kendilerine verilen kâğıtlar kontrol edilmeden imzalanmaktadır. Hatta bu on yıllık süreçte muhasebe manipülasyonu yapan firmaların %25’inde denetim komitesi dahi bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, bağımsız denetim komitesinin ve/veya iç denetim sisteminin yetersiz olması, firmaların muhasebe manipülasyonu uygulamalarına yönelmesini kolaylaştırmaktadır.

Yetersiz Bağımsız (Dış) Denetim:

Bağımsız denetim; "bağımsız" bir denetçi tarafından, firmaların mali kayıtlarının, hesaplarının, ticari işlemlerinin ve muhasebe uygulamalarının incelenmesidir. Bağımsız denetçi, denetim yaptığı kuruluşun bir çalışanı olmadığı için bağımsızdır. Bağımsız denetim sırasında denetçi, firmanın "genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine" bağlı olup olmadığını belirlemek için kuruluşun mali hesaplarını inceler. Ülkemizde bu muhasebe ilkeleri Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından oluşturulmuştur. Günümüzde muhasebe

manipülasyonunun tespit edilmesi daha zor hale gelmiştir. Genel olarak, muhasebe kayıtlarının kamuoyunu etkileyecek muhasebe ilkelerinin hatalı uygulanmasıyla bozulması manipülasyon sayılırken, bazı denetçiler yolsuzluk tespitinde başarısız olmuştur. Mali skandallar, iş dünyasında hâkim olan güven bunalımının tek nedeni değildir (Yakar, 2015: 255).

Bağımsız dış denetçilerin piyasadaki rolü, denetlenen mali tabloların gerçek ve adil olmasını sağlamak açısından önemlidir. Mali tablolarda hilenin tespitinde dış denetçilerin yasal sorumluluğu bulunmadığı halde, finansal tablo kullanıcıları dış denetçilerin mali tablolardaki hilenin tespitinden sorumlu olduğunu düşünmektedir. Bunun için yeterli bağımsız denetim, piyasadaki güven ortamının oluşturulmasında kritik bir görev üstlenmektedir. Bağımsız dış denetçiler ile denetim yaptıkları firma arasında iş akdi bulunmaktadır. Bu iş akdinin bozulmaması için, bazı denetim firmaları, müşteri portföylerinde yer alan büyük firmalara karşı daha anlayışlı davranabilmektedir. Anlayışlı davranıştan kasıt, firmaların finansal tablolarında yer alan küçük manipülatif hareketleri yok saymak ve önemli hileleri önemsiz gibi göstermektir. Enron ile Arthur Anderson Denetim Şirketi arasındaki ilişki bu duruma dair en önemli örnektir. Arthur Anderson Enron'un finansal raporlarında yer alan hileli işlemleri fark etmiş ancak en büyük müşterisi olan Enron'u kaybetmemek için bu konuda gerekli adımları atmamıştır (Beasley ve Carcello, 1999: 39).

Tahakkuk Esasının Sağladığı Esneklik:

İşletmeler muhasebe sistemlerinde nakit esası veya tahakkuk esası olmak üzere iki temel muhasebe yönteminden birini kullanmaktadır: Tahakkuk esası yöntemine göre firmaya ait gelir ve giderlerin, işletmenin nakit giriş veya çıkışına bakılmaksızın, gerçekleştiği dönemin finansal tablosunda yer almasını gerektirmektedir. Tahakkuk esası, işletmelerde meydana gelen faaliyetlerin, ödemenin gerçekleştiği ya da alacağın elde edildiği sıra yerine; işlemin kabulü anında kaydedilmesidir (Fındık ve Öztürk, 2016: 484).

Tahakkuk esaslı muhasebe, bir şirketin, nakit işlemlerin gerçekleştiği zamandan bağımsız olarak ekonomik olayları tanımlayarak performans ve konumunu ölçen bir muhasebe yöntemidir. Genel fikir, ekonomik olayların, ödemenin yapıldığı (veya alındığı) zaman yerine, işlemin gerçekleştiği zaman dikkate alınarak masraflar ile eşleştirilmesidir. Bu yöntem, bir firmanın mevcut mali durumunun daha doğru bir şekilde analiz edilebilmesi

amacıyla mevcut nakit girişlerinin / çıkışlarının gelecekte beklenen nakit girişi / çıkışı ile birleştirilmesini sağlamaktadır (Kwok, 2005: 28).

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri uyarınca firmalar, gelir ve giderleri, gerçekleştiği dönemde kaydetmeyi amaçlayan tahakkuk esaslı muhasebeyi kullanmaktadır. Tahakkuk muhasebesinin doğası, yöneticilere, belirli bir dönemde firmanın rapor ettiği gerçek kazancın belirlenmesinde, büyük takdir yetkileri vermektedir. İşte bu takdir yetkisi, yöneticileri firma finansal raporlarında hileli işlemler yaparak, firmanın performansı hakkında kamuyu yanıltmasına neden olabilmektedir. Kârları idare etmek ve değiştirmek için kullanılan bazı teknikler bulunmaktadır. Bunlardan biri gelecek için gelir yaratma rezervleridir. Masrafların tahakkuku, masrafın yapıldığı döneme yansır. Örneğin, bir firma belirli bir faaliyetin yerine getirilmesi için bir danışmanla anlaşır, faturanın ödendiği veya alındığı zaman değil, gerçekleştiği dönemde bu faaliyetle ilgili masrafların finansal tablolara yansıtılması gerekir. Ancak birçok durumda firmalar bu bilgileri manipüle etmektedirler (Fındık ve Öztürk, 2016: 485).

Değerleme Kavramının Subjektifliği:

Muhasebe manipülasyonunun temel nedenlerinden bir tanesi de, muhasebede yer alan değerlendirme kavramı ve bu kavramın subjektifliğe açık oluşudur. Bu nedenle değerlendirme işlemi yapılırken mümkün olduğunca objektif ve tarafsız davranılmak zorundadır (Bayırlı, 2006: 72). Bir firmanın değerlendirme yöntemleri ile muhasebe manipülasyonu arasında bir ilişki mevcuttur. Hileli faaliyetlerle uğraşan yöneticiler, muhasebe seçimleri yoluyla eylemlerini gizlemeye çalışabilmektedirler. Yöneticiler, farklı değerlendirme yöntemlerini seçerek çeşitli hesaplar için gerçek değerleri arttırabilir veya azaltabilmektedirler (Kwok, 2005: 29).

Muhasebe hesaplarındaki belirli kayıtlar kaçınılmaz olarak tahmin içermektedir. Amortismanı hesaplamak için yapılan bir varlığın kullanım süresinin tahmini gibi bazı durumlarda dikkatli olunmalıdır. Bilanço tutarlarını manipüle etmek ve kârları hesap dönemleri arasında taşımak için yapay işlemler gerçekleştirilebilir. Bunun dışında bir de aktifleştirme uygulamaları bulunmaktadır. Maddi olmayan duran varlıklar, araştırma ve geliştirme giderleri bu kavrama dâhildir. Aktifleştirme, geliştirme maliyetlerini temsil etmektedir. Şirketlerin aktifleştirme işlemleri, manipülasyon potansiyeline sahiptir çünkü bu varlıkların değerinin belirlenmesinde çoğu maddi olmayan ve subjektif değerlendirmeyi temel alan yöntemler kullanılmaktadır. Bir firma, cari işletme giderlerini azaltmak için

aktifleştirilebilecek bir projeye daha fazla harcama yapabilmektedir (Beasley ve Carcello, 1999: 40).

1.2.3. Muhasebe Manipülasyonu Türleri

1.2.3.1. Gider Manipülasyonları

Gider manipülasyonları, genellikle giderlerin kaydedilmesinin ertelenmesi şeklinde yapılmaktadır. Bu erteleme faaliyetinde, işletme giderleri, dönem karının değiştirilmesi istenildiği dönemlerde artırılır veya düşürülür, bu tutarlar daha sonraki dönemde tekrar artırılır veya düşürülür. Ayrıca işletmelerin faaliyet sonuçlarına bağlı olarak birçok gider türü meydana gelmektedir. İşletmeler bu giderleri menfaatleri doğrultusunda bazı muhasebe ilkelerine göre ya aktifleştirmektedirler ya da doğrudan gider olarak kaydedebilmektedirler. Bu farklılık, işletmelerin dönem karının gerçeği yansıtmamasına neden olmaktadır. Bu uygulamalardaki farklılığın nedeni, Vergi Usul Kanununun (VUK), Sermaye Piyasası Kanununun (SPK) ve Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) gider konusuna farklı yaklaşımlarıdır (Yörük ve Doğan, 2009: 55).

Bu duruma, giderlerin belirli amaçlar doğrultusunda geciktirilmesi, yanlış amortisman uygulamaları ve bunların yanlış kar/zarar hesaplarına kaydedilmesi ile faiz giderlerinin ve kur farklarının aktifleştirilmesi örnek olarak verilebilir. Amortisman uygulamaları konusunda, dönem karını olduğundan fazla göstermek isteyen işletmeler azalan bakiyeler amortisman yöntemi yerine, normal amortisman yöntemini seçmektedirler veya normal amortisman süresini uzatmaktadırlar. Ancak dönem karının düşük olmasını isteyen işletmeler, normal amortisman yöntemi yerine, azalan bakiyeler amortisman yöntemini seçmektedirler veya amortisman süresini düşürmektedirler (Canbulut, 2008: 56).

1.2.3.2. Gelir Manipülasyonları

Gelir manipülasyonunda işletmeler, oluşmamış/fiktif gelir veya tahakkuk etmemiş/gerçekleşmemiş gelirlerini muhasebeleştirerek (konsinye satışlar gibi) dönem karını amaçlarına uygun bir şekilde değiştirmektedirler. Henüz tahakkuk etmemiş gelirin muhasebeleştirilmesi, meydana gelmiş bir satışın olması gereken dönemden önceki veya sonraki bir dönemde muhasebeleştirilmesidir. Örneğin, siparişi alınmış veya alınması beklenen bir malın veya hizmetin, müşteriye gönderilmediği halde gönderilmiş gibi gelir kaydı yapılmasıdır (Demir ve Bahadır, 2007: 106).

1.2.3.3. Varlık ve Borçların Manipülasyonu

Varlık ve borçlarla ilgili manipülasyonlardan en yaygın olanları aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Akaytay, 2010: 29);

- Stokların yanlış değerlemesi veya değer düşüklüğü karşılıklarının düşük ayrılmasıdır. Bunun sonucunda, stokların defter değerinin olması gerekenden fazla olması görülmesi,
- Dönem borçlarının düşürülmesi için, gider tahakkukları az gösterilirken, gelir tahakkuklarının fazla gösterilmesi,
- Sosyal harcamalar ve işletmelerin ödediği veya ödeyeceği tazminatlar için karşılık ayrılmaması,
- Türev araçlarının ve türev araçlar nedeniyle meydana gelen zararların muhasebeleştirilmemesi.
- Menkul kıymetler veya iştiraklerde meydana gelen değer düşüklüğü için karşılık ayrılmaması ya da olması gerekenden az ayrılması.
- İşletme borçlarının az gösterilmesi veya düşürülmesidir.

1.2.4. Muhasebe Manipülasyonlarının Amaçları ve Sonuçları

Muhasebe manipülasyonlarının birçok kolaylaştırıcı faktörleri bulunmaktadır. Bu nedenler işletmeden işletmeye değişmekle birlikte, bunlardan en önemlileri aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Dağlı, 2011: 85);

- Tahakkuk muhasebesi ve bunun kullanıcılara sağladığı esneklikler,
- İşletmelerin zayıf yönetim yapıları,
- Bağımsız denetim kalitesinin yetersiz olması,
- Yöneticilerin çıkar çatışmaları ve işletmelerin ortaklık yapıları,
- İşletmelerdeki zayıf iç denetim sistemleri,
- Muhasebe standartlarındaki; gerçekleşme, tahsis ve erteleme kavramları,
- Muhasebe standartlarındaki veya ilkelerindeki bazı esneklikler,
- Yöneticilerin performanslarına bağlı olarak oluşturulan prim sisteminin uygulandığı işletmelerde, bu durumun işletme yöneticilerini finansal tablolardaki karları yönetmeye doğru güçlü bir şekilde teşvik etmesi.

Muhasebe manipölasyonlarının amaçları konusunda literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ancak muhasebe manipölasyonlarını yapan işletmelerin amaçları genel olarak aşağıda verilmiştir. Bunlar (Yörük ve Doğan, 2009: 57);

• Fon sağlayanlarla, kredi verenlerle, yatırımcılarla ve çalışanlarla iş ilişkilerini iyi tutmak,

- İşletmelerde, ortakları memnun etmek için daha çok temettü dağıtmak,
- Yönetici ücretlerini artırmak,
- İşletmelerin hisse senedi fiyatını artırmak,
- Daha fazla kredi alabilmek,
- Borçlanma maliyetlerini azaltmak,
- Halka açılmak veya yeni ortakların işletmeye katılmasını teşvik etmek,
- Politik ve hukuki düzenlemelerden kaynaklanabilecek risklerden kaçınmak,
- İçeriden öğrenenlerin ticareti,
- İşletmenin kamuoyunda imajını güçlendirmek,
- Yatırımcıların işletmelerle ilgili düşüncelerini iyi yönde geliştirmek,
- Vergi avantajı sağlamak.

Muhasebe manipölasyonlarının en önemli olumsuz sonucu, işletme kaynaklarının verimsiz bir şekilde kullanılmasıdır. Muhasebe manipölasyonlarının diğer olumsuz sonuçları şunlardır (Yörük ve Doğan, 2009: 57);

- İşletmelerin piyasa değerlerinin düşmesi,
- İşletmelerin borçlanma maliyetlerinin yükselmesi,
- Yatırımcıların zarara uğramasıyla piyasalara olan güvenlerinin azalması,
- Sermaye piyasalarının görevlerinin veya gidişatının bozulması,
- İşletme yöneticilerinin işini kaybetmesi,
- Bağımsız denetim firmalarının müşteriilerini kaybetmesi ve kapanmaları.

Muhasebe manipölasyonlarının yukarıda verilen olumsuz sonuçlarının yanında, bunları yapan işletmeler açısından amaçlarına ulaşma hususunda birçok pozitif yönlü sonucu vardır. Bu sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Muhasebe Manipülasyonlarının Etkileri ve Sonuçları

Etkileri	Pozitif Yönlü Sonuçlar
Hisse Senedi-Fiyat Etkileri	Hisse Senedi Fiyatındaki Değişkenliği Azaltma, Daha Düşük Sermaye Maliyeti, Daha Yüksek Hisse Senedi Fiyatları, Hisse Senedine Dayalı Opsiyon Sözleşmelerinin Değerlerini Artırma, İşletmenin Değerini Artırma,
Borçlanma Maliyeti Etkileri	Kredi Miktarını Arttırma, Daha Yüksek Kredi Derecelendirme Notu, Daha Düşük Borçlanma Maliyetleri, Sözleşmelerdeki Finansal Koşulları Esnetme,
Teşvik Primleriyle İlgili Etkiler	Kar Temelli İkramiyeleri Artırma,
Siyasi Otorite Temelli Etkiler	Düzenlemelerin Azaltılması, Daha Yüksek Vergilerden Kaçınma,

Kaynak: Demir ve Bahadır, 2007: 109.

1.2.5. Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri

Muhasebe manipülasyonları için kullanılan yöntemler genellikle; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları, agresif muhasebe ve hileli finansal raporlamadır. (Yörük ve Doğan, 2009: 59).

Mulford ve Comiskey (2002), muhasebe manipülasyonlarının yaygın olarak kullanılan yöntemlerini aşağıdaki tabloda kısaca özetlemiştir.

Tablo 2. Muhasebe Manipülasyon Yöntemleri

Yöntem	Tanım
Hileli Finansal Raporlama	İşletmelerin menfaatleri doğrultusunda finansal tablolarda yer alan bilgilerin kasıtlı bir şekilde, gerçeğe uygun olmayan bir biçimde ya da eksik beyan edilmesidir.
Kar Yönetimi	İşletme yönetimi tarafından belirlenmiş kar tutarını sağlama veya piyasa analistlerinin kar tahminlerini karşılama gibi önceden belirlenmiş bir hedefe doğru karların etkin olarak manipüle edilmesidir.
Karların İstikrarlı Hale Getirilmesi	İşletmenin uzun dönemler elde ettiği karlılık istikrarında meydana gelebilecek sapmaları ortadan kaldırmak için oluşturulmuş bir kar yönetimi biçimidir. Bu yöntemde, işletmenin karında meydana gelebilecek olağanüstü değişimleri azaltmak için, bir dönemin geliri diğer döneme aktarılır.
Agresif Muhasebe	Genellikle daha yüksek kar elde etmek gibi bazı amaçlanan sonuçlara ulaşmayı sağlayacak şekilde muhasebeleştirme seçeneklerinin etkili ve kasıtlı bir şekilde seçilmesi ve uygulanmasıdır. Bu durum GKGMİ'nin sınırları dahilinde gerçekleşebilir veya gerçekleşmeyebilir.
Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	Agresif muhasebe, kazanç yönetimi, ve hileli finansal raporlama gibi muhasebe manipülasyon yöntemlerinin herhangi birini veya tamamını ifade etmektedir.

Kaynak: Mulford ve Comiskey, 2002: 3.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi muhasebe manipülasyonları, GKGMİ ve muhasebe standartlarına uygun ve aykırı olmak üzere ikili bir sınıflandırmaya tabii tutulabilir. Muhasebe ilke ve standartlarına uygun manipülasyonlar, kar yönetimi ve yaratıcı muhasebe uygulamalarıdır. Muhasebe ilke ve standartlarına aykırı muhasebe manipülasyonları ise hileli finansal raporlamadır.

1.2.5.1. Finansal Raporlamalarda Yapılan Hileler

Hileli finansal raporlama, işletmenin varlıklarının çalınması, menfaatler doğrultusunda kullanılması, yanlış yerlere tahsis edilmesi veya yöneticilerin ve personelin yanlış bir şekilde yarar sağlamaya çalışmasıdır (Abdioğlu, 2007: 121). Uluslararası bir kurum olan İç Denetçiler Enstitüsü (IIA), hileli finansal raporlamayı; hileli finansal raporlama, gizleme, güven ihlali ve

aldatma gibi yasa dışı eylemler bütünüdür şeklinde tanımlamıştır. Fiziki şiddet veya bir güce bağlı olmayan hileli finansal raporlama; işletme ve bireyler tarafından mülk edinmek, para almak ve hizmet sağlamak için, hizmet kaybını önlemek, ödemedi kaçınmak, mülk edinmek ve ticari ve kişisel fayda sağlamak için yapılan kasıt içerikli faaliyetlerdir. Kasıt; en fazla dikkat edilmesi gereken bir eylemdir. Kasıtsız veya bilinçsiz olarak hile yapılmaz. Eğer ki kasıtsız veya bilinçsizce yapılırsa bunun adı hile değil hata olmaktadır (Öztürk, 2015: 5). Örnek verilecek olursa; muhasebe kayıtları düzenlenirken, satışlar kalemini yüksek göstermek için hayali fatura oluşturmanın adı hile iken, konsinye satışları normal satış olarak göstermekse hatadır.

Bazı muhasebe ilke veya standartları esnek yapıda oldukları için tartışılmakta ve farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bu ilke ve standartlar hatalı olabilir fakat hile olarak kullanılmamaktadır. Hile, bir yöneticinin bilinçli bir şekilde veya isteyerek hukuka uygun olmayan bir faaliyette bulunduğu meydana gelmektedir. Bu duruma örnek olarak, işletme belgelerini değiştirmek, bazı muhasebe kayıtlarını bilerek silmek, olmamış faaliyetleri olmuş gibi kaydetmek veya işletme için önemli belgeleri ortadan kaldırmak gibi, sıralanabilir (Demir ve Bahadır, 2007: 120).

1.2.5.2. Kar Yönetimi

Kar yönetimi, işletmenin ekonomik durumu hakkında birtakım çıkar sahiplerini yanıltmak veya raporlanan muhasebe rakamlarına bağlı sözleşmeye dayalı sonuçları (yaptırımları hafifletmek) için finansal tabloları değiştirmek amacıyla yöneticilerin hem finansal raporlama sürecinde hem de işlemleri gerçekleştirirken kendi takdirlerini kullanmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır (Özden ve Ataman, 2014:14). Kar yönetimi, GKGMİ çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalardan oluşmaktadır. Ancak bu uygulamalar GKGMİ'nin sınırlarını aştığında, hile olarak nitelendirilmektedir

Kar yönetimi uygulamalarında, işletme karının tek bir dönemde istenen seviyede olması değil, sürekli olarak belirli bir istikrarda hareket etmesi ve büyük dalgalanmalar göstermemesi şeklinde amaçlanmaktadır. Kısacası kar yönetimi, yöneticilerin kendi amaçları doğrultusunda işletmelerin dönem karını değiştirmeleridir (Erciyas, 2002: 5).

Raporlanan karın kredi kararları ve yatırım kararlarını etkilediğine inanıldığından dolayı, yöneticiler raporlanan karı değiştirme çabasına girebilirler. Bazı yöneticiler hileli ve

agresif finansal raporlamaya başvurarak raporlanan dönem karını hedeflenen boyutlara ulaştırmaya çalışmışlardır. Bu ve benzeri amaçların yanı sıra, hisse senedi uygulamalarını kar yönetimi ile etkilemeye, borçlanma maliyetlerini azaltmaya, yönetici prim ve ücretlerini arttırmaya ve piyasa düzenleyicilerinin müdahalelerinden kaçınmaya yönelik olabilir (Demir ve Bahadır, 2007:9).

İşletme yönetimini kar yönetimi uygulamalarına iten nedenler şu genel başlıklar altında incelenebilir (Özden ve Ataman,2014: 18):

- Sermaye piyasasından kaynaklanan nedenler,
- Sözleşmeden kaynaklanan nedenler,
- Siyasi nedenler.

Muhasebe tercihleri, stok değerlendirme yöntemlerinin, amortisman yöntemlerinin seçilmesi, harcamaların giderleştirilmesi veya akti eştirilmesi gibi tercihlerle ilgilidir. Yöneticiler, örneğin, duran varlıklar için doğrusal amortisman veya hızlandırılmış amortisman yöntemlerinden birini; stoklar için FIFO, LIFO veya ağırlıklı ortalama yöntemlerinden birini tercih edebilirler (Healy ve Wahlen, 1999: 372)

1.2.5.3. Agresif Muhasebe

Agresif muhasebe, dönem karını yüksek göstermek için, genellikle muhasebe ilke ve standartlarındaki esneklik veya boşlukları kullanarak, siparişi alınmış fakat henüz müşteriye teslim edilmeden veya sevkiyatının yapılmamasına rağmen mal satışının gelir olarak kaydedilmesidir. Ayrıca bazı gelir veya giderlerin, işletmelerin amaçları doğrultusunda diğer dönemlere ertelenmesidir. Diğer bir ifadeyle, yatırımcılara ve bilgi kullanıcılarına gerçeğe uygun olmayan muhasebe bilgilerinin sunulmasıdır (Dağlı, 2011: 87).

Agresif muhasebe, işletmenin finansla tablolarının süslenmesi kapsamında muhasebe standart ve politikalarının zorlanarak gerçekleşmemiş veya kesinleşmemiş gelirlerin (örneğin, kosinye satışların ve faturası kesilmemiş ama henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının kaydedilgi ve döneme ait giderlerin gelecek dönemlere aktarıldığı yöntemdir. Örneğin, maddi duran varlıkların maliyetleri fayalı ömürleri boyunca amortismanına tabi

tutularak hurda değerine getirilmektedir. Hurda değer, varlığın hizmet dışı kaldığı andaki tahmini gerçeğe uygun değeri olarak tanımlanmaktadır (Erol ve Aslan, 2016:23).

1.2.5.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi, uygulamada aynen siyasette olduğu gibi, bir işletmenin üst yönetimi ve genel müdürü değiştiğinde, yerine gelen yönetici sonraki dönemde meydana gelecek karları istikrarlı hale getirmek için bazı stratejilerle muhasebe verilerini finansal tablolardan temizleyerek, geçmiş yönetimin oluşturduğu finansal tabloların kötü olduğu izlenimi oluşturmaya çalışması ya da yeni yöneticinin kendi menfaatleri doğrultusunda işletme karlarının daha sonraki yıllarda çoğaltılmasıdır. Moore (1973) yapmış olduğu ve çok eskilere dayanan çalışmasında, işletmelerde iş başına geçen yeni yöneticilerin, eskiden değeri sık sık düzeltilen aktif unsurların bazılarının değeri hakkında çok karamsar olduklarını, bu nedenle de yönetimin değiştiği dönemde bu tür aktifleri gider olarak yazmak kaydıyla aktiften çıkarmak eğiliminde olduklarından bahsetmiştir. Bu tür davranış genel anlamda nefes almak olarak da bilinmektedir (Tekin ve Kabadayı, 2011: 141).

1.2.5.5. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, bazı muhasebe bilgilerine veya raporlarına yapılan makyajlama veya işletmelerin finansal performansını olduğundan daha iyi ya da kötü gösterilmesidir (Saltoğlu, 2003: 108).

Diğer bir ifadeyle, yaratıcı muhasebe uygulamaları, işletmelerin finansal tablolarının olması gereken durumdan farklı bir duruma getirilmesi için muhasebe ilke ya da standartlarındaki esnekliklerden veya boşluklardan yararlanılmasıdır. Ayrıca yaratıcı muhasebe uygulamaları, bir etki-tepki olayıdır. Bu açıdan, yaratıcı muhasebe uygulamaları, finansal tablolarda bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki alınacağından önceden tahmin edilerek, yatırımcıların veya kullanıcıların doğru ve güvenilir bilgi taleplerini dikkate alarak, finansal tablolardaki bilgilerin veya verilerin değiştirilmesidir. Bu uygulamalar yapılırken, bağımsız denetçilerin ve kamu denetçilerinin beklentileri de göz önünde bulundurulmaktadır. Çünkü bu denetçiler finansal bilgi kullanıcılarının haklarını savunma pozisyonunda olan kişilerdir (Canbulut, 2008: 59).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, yasalara aykırı değildir. Bu uygulamalar, mevcut yasaların ve muhasebe standartlarının sınırları içinde gerçekleştirilir, fakat her ikisinin ruhuna

ve özüne aykırıdır. Borçların gizlenmesi, hayali satış kayıtları, bazı giderlerin aktifleştirilmesi ve amortisman hesaplanmaması örnek olarak verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE MANİPÜLASYONU İLE İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER MUHASEBE MANİPÜLASYONUNUN ÖNLENMESİNE YÖNELİK VE ORTAYA ÇIKARILMASI İÇİN KULLANILAN TEKNİKLER

2.1. Muhasebe Manipülasyonlarıyla İlgili Uluslararası Düzenlemeler

Tüm dünyada meydana gelen Enron ve Worldcom skandalları gibi finansal skandallar ve işletme iflasları ile birlikte muhasebe ilke ve standardını belirleyen kurumlar ile bazı gelişmiş ülkeler, yeni ilke ve düzenlemeler yapmaya yönelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde finansal raporlamaya yönelik kamuoyunun güveninin yeniden kazanılması için uluslararası düzeyde yapılan düzenlemeler incelenmiştir.

2.1.1. Sarbanes - Oxley Kanunu (SOX)

ABD’de 30.07.2002 tarihinde George W. Bush tarafından onaylanan ve yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Kanunu (SOX), SEC’in (Securities and Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu)) 1934 yılında kuruluşundan bu yana sermaye piyasalarına ilişkin olarak yapılan en önemli düzenlemelerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu düzenleme genel olarak, güven kaybının yatırımcılara ve karar alıcılara tekrar geri kazandırılması için oluşturulmuştur. Bu kanunun özellikle bağımsız denetimle ilgili olarak getirdiği yeni kurallar veya düzenlemeler maddeler halinde aşağıda verilmiştir (Mulford ve Comiskey, 2002: 25).

- Bu kanunla ilk olarak, bağımsız denetimin, finansal raporlama hilelerini ortaya çıkarmada yetersiz kaldığı düşünülerek Halka Açık İşletmeler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) kurulmuştur.

- Denetim firmalarının yapması yasaklanmış olan denetim dışı hizmetler belirlenmiştir. Bunlar; defter tutma, finansal tablo düzenleme, finansal bilgi sistemlerinin tasarımı/uygulanması, değerlendirme hizmetleri, iç denetim hizmetleri, yatırım danışmanlığı, hukuki hizmetler, denetimle ilgili olmayan uzmanlık hizmetleri ve muhasebe kayıtları gibi diğer hizmetlerdir.

- Bağımsız denetim firmalarının kalitesini artırmaya yönelik yapılan kalite kontrol uygulamalarını diğer bağımsız denetim firmaları değil, aynı zamanda PCAOB’da yapılacağı belirlenmiştir.

- SEC'in kontrolündeki halka açık şirketlerin denetimini sadece PCAOB'a bağlı denetim firmalarının yapacağı belirtilmiştir.
- Denetim raporlarına, sorumlu ortak denetçi ile müşteri işletmenin bir ortağı tarafından birlikte onaylanması şartı getirilmiştir.
- Bağımsız denetim firmalarının ücretlerinin denetim komitelerince belirleneceği belirtilmiştir.
- Denetim faaliyeti bittikten sonra, denetim raporlarının denetim komitesine teslim edilmesi uygulaması başlatılmıştır.

Sarbanes Oxley Kanunu 11 ana başlık ve 66 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümlerin başlıkları aşağıdaki şekildedir (Temel, 2008, 85):

- 1-Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (Public Company Accounting Oversight Board-PCAOB)
- 2- Denetçi Bağımsızlığı
- 3- Kurumsal Sorumluluk
- 4- Ayrıntılı Kamuyu Aydınlatma (Genişletilmiş finansal raporlar)
- 5- Finansal Analizden Kaynaklanan Menfaat Çatışmaları
- 6- Komisyon Kaynakları ve Yetkileri
- 7- Çalışmalar ve Raporlar
- 8- Kurumsal ve Cezai Hile Sorumluluğu
- 9-Beyaz Yaka Suçlarına İlişkin Cezaların Arttırılması
- 10- Kurumsal Vergi İadesi
- 11- Kurumsal Hileler ve Sorumluluk

Sarbanes-Oxley Kanunu, kurumsal yönetim ve kurumsal sorumluluk hususları yanında, denetim şirketlerinin bağımsızlığı, detaylı mali tablo notları ve açıklamaları, beyaz yakalı personelin karıştığı her türlü hile ve yolsuzluk gibi suçlara ilişkin cezalar, kurumsal ve kişisel yolsuzluklara ilişkin sorumluluklar vb. başlıklar altında, işletme amaçlarına ulaşmak için uygulanacak kural ve cezai müeyyidelere yer vermektedir (Temel, 2008, 85).

2.1.2. Treadway Komisyonu Sponsor Organizasyonlar Komitesi (COSO) Raporlarındaki Düzenlemeler

ABD'de muhasebe manipülasyonlarından özellikle hileli finansal raporlama konusunda tespit ve öneriler geliştirmek amacıyla 1985 yılında ulusal bir komisyon

toplanmıştır. 5 mesleki örgütün desteğini alarak oluşturulan bu komisyon, Treadway Komisyonu Sponsor Organizasyonlar Komitesi (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission-COSO) olarak bilinmektedir. Ayrıca ilk başkanı olan James C. Treadway adıyla da anılmaktadır. İlk kez hileli finansal raporlama konusunda toplanmış olan bu komitenin bugünkü görevi; meslek etiği, iç kontrolün etkinliği ve kurumsal yönetim ilkeleri gibi unsurların fonksiyonlarını geliştirerek, muhasebe ve denetim kalitesini artırmaktır. Söz konusu raporda yer alan hileli finansal raporlamaya ilişkin tespitler aşağıda özetlenmiştir (Uzay, 2007: 345-346).

- Hileli finansal tablo hazırlamak için en sık kullanılan yöntemler sırasıyla; uygun olmayan gelir yazılması, aktiflerin fazla bildirim ve giderlerin eksik bildirimidir. Gelir hilelerine bakıldığında, gerçek olmayan geliri kaydetmek en sık görülenidir. Gelirleri erken kaydetmek de ikinci sık görülen yöntemdir. Aktiflerin fazla bildirim açısından, var olan aktifleri olduğundan yüksek bildirmek, gerçek olmayan veya sahip olunmayan aktifleri kaydetmek ve giderleştirilmesi gereken kalemleri aktifleştirmek sıklıkla görülen diğer yöntemlerdendir.

- Finansal tablolarda meydana gelen hile vakalarının %72'si CEO'lar tarafından yapıldığı belirtilmiştir. Hile vakalarında; CFO (Mali/Finansal İşler Müdürü), yönetim şefi, diğer müdür yardımcıları, yönetim kurulu üyeleri ve alt düzeydeki personelin başta geldiği belirtilmiştir. Olayların %28'inde ise, bağımsız denetçinin adı geçmektedir.

- Birçok işletmede denetim komitesinin olmadığı veya yılda 2 kereden az toplandığı gözlemlenmiştir.

Bazı işletmelerde finansal baskının hile yapmaya özendirici etkisi olabilmektedir.

COSO söz konusu raporunda yukarıda anlatılanları dikkate alarak hilenin önlenmesi konusunda raporlamaya taraf olan kesimler için aşağıdaki önerilerde bulunmuştur (Uzay, 2007: 347).

- Özellikle küçük işletmeler, etkili bir iç kontrol sisteminin kurulmasında istekli ve gayretli olmalıdırlar,

- Denetçiler, daha önce denetledikleri işletmede finansal bir sorunla karşılaşırlarsa, bu işletmeleri daha sonra denetlerken daha şüpheli ve dikkatli olmalıdırlar.

- Denetçiler, denetim riskini kabul edilebilir düzeye düşürmek için gerekli prosedürleri oluşturmalıdırlar.

- Yönetim kurulları ve denetim komiteleri zayıf olan işletmelerde denetim sorunu yaşanabilmektedir. Bu sebeple denetçiler, bu konuda daha dikkatli olmalıdırlar.

2.1.3. Uluslararası Denetim Standartları

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC - International Federation of Accountants) tarafından oluşturulan Uluslararası Denetim Standartları (ISA - International Standards on Auditing) ve ABD'deki Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları günümüzde en geçerli denetim standartlarıdır. Diğer taraftan, denetim standardı yayınlayan kurumlar ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, ABD'de denetim standartları, bir meslek kuruluşu olan AICPA tarafından oluşturulmaktadır. AICPA'nın (Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü - Association of International Certified Professional Accountants) yayınlamış olduğu denetim standartları SAS (Denetim Standartları Tebliğleri - Statements on Auditing Standards) olarak bilinmektedir. AICPA'nın yayınlamış olduğu çok sayıda denetim standardının geçerliliği hala devam etmektedir. Hile ile ilgili ilk olarak, 1988 yılında Hatalı İşlemlerin Ortaya Çıkarılmasında ve Raporlanmasında Denetçinin Sorumluluğu - SAS 53 (The Auditor Responsibility to Detect and Report Errors Irregularities) standardı yayınlanmıştır. Ardından 1997 yılında Finansal Tablo Denetiminde Hilenin Ele Alınması (Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit) adı altında SAS 82 standardı yayınlanmıştır (Sipahi, 2004: 114).

2.1.4. Avrupa Birliği Tarafından Gerçekleştirilen Düzenlemeler

Muhasebe ve denetim uygulamalarının uyumlaştırılması için Avrupa Birliği (AB)'nde yapılan ilk çalışmalar 1970'lere dayanmaktadır. Avrupa Birliği'nde yapılan düzenlemelerde sekizinci yönergenin diğer yönergelere göre daha önemli olduğu görülmektedir. Bu yönergenin hem denetim hem de denetçiyle alakalı esasların düzenlenmesinde eksik kalması, 1984-2004 yılları arasında bağımsız denetim ile ilgili gerçekleşen yeni düzenlemeleri gündeme getirmiştir. Bu düzenlemelerin en önemlisi 2006/43/EC yönergesidir. Diğer taraftan, AB'de, denetimin kalitesini artırmak için 1996 yılında "Yeşil Kitap (Green Paper)" raporu yayınlanmıştır (Çiftçi ve Erserim, 2007: 15).

Son yıllarda meydana gelen finansal raporlama skandallarından sonra, denetimle ilgili 2004 yılında yeni bir tasarı hazırlanmıştır. Ancak bu tasarı, 2006 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır. 2006/43/EC Sayılı Yönerge'nin bazı önemli unsurları aşağıda maddeler halinde verilmiştir (Çalışkan, 2006: 54);

- Her üye ülkenin denetim gözetim kuralları oluşturmasını öngörmektedir.

- Denetim firmalarından yasal denetim yapanlar, kamu gözetim kurulunun denetimine tabi bir kalite güvence sistemine sahip olmalıdırlar.
- Müşteriler ile ilgili bilgi ve belgeleri gizlilik kurallarına göre denetçiler muhafaza etmelidirler.
- Denetimde şeffaflığın artırılması için, bu yönerge, yıllık şeffaflık raporunu denetim firmasının yayımlamasını zorunlu kılmaktadır.
- Üye olan ülkelerin denetim firması tarafından denetlenen işletmelerden bağımsız olmasını ve işletmelerin karar alma sürecine dahil edilmemesini temin edeceklerini vurgulamaktadır.

2.2. Türkiye’de Yapılan Düzenlemeler

Türkiye’de muhasebe ve denetimin kalitesi konuları ilk olarak, 1980 ve 1990’lı yıllarda SPK’nın yaptığı bazı düzenlemelerle ve 3568 Sayılı Kanun’un çıkarılması ile gündeme gelmiştir (Çürük, 2004: 50). Ülkemizde denetimle ilgili yasal düzenleyici kurum olarak TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) ve SPK görülmektedir. Ancak ülkemizde TÜRMOB bu görevini, yeni Türk Ticaret Kanunuyla birlikte Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) yapmaktadır. Diğer taraftan, Avrupa Birliği uyum süreci yaşayan ülkemizde mevcut yasaların çoğu değiştirilmeye başlanmış olup, bu süreç hala devam etmektedir. Bu süreçte dünyadaki krizlerle beraber, ülkemizde de yaşanan ekonomik ve finansal krizlerden çıkarılan dersler, ABD’deki modelleri esas alan düzenlemeler yapılmasını teşvik etmiştir. COSO raporlarında yer alan modeller, AB ülkelerinde ve dolayısıyla Türkiye’de mevzuat değişikliklerine temel oluşturmuştur. Yukarıda söz edilen düzenleyici kurumlardan ve bunların konuyla ilgili düzenlemelerinden bazıları aşağıda genel hatlarıyla anlatılmıştır.

2.2.1. SPK Düzenlemeleri

Dünya çapında ve hatta özellikle ABD’de yaşanmış bağımsız denetim ve finansal raporlama skandallarından sonra, SPK ABD’nin bu konudaki tecrübe ve deneyimlerinden yararlanarak bağımsız denetim konusunda bir takım kanunlar ile birlikte getirilen düzenlemeleri benimsemiş ve sermaye piyasası mevzuatına dahil etmiştir. Özellikle bağımsız denetim alanında 2000 yılından itibaren uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak, 2002 yılında SPK tarafından, ABD’de yürürlüğe giren SOX çerçevesinde bağımsız denetim tebliğinde değişiklik yapılmıştır. Bu çalışmalar, her ülkenin kurumsal yönetim

ilkelerini, mevcut yapısına bağılı olarak oluşturması gerekliliğini savunmaktadır. Buna göre oluşturulacak kurumsal yönetim ilkelerinin, ülkeye özgü olması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca her ülkenin oluşturacağı kurumsal yönetim ilkelerinde; eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramlarının olması gerekliliği vurgulanmaktadır. SPK Tebliğine göre, bağımsız denetim faaliyetlerinde.

- Muhasebe defteri tutmak,
- Danışmanlık, tahkim ve bilirkişilik hizmetlerinin verilmesi,
- Muhasebe belge düzeni kurmak,
- Muhasebe raporu oluşturmak,
- Finansal bilgi sistemini oluşturmak,
- İç denetim faaliyetinde bulunmak,
- Müşteri işletmelerde yönetici veya belirli bir konumda çalışmak yasaklanmıştır

(Kayacan, 2006: 88).

2.2.2. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunundaki Düzenlemeler

Yakın zamanda meydana gelen olaylar ve ülkemizdeki bağımsız denetim alanındaki yetersizlikler, yeni 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununda denetimle ilgili yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğini ortaya çıkarılmıştır. Bu kanunda yer alan düzenlemeler uluslararası düzenlemeler ile paralellik göstermekte ve kanun bağımsızlık konusunda oldukça hassas davranmaktadır. İlgili kanunda denetim faaliyetlerinin kurumsal temeli modern açılımlarla oluşturulmuştur. Çağdaş yaklaşımlar, Enron olayından çıkarılan dersler, AB'deki oluşumlar ve düzenlemelerle tamamen örtüşen bu kanuna göre, yeni denetim muhasebe alanında uzman, yeterli, teknik bilgiye sahip, düzenli ve tertipli, bağımsız, ahlaklı, şüpheci ve uluslararası denetim standartlarına bağlı bir denetçi tarafından yapılan ve şeffaf bir denetim olarak tanımlanmıştır (Tekinalp, 2006: 26).

2.2.3. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun Düzenlemeleri

Hkmetler, bankaların bozulan mali yapılarını iyileştirmek ve sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşması amacıyla yasal düzenlemelere yönelmişlerdir. 4389 Sayılı ve bununla birlikte 4491 ve 4672 Sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla birlikte bankacılık sisteminin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu kanunların ve düzenlemelerin bazı durumlarda yetersizliği, Türkiye'de yaşanan gelişmeler ve uluslararası finans piyasaları doğrultusunda oluşturulan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 2005'te

uygulanmaya başlanmıştır. Bu kanun: risk analizi ve yönetimi, iç kontrol sistemi, iç denetim ve denetim komitesi gibi unsurlar üzerinde durmaktadır (Erserim, 2007: 63).

Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Mevduat bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri, Türkiye Bankalar Birliği, finansal holding şirketleri, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve bunların faaliyetleri bu kanunun kapsamına dahildir. BDDK kararı ile bankaların bağımsız denetim, derecelendirme, değerlendirme ve destek hizmeti faaliyetlerini gerçekleştirecek olan kuruluşların yetkilerinin sürekli ya da geçici bir şekilde kaldırılması belirlenmektedir. Kurul tarafından yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği ve Merkez Bankasının görüşü dikkate alınarak düzenlenmektedir. Bağımsız denetim kuruluşları üçüncü kişilere karşı yaptıkları faaliyetlerden doğan zararlardan sorumlu tutulmaktadır (Erserim, 2007: 54).

2.2.4. İç Kontrol

İç kontrol, kurum kaynaklarının etkili, ekonomik, verimli ve kurumun amaçlarına uygun bir şekilde kullanılması, iş ve işlemlerin mevzuata uygunluğu, faaliyetler hakkında düzenli, zamanında ve güvenilir bilgi üretilmesi, kurumun varlıklarının korunması, yolsuzluk ve usulsüzlüklerin önlenmesi konularında yeterli ve makul güvence sağlayan bir yönetim aracıdır. İç kontrolün amaçları; faaliyetleri düzenli, etik kurallara uygun, ekonomik, verimli ve etkin biçimde gerçekleştirmek; hesap verme sorumluluğunun gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmek; yürürlükteki yasalara ve yönetmeliklere uymak; kayıplara, kötü kullanıma ve hasarlara karşı kaynakları korumak olarak sıralanmaktadır (Akyel, 2010: 85).

İç kontrolün doğru anlaşılması ve sağlıklı kurulması süreçleri etkin uygulanması süreci ile tamamlanmalıdır. İç kontrolün doğru anlaşılması ve sağlıklı kurulması etkin uygulamanın gerçekleşmesi içindir. Etkin uygulama olmadıktan sonra, doğru anlamının ve sağlıklı kurulmanın bir faydası olmamaktadır. İç kontrolün etkin uygulanabilmesi için, iç kontrolün doğru anlaşılmasının ve iç kontrolün sağlıklı kurulmasının yanı sıra, üst yönetimin iyi önderliği ile diğer personelin mesleki yetkinliği ve etik anlayışı önemli rol oynamaktadır (Akyel, 2010: 86).

2.3. Muhasebe Manipülasyonlarının Tespit Edilmesi ile İlgili Modeller

Bağımsız dış denetim sayesinde, şirketler tarafından yapılan muhasebe manipülasyonu uygulamalarının bir bölümünü ortaya çıkarmak mümkündür. Bağımsız dış denetçilerin, muhasebe manipülasyonunun ortaya çıkarılmasıyla ilgili olarak bir sorumlulukları bulunmamaktadır. Ayrıca bu hataların ortaya çıkarılmaması halinde hata ve hilelerden dolayı denetçi sorumlu tutulmamaktadır. Bağımsız denetçilerin bu noktadaki görevi, ortaya koydukları hata ve hileler ile ilgili olarak firma yetkililerine bu durumu düzelttirmek ya da denetim raporunun oluşturulması esnasında olumsuz ya da şartlı görüş bildirerek muhasebe manipülasyonuna ilişkin durumu açıklamaktır (Yörük ve Doğan, 2009: 65).

Öte yandan, bağımsız dış denetim firmalarının incelemeleri esnasında ortaya koyulamayan kimi hata ve hileler ise denetleyici ve düzenleyici kurumların yaptıkları denetim esnasında ortaya çıkarılabilmektedir. Şirket ne kadar, finansal tablolarını bağımsız dış denetimden geçirmiş ve hata ve hilelerden arındırmış olursa olsun, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar, yaptıkları incelemenin sonucunda finansal tabloların tekrar incelenerek baştan hazırlanmasını talep edebilmektedir. Bu noktada muhasebe manipülasyonunun ortaya çıkarılması adına hem bağımsız denetçiler hem de düzenleyici ve denetleyici otoriteye yardımcı olabilmek için çeşitli akademik çalışmalar sonucunda belirlenen istatistiksel modeller geliştirilmiştir. Bu çalışmalar, çoğunlukla kamuya açık bilgilerin analizi ile gerçekleştirilen istatistiksel modellerdir. Muhasebe manipülasyonunun ortaya çıkarılabilmesi için geliştirilen bu modellerde toplam tahakkuklar üzerinde en çok durulan konudur. Fakat kimi çalışmalar toplam tahakkuk tutarını ele alırken, kimi çalışmalar ise ihtiyari ve ihtiyari olmayan; bir başka deyiş ile yürütülen faaliyetlerden doğan ve faaliyetlerin gerektirmediği tahakkuk tutarını ele almaktadır (Kara ve diğerleri, 2015: 22).

Muhasebe manipülasyonunun ortaya çıkarılmasında tahakkukların kullanılmasının sebebi, kârın ne kadarının nakit, ne kadarının tahakkuk bazlı olduğunu ölçebilmektir. Sermayede nakit olmayan ve tahakkuk temelli yüksek düzeyde bir artış, muhasebe manipülasyonu yapıldığının bir işareti olmaktadır. Muhasebe manipülasyonunun ortaya çıkarılmasında tahakkuklar üzerine yoğunlaşılmasının üç temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar (Avşarlıgil, 2010: 75);

- Tahakkukların, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin temel bir ürünü olduğundan hareketle, kâr yönetiminde kârın nakit kısmının değil tahakkuklar kısmının kullanılması,
- Tahakkuklar üzerinde yoğunlaşılmasının kârda etkili olan kimi farklı muhasebe politikalarının ölçümündeki sorunu azaltması,
- Kârın tahakkukların gözlemlenemeyen bir parçası olması halinde yatırımcılar bakımından kâr yönetiminin açıklanmış kârdaki etkisini ortaya çıkarmanın mümkün olmaması.

2.3.1. Tahakkuk Esaslı Modeller

Literatürde İmhoff ve Eckel Modeli, Healy Modeli, DeAngelo Modeli, Jones Modeli ve düzeltilmiş Jones Modeli, Endüstri Modeli, Kothari Modeli, Locker ve Richardson Modeli, Barton ve Simko Modeli tahakkuk esaslı modeller olarak değerlendirilmektedir.

2.3.1.1. İmhoff ve Eckel Modeli

Gelirin istikrarlı gösterilmesini ölçüm kıstası olarak ele alan İmhoff ve Eckel kârın sapmasını satışların sapması ile test ederek muhasebe manipülasyonu yapıp yapılmadığını test etmeye çalışmaktadır. İmhoff ve Eckel'in varsayımına göre kâr tamamen olmasa da belli bir düzeyde satışlara bağlı bir değişkendir. Dolayısıyla satışlardaki bir değişimin, belli ölçüde ve nispeten daha büyük bir etki yaratarak kâr üzerinde değişime neden olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle kârdaki değişimin satışlardaki değişimden daha az olması durumunda kârın istikrarlı gösterildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 67).

2.3.1.2. Healy Modeli

Healy, teşvik primi esasına göre çalışan yöneticilerin, mevzuat kısıtlamaları ve denetimleri gibi nedenlerle kimi dönemlerde gelir arttırıcı muhasebe manipülasyonu yapılırken, kimi zamanlarda ise tam tersi politika izleyeceklerini öne sürmüştür. Dolayısıyla yöneticilerin görevde kaldıkları sürenin tamamı süresince yapabilecekleri muhasebe manipülasyonunun toplamı 0'dır. Buna göre yöneticiler, ihtiyari kalemler ile oynayarak ihtiyari olmayan tahakkukları dikkate almakta ve kendi primlerini maksimize edecek şekilde belirlemektedir (Küçüksözen, 2004: 137).

Her ne kadar Healy Modeli, literatürde muhasebe manipölasyonunun ortaya çıkarılmasına yönelik olarak son derece basit ve ilk model olsa da, tahakkukları tahmin etmek konusunda son derece yetersiz bir modeldir. Model, teşvik primi esasına dayalı olarak çalışan yöneticilerin, kendi alacakları teşvik primlerini daha da arttırabilmek adına toplam tahakkukları kullandıkları varsayımını temel almaktadır (Küçükkocaoğlu, 2003: 85).

Healy, muhasebe manipölasyonu yaparken, yöneticilerin izleyen iki dönem alacağını kabul ederek üç farklı ihtimalden bahsetmiştir. Bu olasılıklar (Küçüksözen, 2004: 137);

- Yönetici, mevcut veriler ışığında muhasebe manipölasyonu yapsa bile gelirler için belirlenen alt limiti geçemeyeceğini anlaması halinde, gelirleri içinde bulunduğu dönem için daha da düşürerek bir sonraki dönemde alacağı teşvik primini maksimize etmek için ihtiyari tahakkukları düşürme yolunu seçebilir.

- Yönetici, mevcut veriler ışığında gelirler için belirlenen alt limiti aşabileceğini, buna karşılık teşvik oranında kendisi için öngörülen üst limiti aşamayacağını anlaması halinde oransal olarak alabileceği teşvik primini maksimize etmek için ihtiyari tahakkukları arttırma yolunu seçebilir.

- Yönetici, mevcut veriler ışığında teşvik primi için öngörülen üst limiti aşabileceğini anlaması halinde gelirlerini içinde bulunduğu dönem için üst limitin altında kalmayacak şekilde düşürüp, sonraki dönemde elde edeceği geliri maksimize etmek amacıyla ihtiyari tahakkukları düşürme yolunu seçebilir.

Healy ortaya attığı modelinde aşağıdaki gibi bir eşitlikten söz etmektedir.

$$NDA_t = \frac{1}{n} \sum \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

- NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar

- TA_t = Toplam Tahakkuklar
- A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Toplam Aktifi
- n = Gözlem Yılı Sayısı

Model, içinde bulunulan yılın ihtiyari tahakkuklarının, bir önceki yılın toplam tahakkuklarının bir parçası olduğunu varsaymaktadır. Model çerçevesinde ihtiyari tahakkukların sıfır olması beklenmektedir. İhtiyari tahakkukları sıfırdan farklı olan her firmanın kâr yönetimi yaptığı sonucuna varılmaktadır. İhtiyari tahakkukları sıfırdan düşük olan firmaların kârlarını arttırma, sıfırdan büyük olanların ise kârlarını düşürme yönünde manipülasyon yaptıkları kabul edilmektedir. Model, yalnızca çalışma sermayesindeki tahakkukların makroekonomik dalgalanmalarla ilişkili olarak değiştiğinde doğru sonuçlar vermektedir (Aren, 2009: 3).

Healy'ye göre, kârın belli bir taban değerinin altında ya da belli bir tavan değerinin üzerinde olduğu durumda tahakkuklar genel itibariyle gelir düşürücü olduğundan, kârın bu aralıkta olması tercih edilir. İfade edilen bu aralıkta ise söz konusu tahakkuklar yaklaşık yüzde 50 oranında gelirleri arttırıcı özellik taşımaktadır. Dolayısıyla karda yukarı yönlü hareket, finansal tablo yapımcılarının alacağı teşvik primini de yukarı taşıyor ise, kâr arttırıcı muhasebe manipülasyonunu uygulamalarının gerçekleştirildiği varsayımı doğrulanmaktadır. Bu nedenle yöneticiler, muhasebe manipülasyon uygulamalarına başvurarak, alacakları ücret tutarlarını ya da teşvik primini arttırabilmektedirler (Küçüksözen, 2004: 138).

Bu modelin diğer muhasebe manipülasyonu tahmin etme modellerinden temel farklılıkları bulunmaktadır. Bu model, sistematik olarak her dönemde muhasebe manipülasyonu yapıldığını varsaymaktadır. Ayrıca, her dönemde düzenleyici otoritelerin belirledikleri kurallar ve yürütülen faaliyetlerin gerektirdiği koşullar tarafından oluşan ihtiyari olmayan tahakkukların, finansal raporlarda yer alan aktif toplamının sabit bir oranı olarak kabul edilmektedir. Bu koşullar altında, modele göre incelenen dönemde ihtiyari olmayan tahakkukların olması gerekenden önemli ölçüde farklı olması halinde, bunların neden olduğu etkiler yokmuş gibi kabul edilerek muhasebe manipülasyonunun tespit edildiği sonucuna ulaşılabacaktır (Aren, 2009: 4).

2.3.1.3. DeAngelo Modeli

DeAngelo, 1986 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında halka açık şirketlerin, halka dağılmış olan hisse senetlerini geri alması yoluyla tekrar halka kapalı şirket statüsüne getirilmesi sürecinde muhasebe manipülasyonu yapıp yapmadıklarını incelemiştir (Küçükkocaoğlu, 2003: 87).

Healy'nin ortaya koyduğu modele farklı bir yön kazandırdığı kabul edilen DeAngelo modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların tahmini periyodunu raporlanan dönemden evvelki dönemlerle sınırlamış olması bakımından Healy modelinden ayrılmaktadır. Healy ve DeAngelo modellerinin güçsüz tarafı, ihtiyari olmayan tahakkukların incelenen dönemde değişkenlik göstermediğinin varsayılmasıdır. Buna karşılık, ihtiyari olmayan tahakkukların şirketin faaliyetini yürüttüğü ekonomik çerçevedeki değişim ile aynı yönde hareket etmesi, tahakkuk muhasebesinin doğal bir sonucudur (Varıcı ve Er, 2013: 46).

Bu modelde ihtiyari olmayan tahakkukların hesaplanma şekli aşağıdaki gibidir.

$$NDA_t = \frac{TA_t}{A_{t-1}}$$

- NDA_t = Tahmini İhtiyari Olmayan Tahakkuklar
- TA_t = Toplam Tahakkuklar
- A_{t-1} = Bir Önceki Yıl Aktif Toplamı

DeAngelo modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları, bir önceki dönem toplam tahakkuklarını, iki yıl önceki toplam aktife oranına eşitlemektedir (Varıcı ve Er, 2013: 46).

2.3.1.4. Jones Modeli

Jones Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukları, toplam tahakkuklar üzerinden hesaplamayan ilk model olması bakımından diğer modellerden farklılaşmaktadır (Önder ve Ağca, 2013: 38). Ekonomik koşulların modelde değişikliğe neden olmasıyla ihtiyari olmayan tahakkuklarda meydana gelen değişimleri kontrol edebilmek amacıyla, satışlarda meydana gelen değişimin yanı sıra brüt duran varlıklar kullanılmıştır. Jones Modeli'nde satışlar hesap kalemi ihtiyari olmayan tahakkuk olarak sayıldığından normal işletme faaliyetleri olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, öznel yargılarını kullanarak yöneticiler, satıştan elde ettikleri gelir ile kar yönetimi yapmaları halinde, kar yönetimi uygulamalarının modelde hatalı

sonuç vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Jones Modeli'ne göre toplam ihtiyari tahakkukların karın manipüle edilmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır (Küçükkocaoğlu, 2003: 88).

2.3.1.5. Düzeltilmiş Jones Modeli

Muhasebe manipülasyonu literatüründe düzeltilmiş ya da modifiye edilmiş Jones modeli olarak adlandırılan bu modelde, önceki Jones modeline göre tek düzeltme, satışlardaki değişimden, ticari alacaklardaki değişimin çıkarılmasıdır. Böylece oluşturulan yeni modelde denklem aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur (Önder ve Ağca, 2013: 39).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

Düzeltilmiş Jones Modeli, satışa sunulduğunda takdir yetkisinin tahmini hatalarını azaltmak üzere tasarlanmıştır. Değiştirilmiş Jones modelinin, kazanç yönetiminin Healy DeAngelo ve standart Jones ve endüstri modeli ile karşılaştırıldığında en güçlü test imkânı sağladığını göstermektedir. Model, dolaylı da olsa kar yönetimi nedeniyle kredili satışların tamamının yapıldığını varsaymaktadır. Bu varsayımın mantığı, kredili satışlarla karın yönetilmesinin, nakit satışlarla kar yönetiminden daha kolay olduğudur (Önder ve Ağca, 2013: 40).

Jones'un ilk modelinde hem muhasebe manipülasyonu yapılan dönemde hem de muhasebe manipülasyonun uygulandığını varsaydığı dönemde ihtiyari tahakkuka ilişkin alınan kararlarının satış gelirleri ile bir ilişkisinin bulunmadığını kabul etmiştir. Ancak model bu haliyle, ihtiyari tahakkuk hesaplanmasında, yöneticilerden kaynaklı bir muhasebe manipülasyonunun gelirler üzerinden yapılması halinde gerçeği yansıtmayan bir ihtiyari tahakkuk ölçeceğinden sorun teşkil edecektir. Bu nedenle tahakkukların hesaplanmasında yalnızca gelirdeki değişimin kullanılması yerine, gelirdeki değişimin alacaklardaki net

değişimden çıkarılarak kullanılması yöntemine başvurulmuştur. Bir diğer deyişle; gelirdeki meydana gelecek herhangi bir değişim, alacaklar üzerinde oluşan değişim gözetilerek kullanılmaktadır (Önder ve Ağca, 2013: 41).

2.3.1.6. Endüstri Modeli

Jones modeline paralel olarak Endüstri Modeli, ihtiyari olmayan tahakkukların bütün dönemlerde sabit olduğunu ve ihtiyari tahakkukların belirleyicilerini direkt olarak modellemek yerine bu belirleyicilerdeki değişimin aynı sektörde var olan tüm işletmelerde aynı olduğunu varsaymaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 69).

Bu modelde kullanılan formül aşağıdaki gibidir;

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \dot{I}_{1t} + \dot{I}_{2t}(\text{Endüstri Medyanı}) \frac{TA_{it}}{A_{it-1}} + e_{it}$$

Modelde yer alan;

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıl toplam aktifleri

e_{it} = Hata terimidir.

Model, incelemeye alınan örnek şirketlerin haricinde aynı sektörde yer alan şirketlerin aktif büyüklüğüne göre ölçeklendirilmesi ile hesaplanan toplam tahakkuk oranının medyan değerinin kullanılmasına dayanmaktadır (Yörük ve Doğan, 2009: 69).

2.3.1.7. Kothari Modeli

Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinin uç performans gösteren şirketlerin kâr yönetimlerinin ölçülmesinde çok yeterli olmadığı farkedilmesi üzerine, bu durumun giderilebilmesi için Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerine performans değişkenini ekleyen çalışmalar yapılmıştır. Modelin denklemi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur (Önder ve Ağca, 2013: 42).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{3i} ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

ROA = Aktif kârlılık oranı

Kothari modeli, Jones ve Düzeltilmiş Jones modeline Aktif kârlılık oranı (ROA) değişkenini performans ölçütü olarak ekleyerek katkıda bulunmaktadır.

2.3.1.8. Larcker ve Richardson Modeli

Larcker ve Richardson, modellerini oluştururken tahakkukların satışlardaki büyüme ile sermaye yoğunluğunun bir fonksiyonu olduğunu varsaymaktadır (Önder ve Ağca, 2013: 44).

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \frac{1}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \frac{\Delta REV - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{2i} \frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} + \beta_{3i} \frac{CFO_{it}}{TA_{it-1}} + \beta_{4i} \frac{B}{M_{it}} + \varepsilon_{it}$$

TA_{it} = Toplam Tahakkuklar

A_{it-1} = Bir önceki yıla göre aktif büyüklüğü

ΔREV_{it} = Gelirlerdeki değişim

ΔREC_{it} = Ticari alacaklardaki değişim

PPE_{it} = Brüt makine tesis ve cihazlar

CFO = Esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı

B / M = Piyasa Değeri / Defter Değeri

Beklenen büyümeyi de temsil etmek üzere modele piyasa değeri / defter değeri (B/M) ve esas faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışı (CFO) değişkenlerini eklemektedir

2.3.1.9. Barton ve Simko Modeli

Barton ve Simko (2002), geliştirdikleri modelde yöneticilerin geçmişte yapmış oldukları kâr manipülasyonunun, tekrar kâr manipülasyonu yapmalarını zorlaştırıcı bir unsur olup olmadığını araştırmıştır. Model, bilançonun daha önce yapılan kâr yönetiminin etkilerini yansıttığı ve bu nedenle net faaliyet varlıklarının da kısmen de olsa bu etkiyi yansıttıkları varsayımına dayanmaktadır.

Model, temel olarak net faaliyet varlıkları kalemini ele almaktadır. Gösterge olarak ise net faaliyet varlıklarının satışlara bölünmesi ile elde edilen oranı kullanmıştır. Bu durumun gerekçesi, bilanço ile gelir tablosunun birbiri ile ilişkili finansal tablolar olması ve kârı arttırmak amacıyla yapılan bir uygulamanın, doğal olarak aktifleri olduğundan yüksek göstermesidir. Modelin iddiası, yöneticilerin geçmişte yaptıkları kâr manipülasyonları nedeniyle bilançoda yer alan aktiflerin olduğundan yüksek değerde görülmesi nedeniyle, gelecekte yapacakları kâr manipülasyonunun daha da zorlaştığıdır. Barton ve Simkon'un çalışma sonucunda elde edilen sonuçlarına göre önceki kâr manipülasyonu uygulamaları bilançoda birikmekte, bu da aktiflerin olduğundan daha yüksek gösterilmesine ve net faaliyet varlıklarının satışlara oranının yükselmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak aktiflerin zaten olduğundan yüksek gösterilmesi nedeniyle gelecekte kâr manipülasyonu yapmak zorlaşmaktadır. Buna karşılık, net faaliyet varlıklarının satışlara oranının, aktifleri olduğundan yüksek gösterdiği ya da geçmişte yapılan kâr yönetimini etkilemediğini savunarak modele birtakım eleştiriler de getirilmiştir. Bu eleştirileri şu şekilde toplamak mümkündür (Yörük ve Doğan, 2009: 69).

- Net faaliyet varlıklarının net satışlara oranı, oranın gelecekteki büyüklüğü hakkında fikir vermemektedir. Ayrıca bu oran, birbirinden farklı sektörlerde ve hatta aynı sektör içinde yer alan farklı şirketler arasında bile birbiriyle alakasız değişiklikler göstermektedir. Bu nedenle bu ölçüt, zorunlu olarak geçmişte yapılan kâr yönetimi uygulamalarını yansıtmamaktadır.

- Barton ve Simko, çalışmalarında kâr yönetimi uygulamalarının bilanço yolu ne şekilde sınırladığına dair bir bilgi sunmamaktadır.

- Net faaliyet varlıklarının net satışlara oranının yüksek olması, kârın arttırılması manipülasyonunu engellemektedir. Buna karşılık bu oranın düşük olması, kârın arttırılması

manipülasyonunu özendirebilmektedir. Düşük net faaliyet varlıklarının net satışlara oranına sahip şirketlerde, bilançonun kâr düşürücü kâr yönetimi uygulamalarını sınırlaması göz ardı edilmektedir.

2.3.2. Karma Modeller

Karma modeller, tahakkukların yanı sıra finansal tablolardaki farklı değişkenleri de kullanan modellerdir. Bu modellerin başlıcaları, Beneish'in 1997 yılında ortaya atıp ardından 1999 yılında geliştirdiği modeli ve Spathis'in 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmalarıdır.

2.3.2.1. Beneish Modeli

Beneish karma modellere öncülük etmiş bir modeldir. İşletmelerin muhasebe manipülasyonuna başvurup başvurmadıklarını belirlemek için tahakkuklar üzerinden giden diğer modellere farklı bir bakış açısı getirebilmek adına farklı değişkenlerin de modele eklendiği logit ve probit modeller geliştirilmiştir. Tahakkuklardaki değişimi ortaya koymak adına doğrusal regresyonlar ile, tahakkuklarla beraber bazı değişkenlerin de kullanılabilceği fikrini ortaya atan Beneish, 1997 yılında ortaya atıp 1999 yılında geliştirdiği modeliyle muhasebe manipülasyonu tespitinde yapılan çalışmalara olandan farklı bir bakış açısı kazandırmıştır (Küçükkoçaoğlu, 2003: 91).

Dechow ve diğerlerine (1996) göre, Beneish'in (1999) modeli, Jones'un (1991) modelinde olduğu gibi yalnızca ticari alacaklar üzerinden gerçekleştirilecek olan finansal bilgi manipülasyonlarıyla birlikte, bir şirketin finansal durumu ve performansıyla ilgili değişik görünümüleri ele alarak finansal tablo kullanıcılarının şirketi değişik açılardan gözden geçirebilmelerine olanak veren bir modeldir. Ayrıca Beneish'in (1999) modelinde bulunan değişkenler şirketin yapmış olduğu manipülatif işlemleri tespitiye yönelik ve şirketin manipülatif işlemleri gerçekleştirme niyetini test etmeye yöneliktir (Küçükkoçaoğlu ve diğerleri, 2007: 6).

Modelin kullandığı istatistiklerin sofistike olmasına rağmen, sonucun anlaşılması kolaydır çünkü model, bir şirketin finansal tablolarını değiştirme ihtimalinin yüksek olup olmadığını belirlemek için kullanabilecek bir değer (M-Puanı) oluşturmaktadır. Beneish, 1999 yılındaki çalışmasında bir takım değişiklikler geliştirerek, 1997 modeline farklı bir açıdan kazandırmıştır. Bu nedenle Beneish'in modelde oluşturduğu denklem ile herhangi bir firmanın finansal tablolarını inceleyen bir yatırımcı, o firmanın kar yönetimi yapısı

yapmadığını tahminleyebilmektedir. Modelde, tahakkuk esaslı çerçevesinde oluşturulan kalemlerin yanı sıra muhasebe manipülasyonu yapıldığının bir göstergesi olarak kabul edilebilecek birtakım değişkenlerin de çalışma kapsamında değerlendirilmesi, daha doğru bir tahmin yapmanın kapısını aralamaktadır. Beneish, muhasebe manipülasyonunu tahmin etmek üzere 1999 yılında geliştirdiği kendi modelini Jones'un 1991'de geliştirdiği model ile mukayese etmiş ve kendi geliştirdiği modelin daha güçlü yanları olduğunu iddia etmiştir. Beneish'e (1997) göre, Jones'un (1991) tahakkuk esaslı modelini kendi modeli güçlendirmektedir. Beneish (1997) modeli ile yüksek tutarlarda ihtiyari tahakkuk kullanan işletmelerdeki olası kar yönetimi uygulamalarını daha doğru bir şekilde ortaya koymaktadır. Aksi halde tahakkuklar, finansal bilgi manipülasyonunda kullanılacağı gibi, bundan farklı olarak işletmelerin stratejik hedeflerine yönelik kararlara dayalı da yapılabilmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2004; 19).

Bunun yanı sıra Beneish, Jones'un modelinden farklı olarak tek bir yılın verisi ile manipülasyonu ortaya koymanın mümkün olduğunu da ileri sürmüştür. Jones'un çalışmasında birden çok yıla ait veriye gerek duyulduğundan; modelin daha pratik bir açıklayıcılığı olduğunu dile getirmiştir. Beneish modeliyle üç yıllık kamuya açık bilgiler kullanılarak, daha çok şirkete ilişkin veri ile maliyeti düşürerek manipülasyon tespiti yapmak mümkün olmuştur (Fındık ve Öztürk, 2016: 489).

Beneish modelinde, 1982-1992 yılları arasında SEC tarafından yapılan denetimler sonucunda muhasebe manipülasyonu yaptığı açıklanan şirketler manipülatör olarak ele alınmıştır. Bu şirketlerle aynı sektörde yer alan ancak SEC'in manipülatör şirketler listesinde yer almadığı için manipülasyon yapmadığı varsayılan 2332 şirket ise kontrol grubu olarak modelde yer almıştır (Yörük ve Doğan, 2009: 71).

Beneish'in çalışmasında modelde yer alan bağımsız değişkenler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Beneish'in Modellerinde Yer Alan Bağımsız Değişkenler

1997 Yılındaki Bağımsız Değişkenler	1999 Yılındaki Bağımsız Değişkenler
Ticari alacaklar endeksi	Ticari alacaklar endeksi
Brüt Kar marjı endeksi	Brüt kar marjı endeksi
Aktif kalitesi endeksi	Aktif kalitesi endeksi
Amortisman endeksi	Amortisman endeksi
Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi	Satışlardaki yıllık değişim
Toplam Tahakkukların toplam varlıklara oranı	Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi
Satışlardaki yıllık değişim	Borçlanma yapısındaki yıllık değişim
Hisse senetleri fiyatlarındaki yıllık değişim	Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı

Kaynak: Yörük ve Doğan, 2009: 7.

Tabloda da görüldüğü gibi model 8 değişkenden oluşmakta ve 1997 yılında “Hisse senetleri fiyatlarındaki yıllık değişim”, 1999 yılında “Borçlanma yapısındaki yıllık değişim” olarak Beneish tarafından yeniden revize edilmiştir.

2.3.2.2. *Spathis Modeli*

Spathis, 2002 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında Beneish'in probit analizi ile gerçekleştirdiği analizinde kullandığı endekslerden farklı olarak finansal oranlara yer vermiştir. Spathis modelinde finansal bilgi manipülasyonu tespiti için yapmış olduğu analizde probit yerine lojistik regresyon analizini kullanmıştır. Spathis'in oluşturduğu modelde, finansal bilgi manipülatörü olan şirketler ile kontrol şirketlerini bir takım bağımsız değişkenlerle lojistik regresyon analizine tabi tutmaktadır. Spathis'in oluşturduğu denklem aşağıdaki gibi kurulmuştur (Fındık ve Öztürk, 2016: 488).

$$E(y) = \frac{\exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n)}{1 + \exp(b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n)}$$

Denkleimde; bağımlı değişken E(y)'ye Muhasebe manipülasyonu yapmış şirketler için 1, kontrol şirketleri için 0 değeri verilmiş olup, b₀ kesişim değerini, b₁, b₂,...,b_n bağımsız değişkenlerin katsayılarını, X₁, X₂, x_n ise aşağıdaki bağımsız değişkenleri göstermektedir.

$$\begin{aligned} \text{FFS} = & b_0 + b_1(D/E) + b_2(\text{Sales}/\text{TA}) + b_3(\text{NP}/\text{Sales}) + b_4(\text{Rec}/\text{Sales}) + \\ & b_5(\text{NP}/\text{TA}) + b_6(\text{WC}/\text{TA}) + b_7(\text{GP}/\text{TA}) + b_8(\text{INV}/\text{Sales}) + b_9(\text{TD}/\text{TA}) + \\ & b_{10}(\text{FE}/\text{GE}) + b_{11}(\text{Taxes}/\text{Sales}) + b_{12} (\text{Altman Z-score}) \end{aligned}$$

Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin açıklaması ise şu şekildedir (Fındık ve Öztürk, 2016: 489).

- Borç / Özsermaye (D/E),
- Satışlar / Toplam Aktifler (Sales/TA),
- Net Kar / Satışlar (NP/Sales),
- Ticari alacaklar / satışlar (Rec/Sales),
- Net Kar / Aktif (NP/TA),
- Çalışma sermayesi / toplam aktif (WC/TA),
- Brüt kâr / toplam aktif (GP/TA),
- Stoklar / satışlar (INV/Sales),
- Toplam borçlar / toplam aktifler (TD/TA),
- Toplam finansman giderleri / toplam faaliyet giderleri (FE/GE),
- Ödenecek vergi ve diğer yasal yükümlülükler / toplam satışlar (Taxes/Sales).

Spatish (2002) çalışması kazanç manipüle eden ve etmeyen şirketlerin sınıflandırılmasında doğruluk oranı %84'den fazla olan bir model yapmıştır. Ancak karma modellerde Beneish Modeli literatürde en çok kullanılan modellerden bir tanesidir (Kara ve diğerleri, 2015 :14).

2.4. Muhasebe Manipülasyonlarının Önlenmesine Yönelik Kullanılan Teknikler

2.4.1. Analitik Yöntemler

Mali tablolarda var olan verilerin karşılaştırılması ve aralarındaki ilişkilerin araştırılması esasına dayanan analitik incelemenin amacı; veriler arasında anlamlı bir ilişkinin

varlığını doğrulamakla beraber veriler arasında olağan olarak kabul edilemeyecek farklılıkları tespit edip ortaya çıkarmaktır (Kardes, 1996: 19).

Finansal ve finansal olmayan verilerle, bu veriler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ile elde edilen finansal bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda analitik yordamlar oluşmaktadır. Kanıt toplamada analitik yordamların çok önemli bir yeri vardır. İşletmelerin birden çok hesap dönemine ait mali durumundaki ve faaliyet sonuçlarındaki gelişmeler ve değişimleri karşılaştıran denetçi, elde ettiği sonuçları kendi içinde ya da sektörel olarak değerlendirebilir. Analitik incelemeyle gelişmiş analitik teknikler bilgisayar yardımı ile etkili bir şekilde yapılabilir. İnceleme sonucunda elde edilen kanıtlar, finansal sonuçların doğruluğunu ortaya koymaktan ziyade işletme faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini ortaya koyar. Analitik yordamların denetim sürecindeki en önemli evreleri planlama ve tamamlama evreleridir (Erdoğan, 2006: 4).

Analitik yordamların uygulanmasında önemli etken, verilerin birbiriyle olan mantıklı ilişkilerin varlığı ve bu ilişkiyi olumsuz etkileyebilecek durumların var olması halinde bu ilişkilerin oluşmasıdır. Sapmalara sebep olan bazı koşullar, bu ilişkilerde, olağandışı olay ve işlemleri, muhasebe sistemindeki değişiklikleri, finansal tablolarda yapılan hata ve hileleri ve iş değişikliklerini kapsar. Müşterinin faaliyette bulunduğu sektöre ve işine ilişkin bilgi temin edilmesi, hesap bakiyelerinin incelenmesine duyulan gereksinimin azaltılması ve işletme faaliyetlerinin devamını temin gücünün saptanması amacıyla analitik inceleme tekniği kullanılmaktadır (Kepekçi, 1996: 34).

2.4.2. Benford Yasası

Amerikalı matematikçi ve astronom olan Simon Newcomb 1881'de yayımlanan makalesinde logaritma kitaplarının da dikkatini çeken bir olgudan bahsetmiştir. Newcomb'un yapmış olduğu araştırma sonucuna göre logaritma kitaplarının ilk sayfaları diğer sayfalara oranla daha kirli yani daha çok kullanılmaktaydı. Bilim adamları, 1 ile başlayan sayılara 2'den daha fazla bakmışlar, 2 ile başlayan sayılara da 3'ten daha fazla bakmışlardır. Bu süreç sonunda da en az 9 ile başlayan sayılara bakmışlardır. Newcomb bu süreçlerden sonra sıfırdan farklı anlamlı bir rakamın, sayının ilk basamağında olma olasılığını şu şekilde ifade etmiştir (Erdoğan, 2006: 4):

Olasılık (ilk basamaktaki rakam) = $\log_{10}(1+1/d)$,

d= 1,2,3,4,5,6,7,8,9

Newcomb'un yazdığı makale o dönemde dikkate alınmamış ve unutulmuştur. 57 yıl sonra Fizikçi Frank Benford, logaritma kitapları ile ilgili benzer bir gözlem yapmış ve Newcomb'un logaritmik kanununun aynısını ifade etmiştir. Frank Benford argümanını, birçok istatistik veri ile, toplanması büyük çaba gerektiren çeşitli alanlardan elde ederek test etmiştir. Frank Benford'un kanıt toplarken veri elde etmek için uzun yıllar harcadığı görülmektedir (Erdoğan, 2006: 4).

Benford'un çalışmasından elde ettiği bulgular sonucuna göre 1 rakamının ortalama olarak anlamlı olma oranı %30,6; 2 rakamının anlamlı olma oranı %18,5 ve 9 rakamının ilk rakam olma oranı ise yalnızca %4,7'dir. Benford elde ettiği verilerin dağılımı ile ilgili olarak fizik hakkında bazı varsayımlarda bulunmuştur. Bu varsayımları yaparken integral hesaplamalarından yararlanmış, basamak ve basamak kombinasyonlarının beklenen ortaya çıkış sıklıklarını hesaplamıştır (Erdoğan, 2006: 4).

$P(d_1, d_2, d_3, \dots) = \log_{10}(1 + (d_1, d_2, d_3, \dots, d_k) - 1)$

Mark Nigrini, Benford yasasının muhasebe hilelerinin ortaya çıkarılabilmesi için kullanılan bir yöntem olduğunu ilk düşünen bilim adamlarından biridir. Nigrini, bu kullanım ve sonucunu doğrulayan bir çok sayıda ampirik kanıt elde etmiştir, çok sayıdaki gözlemlerde anlamlı çıkan ilk rakamın frekansı etkili bir şekilde Benford yasasını izlemiştir. Nigrini çalışmasında, satışlar kaleminden giderler kalemine kadar birçok alanındaki verilerin Benford yasasının takip ettiği ve bu alanlarda yasadan sapmaların standart istatistiksel testlerin kullanılması ile hızlıca ortaya çıkarılabileceğini göstermiştir. Benford modeline göre uygun olarak ölçümlendiğinde, muhasebenin normal verileri ile hileli verileri arasında güçlü farklar ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2006: 6).

Benford Yasasının Geçerli Olabilmesi İçin Gerekli Özellikler:

Herhangi bir örneklem içerisinde Benford yasasının geçerli olabilmesi için belirli şartlar gereklidir. Bu şartlar kısaca aşağıdaki gibidir (Türkyener, 2007:115);

- Veri kümelerinde yer alan sayılar artan bir şekilde sıralandığında bu sayılar kabaca geometrik bir devamlılık takip etmelidir. Örnek olarak denilebilir ki; bir işletmede 10.000 işçi çalıştığı bir durumda, işçi sayısının yılda %10 arttığı varsayılırsa, 25 yıl boyunca işçi sayılarına her yıl baktığımızda, ilk basamak 8 defa “1” olur. Daha sonra 2 ile başlayan işçisayıları başlar ve “2” ilk basamakta 4 defa yer alır. 9 rakamı ise 25. yılda ilk basamakta yer alırken 26. yıl yüzbinli sayılara ulaşır ve ilk basamak tekrar “1” rakamı ile başlar.

- Veriler en alt veya en üst limite sahip olmamalıdır. Örneğin; kamu kurumlarında ödenen harcıraha bakıldığı zaman Benford Yasasına uymamaktadır, çünkü devlet belirli bir üst limit tespit etmesi nedeniyle bu sayının ortaya çıkış sıklığı fazla olacaktır.

- Verilerin kodlanmadan düzenlenmesi gerekir. Örneğin; kimlik numaraları, telefon numaraları, posta numaraları belirli bir kod ile dağıtıldığında, Benford Yasasına göre bir dağılım izlememektedir.

- Veri kümeleri homojen birimlerden oluşmalıdır. Örneğin, şehir popülasyonları, şirket payları, göllerin alanları gibi. Benford yasasına uyan bir veri topluluğu, bir sabitle çarpıldığında (sıfır olmayan), yeni veri kümesi olarak bu kanuna uymaktadır. Böylelikle, para birimi ya da değer ölçüsü farklı olan kümeleri, yasaya uyuyor ise, birimlerinde yapılan değişiklikler dağılımı etkilememektedir.

Her şeyden önce denetçi, elinde var olan verilerin sayısal bir analiz tekniği olan Benford yasasına uygunluğu konusunda bir yargıya varmalıdır. Denetçi bu yöntemleri kullanmayı uygun görse de her tür verinin analizinde Benford yasasının kullanılacağı çıkarımı doğru olmamaktadır. Benford yasası kullanılarak yapılan sayısal analizler, ortaya çıkarılacak özelliklerinden dolayı, hile ilgili olasılıkları belirlemede kullanışlı bir araçtır. Denetçi, eğer tanımlanmış veri beklenen sayı frekansını karşılamazsa, bu alanda fazla hile riski olduğunu düşünüp ek denetim çalışmaları yapabilmektedir. Örneğin, ticari alacaklar hesap kaleminin dökümü yapılırsa Benford yasasından önemli sapmalar elde edildiğinde, işlem taraması yapılabilir, denetçi doğrulama seviyesini artırabilir, kayıtlanmış kredili satışları destekleyen belgeleri daha çok inceleyebilmektedir (Coderr, 2000: 25).

2.4.3. Doğrulama, İstisna ve Doğruluk/Eş-Kopya Testleri

Denetçiye, bilgisayar destekli denetim teknikleri, fazla mesai, aşırı büyük maaşlar, izinler ve ikramiyeler gibi sıra dışı-olağan üstü kalemleri tanımlamada yardımcı olabilir. Yine

denetçi istisna testleriyle, işletmedeki hile yapılma ihtimali olan olağandışı kalemler ya da istisnai olaylar/durumlar üzerine yoğunlaşabilir. Eş (kopya) ve doğruluk testleri, ayrılmış ya da hayali çalışanları belirlemede kullanılmaktadır. Bilgisayar destekli denetim teknikleri programı ile çalışanların adları ve sosyal güvenlik numaralarının uygun olup olmadığı kontrol edilebilir ya da doğrudan kullanılan banka hesap numarası için bu kontrol yapılabilir (Dreck, 2000: 129).

Özellikle alıcılar ve satıcılar gibi hesap kelemleri için ise mutabakat/ doğrulama teyitleri ile kontrol işlemleri yapılabilmektedir. İlgili firmadan, belli tarih itibariyle hesap bakiyesi ya da cari hesap dökümü yazılı olarak istenmektedir. Herhangi bir usulsüzlük ya da hile olması durumuna karşılık cevabın da yazılı bir şekilde yönetim kurulu üyeleri ya da doğrudan denetçinin adresi gibi işletme dışında yer alan farklı bir adrese gönderilmesi istenmektedir. Elde edilen bilgiler daha sonra işletme kayıtlarıyla kontrol edilerek, varsa tutarsızlıkların nedeni araştırılmaktadır (Kiracı, 2005:110).

2.4.4. Yeniden Hesaplama

Yeniden hesaplama tekniği, önceden işletme tarafından yapılarak muhasebe sistemine kayıt edilerek aktarım sağlanmış hesaplama dayalı matematiksel bilgilerin, denetçi tarafından bir kez daha hesaplanarak doğruluğunun teyit edilmesi işlemidir. Amortismanlar, ücret bordroları, kur farkları, karşılıklar gibi iş ve işlemler yeniden hesaplama yoluyla kontrol edilebilir. İşletme kayıtları ile yeniden hesaplanan tutar arasında herhangi bir farkın olup olmadığı karşılaştırılarak usulsüzlüklerin ve hilelerin olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılır (Aksoy, 2006: 381).

2.4.5. Uzman Sistemler

Uzman sistemler, insanın düşünme sürecini taklit eden bir tür bilgisayar programıdır. Bu programların amacı, kullanıcının görevlere ilişkin gerekli yetenek ve kararlarına yönelik performansını arttırmaktır. Bu sistemler kural yürütmekte ve böylece hesaplama ziyade düşünmeyi (mantığı) temel almaktadır. Uzman sistemler, belli bir alanda kişisel deneyim sahibi olabilecek kadar çalışmış ve uzman olmuş bir kişinin düşünce sürecini taklit etmektedir (Dreck, 2000: 130).

Uzman sistem, bellek biriminde sakladığı bilgileri işleyerek, uzmanlık gerektiren bir takım sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilen bir tür bilgisayar yazılımıdır. Fakat, bir

uzman sistem, bir uzmanın öznel olarak belirli bir alanda yapabildiklerini, nesnel olarak yapabildiklerini yapabilen bir sistemdir. Bu sistem, yazılım haline getirilmiş uzman çözümlerinin (görüşlerinin) belli bir soruna uygulanarak karar alıcının vereceği kararın en iyisi olmasına yardımcı olmaktadır. Yine bu sistem, istendiği zaman gerçekleştirdiği işlemlerle vardığı sonuçlar ile ilgili açıklamalar yapabilen ve aynı zamanda gerekçelerini de verebilen bir sistemdir. Uzman sistem, kendisine daha evvelden belirtilmemiş ya da gerçekleşmemiş bir sorun verilince ilk olarak belleğindeki ilgili verileri taramakta ve bunlara bağlı olarak ilişkileri incelemekte, daha sonra da doğru cevabı bulduğundan emin oluncaya kadar döngü içinde problemdeki öğeler ile sistemin çözümlerini eşleştirmektedir. Bu sistemden anlamlı ve doğru sonuçlar alınabilmesi için, verilen bilgi ve kuralların, o konudaki uzmanların yorumlama ve karar verme mekanizmasını sistematik bir biçimde ve doğru bir şekilde yansıtması gerekmektedir. Yani uzman sistemin başlıca amacı, karar vericiler için belli alanlardaki uzmanların bilgi ve deneyimlerini işe yarar hale getirmektir (Erdoğan, 2006: 10).

2.4.6. Yapay Sinir Ağı

Erdoğan'nın (2006) çalışmasında yapay sinir ağı, “ dışarıdan gelen girdilere dinamik olarak yanıt oluşturmak için bilgi işleyen ve birbiri ile bağlantılı basit elemanlardan meydana gelen bir bilgi işleme sistemi” olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle yapay sinir ağları, işlem yapabilen, herbiri kendi belleğine sahip olan ve tek yönlü sinyal kanallarıyla birbirine bağlanmış birden fazla basit işlem elemanından (yapay nöron) oluşan, dağınık ve paralel tek ya da çok katmanlı bir bilgi işleme sistemi olarak tanımlanır. Temelde bir yapay sinir ağının yapısında üç katman bulunmaktadır. Bunlar, bağlantılı sinirlerin yer aldığı girdi katmanı, çıktı katmanı ve gizli katmandır. Yapay sinir ağları , “biyolojik zekanın benzetimi” kavramını temel almaktadır. İnsan zekasının beyindeki nöronların diğer nöronlara uyarı göndermesi ile gerçekleştirilen etkileşimden ortaya çıkması kuramına dayanarak, bilgisayar sistemlerinin tasarımları esnasında insan beyninin yeteneklerinin (fonksiyonunun) taklit edilmesidir. Yapay sinir ağları, düğümlerden ve bu düğümler arasındaki bağlantılardan meydana gelmektedir. Bu oluşum, insan beynindeki sinapslar ve nöronlar arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Sistemsel olarak, belli bir sürecin girdi ve çıktıları arasındaki fonksiyonel ilişkilerini öğrenebilme ve sonrasında açıklayabilme yeteneğine sahiptir (Erdoğan, 2006: 11).

Yapay sinir ağları ilk aşamada veriler ile eğitilir. Eğitim sürecinde, yapay sinir ağı modeli oluşturmak için gerekli bilgisayar programları kullanılabilir ve bilgisayar ile çok kısa

bir sürede sonuçlar elde edilebilir. Süreç esnasında yapay sinir ağlarının bu eğitim verileri arasındaki ilişkilerini öğrenerek onları işlemekte ve çözümlenmeler yapmaktadır. Sonrasında ise yapay sinir ağına, kendisinden karar vermesini istedikleri konuyla alakalı veriler girilmektedir. Son olarak, yapay sinir ağı bu verilere göre karar vermektedir (Küçük, 2008:115).

2.4.7. Veri Analizi

Bir soruşturma sürecinde veri analizi, iç ve dış kaynaklardan elde edilen verilerin öncesinde görülemeyen ve net/açık olmayan sonuçlara ulaşma sürecidir. Kısaca veri analizi, verilerden bir anlam çıkarma tekniğidir. Veriler, pazarlamada, mali denetimlerde, risk analizinde, yolsuzluk araştırmalarında ve kriminal soruşturmalarda kullanılmaktadır. Veri analiz teknikleri, aynı bir sağlık taraması esnasında çeşitli tıbbi yöntemlerle bulgulara ulaşmak üzere teşhis koymak gibi verileri kullanarak deliller elde etme esasına dayanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda kullanılacak bir çok teknik mevcuttur. Bunlardan bazıları, analiz, ilişki analizi, nümerik analiz, istatistiksel analiz, olay akış analizi, kimlik eşleştirmesi ve tespiti, coğrafi analiz, grafik analizi gibi tekniklerdir (Küçük, 2008:116).

2.4.8. Fiziki Sayım

Fiziki sayım tekniği, işletme bilançolarının aktif kısmında bulunan maddi varlıkların, işletmede fiziken var olup olmadıklarının, varlığı söz konusu olduğu anlaşıldığında da varlık kalitesinin ve son fiziki durumlarının (sağlam, hurda, faal, bozuk, atıl vb. gibi) tespitini mümkün kılmaktadır. Farklı bir tanıma göre, işletme mali tablolarında var olan ve fiziki varlık gösteren stok, kasa ve maddi varlıkların fiziki envanter sonucu var olma özelliği taşıyıp taşımadıkları, fiziksel olarak ne durumda oldukları hakkında kanıt sağlamaktadır. Fakat, fiziksel inceleme fiziksel varlıkların gerçek durumu yansıtmayı yansıtmadığını anlamak veya kesin kanıtlar elde etmek için yeterli değildir. (Dreck, 2000: 132).

2.4.9. Gözlem Yapma

Gözlem yapma, denetçinin denetim boyunca, işletme faaliyetlerini ya da bu faaliyet zincirindeki münferit işleri ve iş akımlarını gözleyip izlemesi tekniğidir. Gözlem yapma tekniği ile, denetçi, işletmede iç kontrol sisteminin mevcut olup olmadığını, mevcutsa etkin bir şekilde çalışıp çalışmadığını, genel verimlilik ve iş ölçümlemesi, çalışanların birbirleriyle olan

ilişkileri, prosedür ve kurallara uyum derecesi, işlemlerin usul esasları ve şekli doğrultusunda çapraz kontrol prensiplerinin uygulama içerisinde yerini bulup bulmadığını test ederek kanaat getirme imkanına sahip olur. Fiziki envanter tekniği ve fiziki incelemede, işletmede mevcut maddi varlıkların fiilen ve bizzat ya da nezarete sayımı söz konusuysen uzaktan gözlemde olaya müdahale edilmeden, stokların ne şekilde ve nasıl sayıldığı, ciddi bir şekilde sayıma yaklaşıp yaklaşılmadığı, sayım kurallarına ve prosedürlerine uyulup uyulmadığı, sayımın en düşük maliyetle, en az sayıda personele ve en etkin ve kısa şekilde yürütülüp yürütülmediği gibi hususlar takip edilerek sonuçlar elde edilmektedir. Son olarak bu teknik işletmedeki diğer iş ve işlemlerin işleyişi için de geçerlidir (Dreck, 2000: 133).

2.5. Literatür Taraması

Finansal tablo manipülasyonlarına yönelik yapılan bir çok çalışma mevcuttur. Bu çalışma anket ve Beneish modeli olmak üzere iki boyuttan oluştuğundan öncelikli olarak çalışmada anket ile ilgili yapılan çalışmalara aşağıda kısaca değinilmektedir.

Yıldız (2006), ticari kredilerin değerlendirilmesinde mali tabloların kullanımına yönelik araştırma yapmıştır. Çalışmayı Türkiye’de faaliyet gösteren 8 banka ile gerçekleştirmiştir. Çalışmada, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde bankaların kullandığı mali tablolar ile bunların analizinde kullanılan yöntemlerin önem derecelerini belirlemek için anket uygulamıştır. T-testi ve ANOVA analizlerinin yapıldığı çalışmada, anket sonuçlarına göre bankaların ticari kredi hacminin toplam kredilerdeki payı ortalama olarak % 50 civarındadır. Yüksek ticari kredi hacminin olması bankanın ticari kredilere daha çok önem vermesini ve firmaların incelenmesinde daha titiz davrandıklarını göstermektedir.

Acer (2010), mali tablolar üzerinde yapılan aktarma-arındırma işlemlerinin rasyo analizi ve mali yorumlar üzerindeki etkisinin tespiti amaçlanmıştır. Bu amaçla, bankalar tarafından yapılan mali analiz çalışmaları ve mali tablolarda yapılan aktarma-arındırma işlemlerinin grup firması olarak tasarlanan 2 işletme esas alınarak yapılmıştır. Yapılan çalışmada kullanılan mali analiz tekniklerinde yer alan matematiksel sonuçları tespit edebilmek için bilanço ve gelir tablosu formatı MS Excel programı kullanılarak oluşturulmuş olup, bu formatta düzenlenen tablolar dikey yüzde yöntemi, trend analizi ve oran analizi yöntemleri formülize edilmiş ve söz konusu oranları hesaplanmıştır. Araştırma bulgularına göre bankaların genel olarak aktarma-arındırma politikalarını oluşturmadıkları, oluşturan bankaların ise bu politikaları bir sır gibi sakladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Şahin (2010), 'KOBİ'lere kredi tesisi aşamasında banka çalışanlarının karşılaştığı problemler' olarak, anket çalışması düzenlemiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara'daki kamu bankalarının şubeleri oluşturmaktadır. Anket toplamda 172 banka personeli ile düzenlenmiştir ve t-testi analizi yapılmıştır. Anket katılımcılarının büyük çoğunluğunun KOBİ sahip veya yöneticilerinin işletmeye ait olumsuz bilgileri kendilerinden sakladıklarını ifade etmekte olduklarını, bu durumun güvene dayalı olarak gelişen kredi sürecini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Asli işi kredi vermek olan bankaların işletme ile ilgili konularda doğru ve açık bir şekilde bilgilendirilmesi kredi sürecini kısalttığını, banka çalışanları bilgi sahibi oldukları ve inandıkları işletmelerin kredi sürecinde esnek davranabildikleri ifade edilmiştir.

Sanusi ve Izedonmi (2013, Nijerya ticari bankalarındaki merkez büro şubelerinin deneyimli personelinin, yaratıcı muhasebe uygulamaları konusundaki görüşleri üzerine ampirik bir araştırma yapmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla, Lagos eyaletinde faaliyet gösteren 21 ticari banka merkez şubesinde çalışan, en kıdemli 42 yönetici / müdür yardımcısı ve 42 muhasebeci / yardımcı muhasebeciye anket uygulamışlardır. Hipotezler Z-testi ile istatistiksel olarak test edilmiştir. Çalışmada yaratıcı muhasebe uygulamalarının Nijerya'daki ticari bankaların sıkıntıları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve bunun da dolaylı olarak muhasebe bilgi kullanıcılarını olumsuz yönde etkilediği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Atalar (2013), banka personellerinin muhasebe manipülasyonları ile ilgili risk algılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, Türkiye'de faaliyet gösteren bir bankanın finansal analiz ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personeline anket çalışması düzenlemiştir. Yapılan çalışmada t-testi ve ANOVA analizlerini yapmıştır. Çalışmada muhasebe manipülasyonu tekniklerinin banka risk haritasına etki derecesi belirlenmiş olup, çalışanların manipülasyonlara karşı olan algılarının yüksek düzeyde olduğu, manipülasyonların banka risk yapısını ve dolayısıyla risk haritasını olumsuz yönde etkileyebildiği ve manipülasyonlara karşı alınacak önlemlerle risk oluşumunun önlenilebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Ijeoma (2014), Nijerya bankacılık sektöründe manipülasyon (yaratıcı muhasebe) uygulamasının arkasındaki nedenleri incelemek ve Nijeryalı bankacılık sektöründe yaratıcı muhasebe uygulamalarını engelleyebilecek tedbirler almak için öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, Nijerya'da faaliyet gösteren beş ticari bankanın yöneticileri ve

muhasebecilerinden oluşan 58 kişiye anket uygulamıştır. Ki-Kare ve Kruskal-Wallis testleri ile yapılan analiz sonucunda, Nijeryalı bankacılık sektöründe yaratıcı muhasebe uygulamalarının ana nedeninin vergiye maruz kalmayı azaltmak için işletme maliyetlerini şişirmek olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer neden, görünürdeki borçlanma seviyelerini azaltarak hisse fiyatının korunmasına veya arttırılmasına, şirketin daha az risk altında ve iyi bir kar eğilimine maruz kalmasına yardımcı olmak olarak görmüştür. Yaratıcı muhasebenin Nijerya'daki banka sıkıntısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve etkili önlemlerin Nijeryalı bankacılık endüstrisinde yaratıcı muhasebe pratiğini engelleyebileceği gözlemlenmiştir.

Demir ve Aslan (2015), banka ticari kredi biriminde çalışan yetkililerinin finansal tablo manipülasyon uygulamaları hakkındaki düşüncelerin neler olduğunu ortaya koymak ve böylelikle de finansal tablolardaki hesap kalemlerinin hangilerinin manipülasyona daha yatkın olduğunu, hangi hesapların işletmenin kredi değerliliğini olumlu etkilediğini belirlemeye çalışmışlardır. Bunu yaparken de 71 kişiden oluşan banka personellerine anket uygulamışlardır. Yapılan çalışmada t-testi, Anova ve Tukey HSD testi yapmışlardır. Çalışmalarının sonucunda işletmenin kredi değerliliğinde, finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap içinde “satışlar”, “sermaye” ve “ticari borçlar” hesapları çok önemli; manipülasyona yatkınlık bakımından “ortaklara borçlar” ve “ortaklardan alacaklar” hesapları manipülasyona çok yatkın hesaplar olarak saptamışlardır. Ve yine araştırma sonucunda, ticari kredi yetkililerinin ticari kredi müşterilerinin finansal tablolarda manipülasyon yaptıkları konusunda genel itibariyle kararsız kaldıklarını ve aynı zamanda işletmelere kredi kullandırırken sadece mali tabloları değil nicel olmayan faktörleri de göz önünde bulundurdıkları bulgularına da ulaşmışlardır.

Bhasin (2016), banka çalışanlarının, dolandırıcılıklara, finansal manipülasyonlara karşı farkındalık düzeyini ölçmeyi, görüşlerini belirlemeyi, RBI (Hindistan merkez bankası) tarafından öngörülen prosedürlere karşı tutumlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, 2012-13 yıllarında Hindistan'da faaliyet gösteren bankalardaki 345 banka çalışanına anket uygulanmıştır. Tanımlayıcı ve analitik istatistik tekniklerinin kullanıldığı çalışmada, istihdamın zayıf olduğu ve etkili çalışan eğitiminin yetersizliği, personelin aşırı iş yükü, zayıf iç kontrol sistemleri ve banka müdürleri, memurlar ve diğer çalışanlar arasında uyumsuzluklar nedeniyle farkındalık düzeyinin düşük çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Akpanuko ve Umoren (2016), yaratıcı muhasebe uygulamalarını işletmelerin başarısızlıklarına ne ölçüde katkıda bulunduğunu değerlendirmeyi, bu uygulamalar için motivasyonları ve doğru ve adil raporlama ve şeffaf açıklamaların zorluklarını tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, Nijerya dışında ana şirketleri olan bankalardaki 80 muhasebeciye anket uygulanmıştır. Betimleyici istatistik, regresyon ve korelasyon analizleri tekniğinin kullanıldığı çalışmada yaratıcı muhasebe kavramının manipülasyonu örtmek için kullanılan bir kavram olduğu, firma faaliyetlerinin haksız raporlanmasına % 90 oranında katkı sağladığı, halkı, potansiyel yatırımcıları ve hissedarları aldatmaya yönelik ve işletme başarısızlık oranını artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dalabih (2017), Ürdün bankacılık sektöründeki manipülasyon (yaratıcı muhasebe) pratiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, üç bankadan seçilen 150 banka çalışanına anket uygulanmıştır. Çalışmada t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları, yaratıcı muhasebe uygulaması ile Ürdün ticari bankalarının kârlılığı ve büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu göstermekte ve yaratıcı muhasebe uygulamaları yerine, farklı politikalarla karlılıklarını korumalarını tavsiye etmektedir.

Aygün ve Toptan (2018), bankaların ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonlarına yönelik bakış açılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaçla Trabzon ve Rize il merkezlerinde faaliyet gösteren ticari ve katılım bankalarında görev yapan 252 ticari kredi yetkilisine anket uygulanmıştır. Çalışmada, sonuçlar normal dağılımı sağlamadığı için parametrik olmayan hipotez testlerinden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, işletmelerin finansal tablo kalemlerinden “Ortaklardan Alacaklar” ve “Ortaklara Borçlar” kalemlerinin manipülasyona çok yatkın; “Mali Borçlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar” ve “Gider Kalemleri”nin işletmenin kredibilitesi açısından çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca daha ziyade tarıma dayalı sektörel bir gelişme gösteren Rize il merkezindeki bankalarda görev yapan ticari kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna ilişkin görüşlerinin hizmet, tarım ve kısmen sanayiye dayalı sektörel bir gelişme gösteren Trabzon il merkezindeki bankalarda görev yapan meslektaşlarından farklılaştığı saptanmıştır.

Çalışmanın ikinci boyutu olan Beneish Modeli özelinde, manipülasyon tespiti ile ilgili yapılan çalışmalara aşağıda kısaca değinilmektedir.

Jones (1991), otomobil, çelik, lastik, ayakkabı ve pamuk sektöründe faaliyet gösteren 23 farklı firmanın, 1980-1985 yıllarına ait finansal tabloları incelemiştir. Jones, modeli ile elde ettiği dizilerde gümrük koruması inceleme döneminde ihtiyari toplam tahakkukların negatif olup olmadığını incelemiş ve tahakkuklardaki değişimin, yıl olarak gümrük koruması inceleme dönemi olan sıfır yılından bir önceki beş yıla göre küçük oranlarda gerçekleştiğini, inceleme dönemindeyse istatistiki değerin eksi yönde olduğunu ortaya koymuştur. Yöneticilerin buna bağlı olarak, belirlenen dönemde kârı azaltmaya yönelik muhasebe manipülasyonu yaptıkları ortaya çıkmıştır.

Beneish'in (1999) kullandığı örneklem 1982-1988 yılları arasında faaliyette olan 74 adet manipülasyon yapan, 2.332 adet manipülasyon yapmayan şirketten oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular ile; borçlanma yapısındaki yıllık değişim, amortisman giderleri ve pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksleri manipülatif tespitinde önemsiz çıkmıştır. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre de; manipülasyon, brüt karın bozulması, satışların artması, olağandışı ticari alacak artışı, aktif kalitesinin düşmesi ve son olarak da tahakkukların artmasıyla birlikte artmaktadır.

Küçüksözen (2004), finansal bilgi manipülasyonlarının nedenlerini, yöntemlerini, amaçlarını, tekniklerini, sonuçlarını ve İMKB'de işlem gören şirketlerin finansal tablo manipülasyonu uygulamalarına yönelik tahminde Beneish modelini kullanmıştır. Bu çerçevede oluşturdukları modeldeki dokuz adet açıklayıcı değişkenin altı tanesinin (Ticari Alacaklar Endeksi, Aktif Kalitesi Endeksi, Brüt Kâr Marjı Endeksi, Amortisman Endeksi, Stokların Satışlara Oranı ve Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı) İMKB şirketleri tarafından yapılabilecek finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarının ortaya çıkarılması ya da tahmin edilmesi açısından yararlı ve anlamlı olduğu görülmüştür. Yapılan tahmin sonuçlarına göre; İMKB'deki 126 şirketten hisse (senedi işlem gören) 1998-2002 yılları arasında sırasıyla; 29 (% 23), 32 (% 25), 43 (% 34), 55 (% 44) ve 29 (% 23) şirket finansal bilgi manipülasyonu yapmıştır.

Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2005), Beneish Modeli'ni örnek alan, İMKB'de işlem gören 126 şirketten her bir şirket için, 1997 yılındaki verileri kullanarak ulaşılan denklemin, 1993-2002 yılındaki verilere ilişkin bağımsız değişken değerlerin hesaplanıp ve bu değişken değerlerin yine denklemde yerlerine konularak, her şirket için yapılan uygulama finansal bilgi manipülasyonu olasılığını tahmin etmeye yönelik bir çalışma olmuştur. Öte

yandan, probit modelle yapılan hesaplamanın sonucunda elde edilen verilere göre , manipülatör olmayan yani kontrol şirketleri (% 43-74 aralığında) ortalama, % 61 oranında finansal bilgi manipülatörü olan şirketleri (% 33-57 aralığında) ortalama % 38 oranında doğru tahmin etmişlerdir. Elde edilen oranlar, özellikle manipülatör olan şirketler açısından Beneish'in (1999) yılında yapmış olduğu çalışmasında ortaya çıkan oranlara yakın olduğu görülmektedir.

Varıcı ve Er (2013), Beneish modeli yöntemi ile İMKB 100'de faaliyet gösteren imalat şirketlerinin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı, yapılan araştırmada belirlemeye çalışmışlardır. Toplamda 39 şirketin 20 tanesinde finansal bilgi manipülasyonu olma ihtimalini ortaya çıkarmış ve sonra da manipülasyona sebep olabilecek firma performans ölçülerini araştırmışlardır. Sonuçlarına göre de finansman oranı, faaliyet kar marjının ve aktif devir hızının etkili olabileceğini öne sürmüşlerdir.

Kara ve diğerleri (2015), kazanç manipülasyonu tespit yöntemlerinden biri olan Beneish modelini kullanarak 2013 ve 2014 dönemlerinde kurumsal yönetim endeksinde yer alan işletmelerin ve denetim raporlarında şartlı görüş bildirilmiş işletmelerin kazanç manipülasyonu yapıp yapmadıklarını çoklu regresyon analizi ile incelemişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda şartlı görüş bildirilmiş işletmelerin manipülasyona başvurup başvurmadıkları olasılıkları daha yüksek çıkmıştır. Yapılan analizlere göre; kurumsal yönetim endeksinde yer alan şirketlerin manipülasyona başvurma olasılıklarının Amortisman Giderleri Endeksi ve Brüt Kar Marjı ile ilgili olabileceği tespit edilmiştir. Şartlı görüş bildirilmiş işletmelerinse manipülasyona başvurma olasılıkları Pazarlama, Satış, Dağıtım ve Genel Yönetim Giderleri Satışlardaki Yıllık Değişim ve Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı Endeksleri birbiriyle bağlantılı çıkmıştır.

Tepeli ve Kayhan (2016), hisse senetlerinin borsada işlem gören şirketlerde finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadıklarına yönelik bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada kullandıkları verileri BIST'te işlem göre işletmelerin finansal tablolar olarak ele almışlardır. BIST Gıda Maddeler Sanayinde yer alan 28 tane işletme ile Beneish modelini kullanarak değerlendirme yapmışlardır. Çalışma sonuçlarında 25 şirketin 7 tanesinin manipülasyon yaptığına dair hiçbir şüphenin bulunmadığını, 4 şirketin ise manipülasyona başvurdukları olasılığı bulunduğunu, 5 işletmenin manipülasyon yaptığına dair ciddi bulgular bulunduğunu

ve 9 şirketin de finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna varmışlardır.

Anket ve Beneish çalışmaları dışındaki tekniklerle yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir:

Kirkos ve diğerleri (2007, hileli finansal tabloları sınıflandırabilmek için yapay sinir ağı, karar ağacı ve bayesian inanç ağları modellerini kullanmışlardır. Yazarlar; Atina Menkul Kıymetler Borsasında İşlem gören 76 adet şirketin verilerini analize tabi tutmuşlardır. Analliz sonucunda 76 şirketin 38 tanesinin hileli olduğu sonucuna ulaşmışlardır ve kullanmış oldukları yapay sinir ağı yönteminin diğer modellere/yöntemlere göre hileli finansal tablo tespit etmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Liou (2008), özellikle hangi bağımsız değişkenler ve araştırma yöntemlerinin daha etkin olduğu başta olmak üzere, firma başarısızlıklarının tespitinde ve hileli finansal tabloların belirlenmesinde kullanılan modeller arasındaki farklılıklarını ve benzerliklerini araştırmıştır. Bu amaçla, daha önceki çalışmalar taranarak 52 finansal değişken tespit edilmiştir. Bu değişkenlerin, firma başarısızlıkları ve hileli finansal tabloların belirlenmesinde ne ölçüde etkili olduğunu ortaya koymak üzere Tayvan Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören firmalara ait 2003 ve 2004 yılları arasındaki veriler analiz edilmiştir. Araştırmada istatistiksel analiz tekniklerinden lojistik regresyon, yapay sinir ağı ve karar ağacı teknikleri kullanılmıştır. Bulgulara göre değişkenlerden birçoğunun hem firma başarısızlıkları hem de hileli finansal tabloların belirlenmesinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. İstatistiksel teknikler arasında da lojistik regresyonun sınıflandırma başarısının diğer tekniklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ravisankar vd. (2011) hileli finansal tabloları tespit etmek amacıyla çok katmanlı yapay sinir ağı (MLFF), destek vektör makineleri (SVM), genetik algoritma (GP), veri işleme grup yöntemi (GMDH), lojistik regresyon (LR) ve olasılıklı yapay sinir ağı (PNN) tekniklerini kullanmışlardır. Bu amaçla Çin Menkul Kıymetler Borsasında kota olan 101 tanesi hileli toplamda 202 şirketin finansal verileri kullanmışlardır. Bu şirketlerin her biri için 35 değişken belirlenmiştir. Bu değişkenlerin 28 tanesi şirketlerin likidite, mali yapı, kârlılık ve şirketlerin etkinliğini belirleyen finansal oranlardan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda hileli finansal tabloların tespitinde, genetik algoritmanın (GP) ve olasılıklı yapay sinir ağı (PNN)

yöntemlerinin diğere yöntemlere göre daha yüksek oranda sınıflama başarısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Pai vd.(2011), destek vektör makineleri (SVM), karar ağaçları (CART), sıralı ileri seçimi (FFS) yöntemlerini kullanarak hileli finansal tabloları tespit etmeye çalışmışlardır. Bunun için Tayvan Menkul Kıymetler Borsası'na kote olan 25 tanesi hileli 75 tane şirkete ait 1999–2005 yılları arasındaki veriler, analizde kullanmışlardır. Yapılan çalışma sonucunda destek vektör makineleri (SVM) yönteminin diğere yöntemlere göre daha iyi olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Birinci Aşama: Banka Personelleri İle Yapılan Çalışmanın Materyal Ve Yöntemi

Araştırma iki aşamalı olup çalışmanın bu bölümünde ticari bankaların muhasebe manipülasyonlarına bakış açılarının değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan çalışma yer almaktadır.

İşletmeler hazırlamakladıkları finansal raporları; muhasebe ilkeleri, yasalar ve söz konusu muhasebe standartlarındaki boşluk ve esnekliklerden kendi çıkarları doğrultusunda faydalanmadan gerçeğe uygun olarak düzenlemek ve sunmakla yükümlüdürler. Ancak bazı işletmeler genellikle yıl sonunda hazırlamış oldukları finansal raporlarla belli amaçlara ulaşabilmek için şirketin mali/finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermeye çalışabilmektedirler. Böylelikle kredibilitelerini olduğundan yüksek göstererek, daha uygun şartlarda fon bulabilmekte ve şirketin mali durumunu, likitidesini ve karlılığını yüksek göstererek de hisse senedi fiyatlarını arttırabilmektedirler. Şirket karlılığını olduğundan yüksek göstermeye çalışan işletmeler olduğu kadar, aynı zamanda şirket karını olduğundan düşük göstermek isteyen işletmeler de vardır. Bu işletmeler bu sayede hem ortaklara daha az kar dağıtmakta, hem de daha az vergi vermektedir.

Piyasada söz sahibi olmaya ve kendini büyütme çalışan işletmeler; bunu daha hızlı bir şekilde yapabilmek için genellikle manipülasyona başvurarak mevcut durumunu olduğundan daha iyi göstererek, daha kolay bir şekilde kredi bulma ve işletme değerini artırma gibi amaçlara ulaşmaya çalışmaktadırlar.

İşletmeler belli periyotlarla yayınladıkları faaliyet raporlarını kamuoyu ile (KAP, yatırımcılar, bankalar ve diğer ilgililer) paylaşmaktadır. Söz konusu raporlar sunulurken; şirketin mali durumu, finansal performansı ve nakit akışı olduğu gibi yansıtılmazsa, yatırımcıların ya da finansal tablo kullanıcılarının alacakları ekonomik kararlar olumsuz etkilenecektir.

Firmalarla ilgili önemli paydaşlardan biri işletmelere kredi sağlayan bankacılık sektörü ve bir diğeri de sermaye piyasaları kurumlarıdır. Bu iki kaynak para arzına ve böylelikle de reel ekonomiye etki etmektedir. Finansal kurumlar reel ekonomide verimliliğe ve büyümeye

doğrudan etki ettiklerinden dolayı da büyük önem arzetmektedirlerdir. Örneğin bir yatırımcı manipülasyon yapan bir şirketin hisse senetlerini satın aldığında zarara uğrayabilirken, borç veren bankalar da manipülasyon yapan şirkete hatalı bir şekilde kredi kullandırarak zarara uğrayacaktır. Bu etkiler sonucunda; yatırımcıların kullandıkları üretim faktörlerinin (toprak, emek, sermaye ve girişimci) yanlış kullanılmasına, ekonomide olumsuz etkiler oluşmasına, verimliliğin düşmesine ve yatırımcıların finansal tablolara olan güvenlerinin sarsılmasına neden olacaktır. Literatürde bu durum asimetrik bilgi teorisi çerçevesinde ters seçim olarak adlandırılmaktadır. Asimetrik bilgi (bilgi eksikliği) kavramı; yanlış, hileli ya da eksik bilginin piyasayı ne şekilde etkilediğini gösteren ve bu probleme çözüm teknikleri sunan bir görüştür (Altunöz, 2013: 3). Asimetrik bilgi sorunu, özellikle bankacılık sektöründe fon sağlama faaliyetlerinde oldukça büyük bir öneme sahiptir. Kredi isteyen tarafın eksik ya da yanlış bilgi sunması ile alıcı ve satıcı arasında meydana gelen bilgi farkı sonucunda kredi veren yanılıya uğramakta ve başkasının alması gereken krediyi yanlış bilgi sunan taraf haksız bir şekilde almaktadır. Bu yüzden yatırımcının güvenini kazanabilmek için doğru bilgi ortaya güveni çıkarmakta ve yatırımcıda güven varsa bu güveni sürdürmektedir. Bu durumda, asimetrik bilginin sebep olduğu ters seçim ve ahlaki tehlike problemlerinin, bankalar arasında geliştirilen müşteriler ile ilgili bilgilenmeyi sağlayıcı ortak paylaşım uygulamaları vasıtasıyla düşürülmesi mümkün olmaktadır (Şahin, 2012:1). Yatırımcılar açısından piyasaya olan güven oldukça fazla önem arzetmekle beraber tam ve doğru bir bilgiye ulaşma sermaye piyasalarının temelini oluşturmaktadır.

Literatürde firmaların mali tablolarında yaptıkları paydaşları yanıltıcı uygulamalar, manipülasyon olarak adlandırılmaktadır. Manipülasyon olgusu; hem yatırımcı davranışları ve dolayısıyla finansal piyasalar açısından önemli iken, hem de firmaların en önemli partnerlerinden bankaların firmalara bakış açısını etkileyebilen bir kavramdır. Bu öneminden hareketle yatırımcı ve finansal tablo yorumlayıcıları açısından manipülasyon tespitine yönelik yapılan çalışma kapsamında hem makro anlamda BİST İmalat sektöründeki firmaların manipülasyon yapma ihtimali Beneish modeli ile araştırılmakta hem de mikro anlamda banka çalışanlarının manipülasyona bakış açıları anket tekniğiyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Anket tekniği reel sektör firmaları üzerinden gerçekleştirildiğinden, uyumlu olması açısından Beneish modelinde de BİST Reel Sektör İmalat firmaları ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamı 2 aşamalı olup analizler ayrı ayrı yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak yapılan çalışma Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bankalarda çalışan ticari kredi

yetkililerine yapılan anket çalışması olmuştur. Araştırmacının mali olanakları ve ülkenin tamamına erişiminin olanaksızlığından dolayı Güney Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki ticari banka yetkilileri ile anket gerçekleştirilmiştir. İkinci olarak BİST İmalat Sektöründe faaliyette bulunan işletme verileri ile finansal tablo manipülasyon tespitine yönelik Beneish modeli kullanılmıştır. Araştırmada sektörel olarak kredi dağılımı incelendiğinde, imalat- sanayi sektörü payının en yüksek olduğu gözlenmektedir (www.tcmb.gov.tr). Bu sebepten ve hisse senetleri daha çok işlem gören, dolayısıyla daha büyük ve daha kurumsallaşmış olması beklenen şirketler, daha yüksek olasılıkla finansal bilgi manipülasyonu yaptığı düşünüldüğünden (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 50) BİST İmalat Sektörü çalışmada seçilmiş ve bu sektörün verileri ile Beneish modeli gerçekleştirilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Ticari bankaların firmalara bakış açısı çeşitli etkiler altında şekillenmektedir. Bunlardan biri de firma mali tablolarının gerçeği yansıtıp yansıtmasıdır. Bu doğrultuda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren bankaların (mevduat, katılım, yerli ve özel) ticari kredi servisi yetkililerine uygulanacak anketle ticari bankaların mali tablolara bakış açıları ve manipülasyona yatkın mali tablo kalemleri ve manipülasyon teknikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Böylelikle finansal tablolarda yer alan seçilmiş hesap kalemlerinin hangilerinin finansal bilgi manipülasyonuna daha yatkın olduğu ve hangi hesapların işletmenin kredi değerliliğini etkilediği belirlenmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı

3.1.2.1. Anket Formunun Oluşturulması

Anket formu Demir ve Aslan (2015)'ın yaptıkları "Banka Ticari Kredi Yetkililerinin Bakış Açılılarıyla Finansal Tablo Manipülasyonları: Sivas İlinde Bir Araştırma" ve Atalar (2013) "Bankalarda Ticari Kredi Risk Haritası ve Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Araştırılması" adlı çalışmada kullandıkları ölçeğin revize edilmesiyle oluşturulmuştur. İlk olarak Demir ve Aslan'ın (2015) çalışmasından alınan anket sorularına, "Bankanın Yaşı" ve "Bankanın Aktif Büyüklüğü" soruları eklenmiştir. Sonraki bölümlerde (kredi değerliliğinde önemli hesap kalemleri, finansal tablomanipülasyonuna yönelik düşünceler ve seçilen hesap kalemlerinin finansal tablo maipülasyonlarına yatkınlık dereceleri) değişikliğe gidilmemiştir. Soruların son bölümünde de Atalar'ın (2013) çalışmasından (çalışma amacına uyumundan

dolayı) sadece karşılaşılan finansal tablo manipülasyon teknikleri kısmı alınarak anket formu oluşturulmuştur.

Hazırlanan anket formu 5 farklı bölümden ve toplamda 63 soru/ifadeden meydana gelmektedir. Anket çalışmasının ilk bölümü; ankete hedef gösterilen kredi yetkililerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 7 soru; ikinci bölüm, kredi yetkililerin bakış açısıyla finansal tablolarda yer alan ve seçilmiş olan 16 hesap kalemlerinin kredi değerliliğinde önem derecelerini belirlemek amaçlı 16 ifade; üçüncü bölüm, kredi yetkililerin finansal bilgi/muhasebe manipülasyonlarına yönelik ifadelerle ilişkin katılım düzeyini belirlemeye yönelik 19 ifade; dördüncü bölüm ise finansal tablolarda yer alan seçilmiş hesap kalemlerinin manipülasyona yatkınlık derecesini ölçen 16 ifadeyi kapsamaktadır. Beşinci bölüm yani son bölümde de kredi değerlendirme sürecinde en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniğini bulmaya yönelik 5 ifade yer almaktadır.

3.1.2.2. Örneklem

Anket çalışması Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gazianep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) faaliyet gösteren tüm bankalara uygulanmıştır. Türkiye Bankalar Birliği'nden (TBB) alınan bilgilere göre Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 512 aktif banka bulunmaktadır ve bu sayı çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Tüm bankalara ulaşmak zaman ve maliyet yükü oluşturduğundan -%95 güven aralığında- mevcut anakütleyi yeterli derecede temsil edebilecek, aşağıdaki denklemde verilen formül kullanılarak 218 gözlemden oluşan örneklem oluşturularak anket yapılması sonucu ortaya çıkmıştır (Yükselen, 2010: 18-22).

$${}^1 n = \frac{N * s^2 * Z_i^2}{(N - 1) * d^2 + Z_i^2 * s^2} \quad \text{veya} \quad n = \frac{N * P * Q * Z_i^2}{(N - 1) * d^2 + Z_i^2 * P * Q}$$

Birçok ilçede ticari kredi biriminin olmayışı, bunun yerine tarım kredisi veren birimlerin var oluşundan dolayı özellikle illerdeki banka şubeleri ile anketler doldurulmuştur. Banka isimleri kullanılmamış bunun yerine numaralandırma yapılmıştır. Cevaplayıcıların hepsi bankalarda Ticari Kredi Biriminde görev alan personellerden/ kredi yetkililerinden oluşmaktadır. Bu süreç yaklaşık 3 ay (Temmuz- Ağustos- Eylül 2018) sürmüştür. Anketler,

¹ P=başarı, Q=başarısızlık, $Z_i^2=1,96$ normallik, N= gözlem sayısı, $d^2=(\alpha=1-0.95)^2$

personellerin büyük bir kısmına (yaklaşık %90'ına) yüzyüze görüşme yaparak ve diğer kısmına (yaklaşık %10'una) da e-mail ile ulaşılarak yapılmıştır.

3.1.3. Yöntem

Çalışmada ticari kredi yetkililerinin manipülasyona bakış açılarına ilişkin görüşlerini belirlemede veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır.

Kredi yetkililerinin, ankette bulunan her bir ifadeye, hangi düzeyde katıldığı ya da görüşlerinin 5 katılım düzeyinden hangisine girdiği yapılan likert sınıflama ölçeği ile belirlenmiştir. Sınıflama ölçeğinin oluşturulmasında;

$$\text{Aralık Genişliği (a)} = \text{Dizi Genişliği} \div \text{Yapılacak Grup Sayısı}$$

Formülü kullanılmıştır (Demir ve Arslan, 2015: 50). Buna göre oluşturulan ölçekte; nitelik düzeyi ve puan değerleri ile değer aralıkları Tablo 4'te gösterilmiştir. Söz konusu formül uygulandığında;

$$\text{Puan Aralığı (a)} = (\text{En Yüksek Değer} - \text{En Düşük Değer})/5 = (5-1)/5$$

$$a = 4/5 = 0,80 \text{ olarak hesaplanmıştır.}$$

Tablo 4. Ölçek Puan Aralıkları ve İlgili Katılım Düzeyleri

Nitelik Düzeyi	Puan Değeri	Değer Aralıkları
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1,00 – 1,79
Hiç Önemli Değil		
Hiç Yatkın Değil		
Katılmıyorum	2	1,80 – 2,59
Önemli Değil		
Yatkın Değil		
Kararsızım	3	2,60 – 3,39
Fikrim Yok		
Katılıyorum	4	3,40 – 4,19
Önemli		
Yatkın		
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,20 – 5,00
Kesinlikle Önemli		
Kesinlikle Yatkın		

İstatistiksel analizler yapılmadan önce ilk olarak verilerin kategorik (nominal, ordinal) ya da sürekli (aralıklı, oransal) olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Kategorik verilerde parametrik olmayan (non-parametrik) testler kullanılırken, sürekli verilerde ise parametrik testler kullanılır. Parametrik testler; örneğin t- testi, varyans analizi gibi modelden çekilen örnekleme ilişkin varsayımlar üretirler. Bu varsayımlar çoğu kez örneklem dağılımının biçimine ilişkin varsayımlardır (normal dağılım gibi). Parametrik olmayan testler ise; bu gibi katı gereksinimlere ihtiyaç duymaz ve örneklem dağılımına ilişkin varsayımlar ortaya koymaz. Genel olarak parametrik olmayan testler ile nominal (normal dağılım göstermeyen) yani normal dışı dağılım gösteren sayısal veriler analiz edilebilirken, parametrik testler ile normal dağılım gösteren sayısal verilerin analizi yapılabilir (Kalaycı, 2015: 85). Parametrik

olmayan testler içinde en sık kullanılan testlerden biri olan Ki-Kare testi, örneklem grubundaki değerlerin dağılımının (normal dağılım vb.) hipotezde ileri sürülen ana kitle dağılımıyla uyumlu olup olmadığını ölçmektedir (Kalaycı, 2015: 86). Gruplar arası tek yönlü varyans analizinin (one-way ANOVA) parametrik olmayan alternatifi Kruskal- Wallis testidir. Bu analiz sürekli değişkenlere sahip üç ya da daha fazla grup için karşılaştırma yapmayı sağlamaktadır (Kalaycı, 2015: 106).

Grup sayısının iki olduğu (erkek ve bayan) cinsiyet sorusu ile ilgili hipotezlerin test edilmesinde ise, normal dağılım gösteren verilerde bağımsız iki örnek t testi, normal dağılım göstermeyen verilerde de Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Söz konusu testler, iki farklı örneklem grubunun ortalamalarının karşılaştırılmasında sıklıkla kullanılmaktadır.

İkiden fazla grubun (yaş, eğitim, banka sahiplik yapısı gibi) demografik bilgiler ile ilgili hipotezlerin test edilmesi için, normal dağılım gösteren verilerde tek yönlü Anova analizi, normal dağılım göstermeyen verilerde ise Kruskal- Wallis testi gerçekleştirilmiştir. (Varyans analizi de denilen Anova, iki veya daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığını test etmekte sıklıkla kullanılmaktadır.) Analiz, 1. tip hata oranını yükseltmeden ortalamaları karşılaştırmaktadır. Varyans analizlerinde eğer gruplar arasında anlamlı farklar bulunmuşsa, farklılıkların hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla Post Hoc testleri kullanılmaktadır. Post Hoc testlerinde bir çok seçenek bulunmasına rağmen en sık kullanılan testler Tukey ve Benferroni testleridir (Kalaycı, 2015: 403).

Çalışmada banka personellerinin demografik özellikleri ile seçilmiş 16 hesap Kalemlerin Kredi Değerlerinde Önemlilik Derecelerine ve bu kalemlerin Manipülasyona Yatkınlığına dair karşılaştırmalar yapılmış ve analize tabi tutulmuştur. Bunun için oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H1: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde cinsiyete göre farklılık vardır.

H2: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde yaş ortalamalarına göre farklılık vardır.

H3: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde eğitim düzeylerine göre farklılık vardır.

H4: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde çalıştıkları bankanın sahiplik yapısına göre farklılık vardır.

H5: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde mesleki deneyimlerine göre farklılık vardır.

H6: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında cinsiyete göre farklılık vardır.

H7: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında yaş ortalamalarına göre farklılık vardır.

H8: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında eğitim düzeylerine göre farklılık vardır.

H9: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında çalıştıkları bankanın sahiplik yapısına göre farklılık vardır.

H10: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında mesleki deneyimlerine göre farklılık vardır.

3.1.4. Ölçeğin Güvenilirlik Analizi

Çalışmada kullanılmış olan anket formunun ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan soru/ ifadelerin güvenilirliğini ölçmek üzere Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayısı yöntemi uygulanmış ve aşağıdaki sonuç elde edilmiştir;

Güvenilirlik İstatistikleri	
Cronbach's Alpha	N of Items
,868	52

Görüldüğü üzere Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayısı 0,868 olarak elde edilmiştir. Güvenilirlik analizi ölçmede kullanılan testler, anketlerin ya da ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. “ α ” katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanabilir:

Tablo 5: Cronbach's alpha Güvenilirlik Açısında Ölçek Puan Aralıkları

Cronbach's alpha	Güvenilirlik
$\alpha \geq .9$	Mükemmel
$.9 > \alpha \geq .8$	İyi
$.8 > \alpha \geq .7$	Kabul edilebilir
$.7 > \alpha \geq .6$	Şüpheli
$.6 > \alpha \geq .5$	Kötü
$.5 > \alpha$	Güvenilmez

Kaynak: Kalaycı, (2015), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri: 405.

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi bu değer $0.9 > 0.868 \geq 0.8$ aralığında olduğundan soru/ifadelerin güvenilirlik açısından iyi bir başarıya sahip olduğu söylenebilmektedir.

3.1.5. Normallik Testi

Ankette yer alan ifadelerden kategorisi 4 ve üstü olan soru/ifadeler ve likert ölçekli soru/ifadeler normallik testine dahil edilmiş ve bunlar sürekli (numerik) değişken olarak kabul edilmiştir. İlk olarak Kolmogorov ve Simirnov testine (EK3) bakılmış olup bu değerlerin $<0,05$ olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlardan sonra verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini gözlemeye bilmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine (EK4) bakılmıştır ve bu değerlerin önemliliğine bakılan 16 hesap kalemlerinden; –Ticari Alacaklar, -Ortaklardan Alacaklar, -Stoklar, -Mali Borçlar, -Ticari Borçlar, -Sermaye, -Dönem Karı ve –Satışlar hesap kalemlerinin normal dağılım göstermediği sonucu elde edilmiştir. İki değişkenli gruplar için normal dağılım göstermeyen verilerde Mann Whitney U testi, ikiden fazla değişken için normal dağılım göstermeyen verilerde de Kruskal-Wallis analizi yapılmıştır.

Benka personellerine uygulanan anket çalışması ile ilgili verilen bilgilerden sonra çalışmanın ikinci aşaması olan ve BİST imalat sektöründeki firmalara uygulanan Beneish Modeli ile manipülasyonun yatırımcılar açısından incelenmesine yönelik oluşturulan bölüm gelmektedir.

3.2. İkinci Aşama: Benesih Modeli İle BİST İmalat İşletmelerinde Manipülasyon Değerlendirilmesine Yönelik Yapılan Çalışmanın Materyal Ve Yöntemi

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Literatürde işletmelerin başvurduğu finansal bilgi manipülasyonları; Healy Modeli, Jones Modeli, DeAngelo Modeli, Düzeltilmiş Jones Modeli, Barton - Simko Modeli, Endüstri Modeli, Beneish Modeli ve Spathis Modeli gibi farklı tekniklerle tespit edilmeye çalışılmaktadır. Manipülasyon tespitinde kullanılan söz konusu modeller; tahakkuk esaslı modeller olarak Healy Modeli, Jones Modeli, DeAngelo Modeli, Düzeltilmiş Jones Modeli, karma modeller olarak Beneish Modeli ve Spathis Modeli ve alternatif modeller olarak da Yapay Sinir Ağları Modeli, Regresyon, Genetik Algoritma Modeli, Karar Ağacı Modeli ve Diskriminant Analiz olarak gruplara ayrılmaktadır.

Literatürde tahakkuk esaslı modelleri kullanılan araştırmacılar; Biddle ve Hilary (2006), Kedia ve Philippon (2007), Cohen ve Zarowin (2008), McNichols ve Stubben (2008), Biddle ve diğerleri (2009), Shen ve diğerleri (2015), Sezgin (2017)'dir. Karma modeller olarak bilinen Beneish Modeli günümüzde en sık kullanılan modellerin başında gelmekle beraber bu modeli finansal bilgi manipülasyon tespitinde kullanan araştırmacılar; Küçüksözen (2004), Jones ve diğerleri (2008), Aren (2009), Bekçi ve Avşarlıgil (2011), Varıcı ve Er (2013), Güler ve diğerleri (2013), Omar ve diğerleri (2014), Mavengere (2015), Kara ve Diğerleri (2015), Kamal ve diğerleri (2016), Tepeli ve Kayhan (2016) olarak sıralanmaktadır. Alternatif modeller (Yapay Sinir Ağları, Regresyon Modeli, Karar Ağacı Modeli, Genetik Algoritma ve Diskriminant Analiz) olarak anılan finansal bilgi manipülasyonunu ortaya çıkarmada kullanılan modelleri; Dikmen ve Küçükkocaoğlu (2010), Rahmawati ve diğerleri (2014), Hastuti ve Gozali (2015) kullanmışlardır.

Beneish (1997 ve 1999)'in modellerinde işletmelerin sadece finansal bilgi manipülasyonuna başvururken sadece agresif tahakkuk kullanmadıklarını aynı zamanda finansal bilgi manipülasyonun tespiti için farklı değişkenlerin de kullanılması gerektiğini savunmuştur. Söz konusu değişkenler finansal tablolarda (bilanço- gelir-gider tabloları gibi) yer alan hesaplardan üretildikleri ve manipülasyon tespitinde etkili oldukları için işletmelerin genel kabul görmüş muhasebe standartlarına aykırı işlem yapma durumunu tespit etmeye yöneliktir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 21).

Beneish modellerinde (1997-1999), finansal bilgi manipülatörü olan şirketler ile kontrol şirketlerinin verilerini probit analize tabi tutarak belirlediği her bir değişken için katsayılar bulmuştur. Bu katsayıları bularak her bir şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma ihtimalini bulmuş olduğu M_i değerinin sonucu ile 0'a yakın olması durumunda manipülatör değildir, 1'e yakınlığı durumunda da manipülatördür şeklinde yorumlamak üzere model oluşturmuştur.

Beneish'in (1999) modeli aşağıdaki gibidir:

Modeldeki bağımsız değişkenler (Küçükkocaoğlu ve diğerleri, 2007: 27);

- i. Ticari alacaklar endeksi,
 - İi. Brüt kar marjı endeksi,
 - İii. Aktif kalitesi endeksi,
 - İv. Satışlardaki yıllık değişim (büyüme) endeksi,
 - V. Amortisman endeksi,
 - Vi. Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi,
 - Vii. Borçlanma yapısındaki yıllık değişim ve
 - Viii. Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı şeklinde belirlenmiştir.
- Modeldeki (Kara ve diğerleri, 2016: 17);

$$M_i = \beta' X_i + e_i$$

M_i = Bağımlı değişkeni {Manipülatör şirketler için 1 (şartlı görüş bildirilen), kontrol şirketleri (kurumsal yönetim endeksinde yer alan) için 0},

X_i = Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matrisi,

e_i = Hata terimini, ifade etmektedir.

3.2.2. Yöntem

Çalışmada BIST İmalat Sektöründe faaliyet gösteren firmaların muhasebe manipülasyonu yapma ihtimalleri Beneish Modelinin Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu tarafından Türkiye'de uyarlanan model yardımı ile tespit edilmiştir. Beneish Modelinin kullanılmasının nedeni hem model oluşturulurken firmaların iki yıllık finansal/mali tablolarının yeterli olması (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 32) hem de Beneish modelinde diğer modellerden farklı olarak bağımsız değişkenleri, yalnızca tahakkuk esaslı

finansal tablo kalemlerinin yıllar itibari ile sonuçlanan değişimle birlikte finansal mali tablolardan üretilen bazı rasyoları modelde bağımsız değişken olarak formülize edilebilmesidir.

Araştırmanın örnekleminin veri setini oluşturan toplamda BİST İmalat Sektöründe 183 firma bulunmaktadır. Ancak çalışmanın güvenilirliği açısından bazı firmalar (finansal tablolarında hesap kalemlerindeki eksiklikler nedeniyle) örneklem dışı bırakılmış ve çalışma 152 firma ile yürütülmüştür.

Araştırma 2018 yılı için yapıldığından, söz konusu firmalara ait finansal tabloların 2016-2017 yıllarındaki verilerine ihtiyaç duyulmuş olup çalışmanın verileri Finnet veri sağlayıcı kuruluşundan temin edilmiştir.

Beneish Modeli esas alınan çalışmada bağımsız değişkenler Türkiye’de yüksek enflasyon etkisi nedeniyle, satışlar hesap kaleminin rakamlarında meydana gelen yıllık değişimin nominal değer üzerinden hesaplanması anlamlı olmayacağı için (Tepeli ve Kayhan, 2016: 256) Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu tarafından Türkiye’de uyarlanan formül kullanılarak analiz yapılmış ve formülde “*Satışlardaki Büyüme Endeksi (SBE)*” çalışmaya dahil edilmemiştir. Bunun yanında Beneish (1999) modelinde yer almayan “*Stokların Satışlara Oranı (SSE)*” ve “*Finansman Giderlerinin Satışlara Oranı (FSE)*” açıklayıcı (*Bağımsız*) değişken olarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Bu çerçevede modelde kullanılan bağımsız değişkenler;

- i. Ticari alacaklar endeksi (TAE),
- ii. Brüt kar marjı endeksi (BKM),
- iii. Aktif kalitesi endeksi (AKE),
- iv. Amortisman endeksi (AME),
- v. Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (PSE),
- vi. Kaynak yapısındaki değişim endeksi (KYE),
- vii. Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TVE),
- viii. Finansman giderlerinin satışlara oranı (FSE) ve
- ix. Stokların satışlara oranı (SSE) olarak belirlenmiştir.

Çalışmada belirlenen 9 değişken için hesaplama yöntemi aşağıdaki gibidir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005; 39-43), (Avşarlıgil, 2010: 90-91) (Kara ve Dğerleri, 2015: 17-18) :

Ticari Alacaklar Endeksi

$$(TAE) = \frac{\text{Ticari Alacaklar}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Ticari Alacaklar}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Ticari Alacak Endeksi şirketin satışlardan meydana gelen ticari alacaklarında t -1 yılına göre t yılında meydana gelen değişimi göstermektedir. Bu endeksin yüksek çıkması gelir ve karın olduğundan daha yüksek gösterildiğinin bir göstergesi olabilmektedir. Ticari alacaklar kaleminin şirket satışlarına nazaran daha yüksek olması şirketin hasılatında şişirmeye gidildiğinin bir göstergesi olabilir ya da alacak tahsilatında sorun yaşanmış olabilir. Böyle bir durumda şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğu sonucuna ulaşılabilir.

Brüt kar marjı endeksi

$$(BKM) = \frac{(\text{Brüt Satışlar}_{t-1} - \text{Satılan Malın Maliyeti}_{t-1}) / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}{(\text{Brüt Satışlar}_t - \text{Satılan Mal Maliyeti}_t) / \text{Brüt Satışlar}_t}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. BKM endeksi oranının 1'den büyük olması halinde ortaya çıkan sonuç itibariyle *şirketin brüt kar marjının kötüleşmekte* olduğu yorumu yapılabilir. Bu yorumdan hareketle geleceğe ilişkin beklenti de şirketin durumunda olumsuzluk olarak algılanabileceğinden, böylece şirketlerin brüt kar marjlarını düzeltebilmek için, satış gelirlerinde artış ya da satış maliyetlerinde azalış izlenimi (ya da her ikisini birden) yaratabilmek için finansal bilgi manipülasyonuna başvuracakları kabul edilebilir.

Aktif kalitesi endeksi

$$(AKE) = \frac{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_t + \text{Maddi Duran Varlıklar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(1 - \text{Dönen Varlıklar}_{t-1} + \text{Maddi Duran Varlıklar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. AKE, toplam varlıkların/aktiflerin içinde, dönen varlıklar ve maddi duran varlıklar (makine, tesis ve teçhizat) dışında kalan diğer duran varlıklarda t yılından t-1 yılına göre arada meydana gelen değişimi göstermektedir. AKE'nin 1'den büyük çıkması, şirketin giderlerini cari dönem gideri olarak yansıtmak yerine aktifleştirdiğine ve

böylelikle finansal bilgi manipülasyonu yaptığı düşüncesi oluşabilmektedir. Dolayısıyla AKE ile finansal bilgi manipülasyonu olasılığı arasında pozitif bir korelasyon beklenebilir.

Amortisman endeksi (AME)=

$$\frac{\Delta B. Amortismanlar_{t-1} / (\Delta B. Amortismanlar_{t-1} + Maddi Duran Varlıklar_{t-1})}{\Delta B. Amortismanlar_t / (\Delta B. Amortismanlar_t + Maddi Duran Varlıklar_t)}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Bu endeksin esas itibariyle, Beneish (1999) modeline göre , t-1 yılındaki amortisman giderinin; dönem sonundaki maddi duran varlıklar ile amortisman gideri toplamına bölünmesiyle bulunan değer, t yılı için aynı şekilde hesaplanarak bulunan değere bölünmesiyle hesaplanması gerekmektedir. Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu'nun yapmış oldukları çalışmada, amortisman giderleri hesaplanırken bilanço ya da gelir tablosu kalemleri ile doğrudan hesaplanmadığından, şirketin herhangi bir döneminin/yılıının amortisman gideri; o yılın (t) birikmiş amortisman tutarı ile bir önceki yılın (t-1) birikmiş amortisman tutarı arasındaki fark olarak alınmıştır. Elde edilen bu tutar ilgili yılın amortisman gideri ile farklılık göstermektedir. Yani amortisman tabi olan varlıklarda meydana gelen değişim, o yıl birikmiş amortisman tutarını amortisman giderini çok etkilemeden değiştirebilecektir. Bu oranın 1'den yüksek olması şirketin karı yüksek göstermek üzere amortisman giderlerini azaltmış olabileceğine işaret edebilmektedir. Bu durum da şirketin finansal tablo manipülasyonuna başvurma olasılığı ifade edilmektedir.

Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (PSE)=

$$\frac{(Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri_t + Genel Yönetim Giderleri_t) / Brüt Satışlar_t}{(Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri_{t-1} + Genel Yönetim Giderleri_{t-1}) / Brüt Satışlar_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri ve satışlar arasında, uzun dönemde pek değişmemesi gereken bir ilişki olması beklenir. Bu değişkende önemli denilebilecek değişimler olması, yani satışlar ile söz konusu bu giderler arasındaki oransal ilişkide önemli bir düşüşün varlığı, verimlilikte de önemli bir yükseliş olmadığı müddetçe, satışların manipüle edildiği ya da giderlerin eksik kaydedildiği şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu çerçevede bu endekisle finansal bilgi manipülasyonu olasılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülebilir.

$$\text{Kaynak yapısındaki değişim endeksi (KYE)} = \frac{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_t + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_t) / \text{Toplam Varlıklar}_t}{(\text{Uzun Vadeli Borçlar}_{t-1} + \text{Kısa Vadeli Borçlar}_{t-1}) / \text{Toplam Varlıklar}_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Kaynak Yapısındaki Değişim Endeksini'nin 1'den yüksek çıkması şirketin borçluluk oranının arttığına işaret etmektedir. Beneish Modelinde KYE Yargısına yer verilmesinin sebebi borçlanma koşullarını yerine getirememeye durumundan kaçınmak amacıyla yapılacak finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarını ortaya çıkarmaya yöneliktir.

$$\text{Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TVE)} =$$

$$\frac{\Delta \text{Dönen Varlıklar} - \Delta \text{Hazır Değerler} - (\Delta \text{Kısa Vadeli Borçlar} - \Delta \text{Uzun Vadeli Borç Anapara Taksit ve Faizleri} - \Delta \text{Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılığı}) - \text{Amortisman Giderleri}_t}{\text{Toplam Varlıklar}_t}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. TVE, şirket yönetiminin inisiyatifi ile tahakkuk esas çerçevesinde oluşturulan borç-alacak ve gelir-gider kalemlerinde meydana gelen değişimi göstermektedir. Toplam Tahakkukların Toplam Varlıklara Oranı Endeksinin bu modele dahil edilmesinin sebebi, şirket yönetiminin tahakkuk esas çerçevesinde giderleri azaltmak ya da gelirleri artırmak (veya bu işlemin tersi) suretiyle finansal bilgi manipülasyonu uygulamasına gidip gitmediğini ortaya koyabilmektedir. Dolayısıyla bu değişkende, meydana gelen yüksek düzeydeki bir artış ya da azalış, olası bir finansal bilgi manipülasyonuna işaret edebilmektedir.

$$\text{Finansman giderlerinin satışlara oranı}$$

$$(FSE) = \frac{\text{Finansman Giderleri}_t / \text{Brüt Satışlar}_t}{\text{Finansman Giderleri}_{t-1} / \text{Brüt Satışlar}_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Beneish (1999) modelinde olmayan ama Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu'nun yapmış oldukları çalışmada diğer bir bağımsız değişken finansman giderlerinin satışlara oranıdır. Türkiye'de ortaya çıkarılan finansal bilgi manipülasyonu uygulamalarında sıkça karşılaşılan durum olarak, finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılmaması, bunun yerine; gelecek yıllara ait giderler, alıcılar, iştirakler, stoklar, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar ve/veya yapılmakta

olan yatırımlar hesaplarına eklenerek aktifleştirilmesidir. Şirketler çeşitli amaçlarla dönem karını artırmak ya da azaltmak istediklerinde cari dönem finansman giderlerinin önemli bir kısmını aktifleştirerek yani dönem gideri olarak kaydederek, istedikleri sonucu sağlayabilmektedirler. Türkiye’de vergi mevzuatının esnek bir yapıya sahip olması (yani örneğin; finansman giderlerinin dönem gideri olarak kaydedilmesi ya da aktifleştirilmesi) bu tür finansal bilgi manipülasyonlarının yaygın olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Kısaca bu değişkenle finansal bilgi manipülasyonu arasında bir ilişki olabileceği söylenebilir. Modelin sonuçları da, bu öngörünün doğru olduğunu, yani manipülatörler ile kontrol şirketleri arasında bu değişken bakımından net bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Stokların satışlara oranı

$$(SSE)= \frac{Stoklar_t/Brüt Satışlar_t}{Stoklar_{t-1}/Brüt Satışlar_{t-1}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Beneish (1999) modelinde Stokların Satışlara Oranı Endeksi yer almamaktadır. Söz konusu değişkenin Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu’nun yapmış oldukları çalışmada yer almasının sebebi, daha önce de söz edildiği gibi amaçlarının Türkiye’de ortaya çıkarılan finansal bilgi manipülasyonu yöntemlerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda şirket yönetimleri karı yüksek veya düşük gösterme amaçlarına bağlı olarak genel üretim giderlerini satılan malın maliyeti ya da stoklara değişik oran ya da ölçüde yansıtabilmekte veya stok değerlendirme yöntemlerini (LIFO, FIFO ve Ortalama Maliyet) değiştirebilmektedirler. Bu oranda yükseliş söz konusu olduğunda (kriz dönemleri hariç) finansal bilgi manipülasyonu arasında pozitif bir korelasyon olduğu varsayılmaktadır.

Yukarıdaki değişkenler Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu tarafından kullanılarak Beneish’in Türkiye uygulamasında bir probit analizi yapılmıştır. Daha sonra BIST’de hisse senedi işlem gören herhangi bir şirketin manipülasyon yapıp yapmadığını ölçmek amacıyla bir Mi değeri (bağımlı değişken) elde edebilmek için bir denklem oluşturulmuştur. Bu denklem ve katsayıları şöyledir (Avşarlıgil, 2010; 89-91):

$$Mi= -1,547 + (1,276*TAE) + (-1,770*BKM) + (0,082*AKE) + (0,225*AME) + (-0,488*PSE) + (-0,514*TVE) + (-0,341*KYE) + (0,972*SSE) + (0,060*FSE)^2$$

² BIST İmalat Sektöründeki Firmaların Rasyoları ve Mi Değerleri Ek2’de yer almaktadır.

Bu denklemden yararlanılarak herhangi bir şirketin karşılaştırmalı olarak iki yıla ilişkin finansal bilgilerinin yer aldığı finansal tablolarını elinde bulunduran bir yatırımcı, o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığını tahmin edebilmektedir(Dölen, 2016:581).

Beneish'in Türkiye'ye uyarlanan denklemin sonucunda elde edilen ve K- Ortalamalar Kümeleme analizi yöntemi ile hesaplanmış Mi değerinin normal dağılım fonksiyonuna göre olasılığı (Küçüksözen, 2004: 319);

• 0,1217'den daha düşük ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı,

• 0,1217 ile 0,2798 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığını bulduğu,

• 0,2798 ile 0,5850 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu,

• 0,5850'den yüksek ise o şirketin finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu fikrine ulaşılabileceği belirtilmektedir.

Regresyon denklemi sonucunda elde edilen Mi değerlerinin standartlaştırılmış normal değişkene çevrilmesi sonucu elde edilecek Zi değerleri, yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla yapılan manipülasyonun gerçekleşme olasılığını vermektedir (Tepeli ve Kayhan, 2016: 257). Çalışmada Beneish Türkiye uyarlamasına göre hesaplanmakta olan değerler standartlaştırılmış normal değişkene çevrilip manipülasyon yapıp yapılmadığı hakkında fikir yürütülmektedir. Bunun için de her bir serideki değişken şu şekilde formülize edilmektedir (Kara ve diğerleri, 2015: 21);

$$Z_i = \frac{X_i - \mu}{\sigma}$$

Z_i = i'nci değişkenin Z değeri

X_i = i'nci değişkenin değeri

μ: ortalama

σ : Standart Sapma

Yapılan regresyon analizi sonucunda bulunan Mi değerlerinin standartlaştırılmış normal değişkene çevrilmesi sonucu elde edilen Zi değerleri 4 temel bölgeye ayrılmaktadır (Avşarlıgil, 2010: 93-95);

- 0,15'ten küçük olması durumunda o şirketin finansal bilgi manipölasyonu başvurduğuna dair bir bulgunun olmadığı, (1. Bölge)
- 0,15 ile 0,35 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipölasyonu yapma olasılığını bulunduğu, (2. Bölge)
- 0,35 ile 0,82 aralığında ise o şirketin finansal bilgi manipölasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu, (3. Bölge)
- 0,82'den yüksek ise o şirketin finansal bilgi manipölasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. (4. Bölge)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmada ilk olarak banka personellerine uygulanan anket sonucunda yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma konusuyla ilgili olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen veriler, aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir;

- Kredi yetkililerinin demografik özelliklerinin tespiti,
- Kredi yetkililerinin finansal tabloya ait seçilmiş kalemlerin işletmenin kredi değerliliğinde önem derecelerine yönelik düşüncelerinin analiz ve yorumu,
- Kredi yetkililerinin finansal tablo manipülasyonuna yönelik düşüncelerinin analiz ve yorumu,
- Kredi yetkililerinin finansal tabloya ait seçilmiş kalemlerin manipülasyona yatkınlık derecelerine yönelik düşüncelerinin analiz ve yorumu ve
- Kredi yetkililerinin kredi değerlendirme sürecinde en fazla karşılaştıkları manipülasyon tekniğini bulmaya yönelik çalışmanın analiz ve yorumu yer almaktadır.

4.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılanların demografik özelliklerini tanımlayan istatistikler, anketin ilk bölümünde yer alan 7 soruyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kredi yetkililerinin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 6'da gösterilmektedir.

,

Tablo 6. Demografik Özelliklere ilişkin bulgular

		Frekans (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	73	33,5
	Erkek	145	66,5
Yaş	21-30 yaş	50	22,9
	31-40 yaş	133	61,0
	41 ve üzeri yaş	35	16,1
Eğitim	Lise	5	2,3
	Önlisans	5	2,3
	Lisans	183	83,9
	Lisans Üstü	25	11,5
Mesleki Çalışma Yılı	0-1 yıl	11	5,0
	6-10 yıl	85	39,0
	11-15 yıl	68	31,2
	16 yıl ve üzeri	54	24,8

Tablo 6’da katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Buna göre aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- Cinsiyete göre katılımcıların; %33,5’i kadın ve %66,5’i erkek olarak belirlenmiştir.
- Yaşa göre katılımcıların; %22,9’u 21-30 yaş, %61’i 31-40 yaş ve %16,1’i 41 ve üzeri yaş olarak belirlenmiştir.
- Eğitim seviyesine göre katılımcıların; %2,3’ü lise, %2,3’ü ön lisans, %83,9’u lisans ve %11,5’i lisans üstü olarak belirlenmiştir.
- Mesleki çalışma yılına göre katılımcıların; %5’i 0-1 yıl, %39’u 6-10 yıl, %31,2’si 11-15 yıl ve %24,8’i 16 yıl ve üzeri olarak belirlenmiştir.

Kredi yetkililerinin bankalarının özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Bankanın Özelliklerine İlişkin Bulgular

		Frekans (N)	Yüzde (%)
Bankanın Sahiplik Yapısı	Yerli Özel	138	63,3
	Yabancı	45	20,6
	Kamu	25	11,5
	Katılım	10	4,6
Bankanın Yaşı	1-5 yıl	9	4,1
	6-15 yıl	37	17,0
	16-25 yıl	27	12,4
	26 yıl ve üzeri	145	66,5
Bankanın Aktif Büyüklüğü	1-10 milyon TL	1	0,5
	11-100 milyon TL	6	2,8
	101-200 milyon TL	21	9,6
	201 milyon ve üzeri TL	190	87,2

Tablo 7’de katılımcıların çalıştıkları bankaların özelliklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Buradan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir;

- Bankalar sahiplik yapısına göre; %63,3’ü yerli-özel, %20,6’sı yabancı, %11,5’i kamu ve %4,6’sı katılım bankası olarak belirlenmiştir.
- Bankalar yaşına göre; %4,1’i 1-5 yıl, %17’si 6-15 yıl, %12,4’ü 16-25 yıl ve %66,5’i 26 yıl ve üzeri olarak belirlenmiştir.
- Bankalar aktif büyüklüğüne göre; %0,5’i 1-10 milyon TL, %2,8’i 11-100 milyon TL, %9,6’sı 101-200 milyon TL ve %87,2’si 201 milyon TL ve üzeri olarak belirlenmiştir.

4.1.2. Seçilmiş Hesap Kalemlerinin İşletmenin Kredi Değerliliği Açısından Öneme Yönelik Katılımcıların Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu

Kredi yetkililerinin, bilanço ve gelir tablosuna ait seçilmiş hesap kalemlerinin işletmenin kredi değerliliğindeki önem dereceleri hakkında neler düşündüklerini belirlemek amacıyla, anketin ilgili bölümünde 16 hesap kalemine yer verilmiştir. Kredi yetkililerinin verdikleri cevaplara ilişkin olarak yapılan tanımlayıcı istatistik sonucu bulunan aritmetik ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (SS) değerleri ve bu değerlerin karşılığı olan katılım düzeyleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8: Kalemlerin Kredi Değerlerinde Önemlilik Derecelerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Hesap Kalemleri	N	X	SS	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri	Katılım Düzeyi
1.SATIŞLAR	218	4,57	,919	1,498	1,673	Çok Önemli
2.SERMAYE	218	4,50	,707	2,092	6,597	Çok Önemli
3.TİCARİ BORÇLAR	218	4,49	,945	1,545	2,015	Çok Önemli
4.MALİ BORÇLAR	218	4,48	,772	1,503	2,801	Çok Önemli
5.DÖNEM KARI	218	4,46	,792	1,162	1,932	Çok Önemli
6.TİCARİ ALACAKLAR	218	4,43	1,131	,217	-1,163	Çok Önemli
7.STOKLAR	218	4,40	1,321	,308	-1,201	Çok Önemli
8.ORTAKLARA BORÇLAR	218	4,39	,624	1,749	3,839	Çok Önemli
9.HAZIR DEĞERLER	218	4,35	,606	1,579	2,584	Çok Önemli
10.ORTAKLARDAN ALACAKLAR	218	4,22	,863	1,367	1,578	Çok Önemli
11.MADDİ DURAN VARLIKLAR	218	4,15	,944	1,038	,322	Önemli
12.ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	218	4,13	,595	1,967	4,539	Önemli
13.YEDEKLER	218	4,12	1,060	,736	-,401	Önemli
14.GİDER KALEMLERİ	217	3,45	,714	1,629	2,877	Önemli
15.BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	218	3,39	,535	1,530	2,488	Kararsızım
16.AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	218	3,30	1,074	1,036	,299	Kararsızım
Toplam Katılım Düzeyi	218	4,20	0,85			Çok Önemli

Aritmetik ortalama: Çok Önemli (4,20-5) Önemli (3,40-4,19) Kararsızım (3,39–2,60) Önemli Değil (2,59-1,80) Hiç Önemli Değil (1,79-1,00)

Tablo 8’deki bulgulara göre, seçilmiş hesap kalemlerinin işletmenin kredi değerliliğinde önem derecelerine ilişkin kredi yetkililerinin bildirdikleri görüşlerin genel aritmetik ortalamasının 4,20 ve standart sapmasının 0,85 olduğu görülmektedir. Bu bulguyla, kredi yetkililerinin söz konusu kalemlerin işletmenin kredi değerliliğinde önem derecelerine yönelik görüşlerinin genel ortalamasının ‘çok önemli’ düzeyinde olduğu ifade edilebilir.

Finansal tablodan seçilmiş hesap kalemlerinin işletme üzerindeki kredi değerliliği açısından önemlilik dereceleri katılımcılar açısından Satışlar kaleminin en önemli kalem olduğu görülmektedir. Sırasıyla bu kalemi, Sermaye, Ticari borçlar, Mali borçlar, Dönem karı ve Ticari alacaklar, Stoklar, Ortaklara borçlar ve Hazır değerler ve Ortaklardan alacaklar kalemi takip etmektedir.

Sonuç olarak tabloda; işletmelerin kredi taleplerinde finansal tablolarda yer alan “Satışlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar”, “Mali Borçlar”, “Dönem Karı” ve “Ticari Alacaklar” kalemlerinin çok önemli kalemler olduğu gözlemlenmektedir.

Demir ve Aslan (2015)’in çalışmalarının sonucuna göre kredilendirme aşamasında yetkililerce çok önemli olan kalem “Satışlar” hesap kalemi olmuştur.

4.1.3. Katılımcıların Finansal Tablo Manipülasyonuna Yönelik Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu

Kredi yetkililerinin, finansal tablo manipülasyonu hakkındaki düşüncelerini belirlemek amacıyla, anketin ilgili bölümünde 19 ifadeye yer verilmiştir. Kredi yetkililerinin bu ifadelere verdikleri cevaplara ilişkin olarak yapılan tanımlayıcı istatistik sonucu bulunan aritmetik ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (SS) değerleri ve bu değerlerin karşılığı olan katılım düzeyleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Finansal Tablo Manipülasyonlarına İlişkin Bulgular

Kalemler	N	X	SS	Katılım Düzeyi
1. Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileri ile olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler	218	1,49	1,075	Kesinlikle Katılmıyorum
2. Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir	218	1,50	1,116	Kesinlikle Katılmıyorum
3. Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasınca dikkate alınmamaktadır	218	1,79	1,192	Kesinlikle Katılmıyorum
4. İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır	218	2,43	1,375	Katılmıyorum
5. Muhasebeciler arasında kredi talebi ile yönlendirildikleri mükellefleri için bankadan komisyon isteyen vardır	218	2,45	1,546	Katılmıyorum
6. Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden mükelleflerini kendilerine yönlendirmeleri için muhasebecilere komisyon teklif etmektedir	218	2,60	1,441	Fikrim Yok
7. Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadır	218	2,61	1,102	Fikrim Yok
8. Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır	218	2,63	1,049	Fikrim Yok
9. Kredi yetkililerinin, finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı yönde ön yargıları vardır	218	2,64	1,253	Fikrim Yok
10. Ara dönem finansal tablolarında manipülasyon uygulamaları daha yaygındır	214	2,87	1,155	Fikrim Yok
11. Muhasebecilerin mesleki etik kurallarına uymadıklarını düşünüyorum	218	2,89	1,209	Fikrim Yok
12. Sektör ortalamaları, manipülasyon ortalamalarını tespit etmekte önemlidir	218	3,49	1,072	Katılıyorum
13. Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitésinin uygun hale getirilmesini istemektedir	218	3,85	1,125	Katılıyorum
14. Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir	218	3,90	1,267	Katılıyorum
15. Kredi yetkilisi, saptamış olduğu finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesini muhasebeciden istemelidir	218	3,95	1,040	Katılıyorum
16. Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.) de etkilidir	218	3,99	0,989	Katılıyorum
17. Kredi geri dönülebilirliği sıkı bir uygulama ve denetime tabi olduğu için manipülasyon yapılmış mali tablolar elimine edilmektedir	218	4,10	1,222	Katılıyorum
18. Kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim	216	4,13	1,310	Katılıyorum
19. Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır	218	4,23	1,231	Kesinlikle Katılıyorum
Toplam Katılım Düzeyi	218	3,02	1,2	Fikrim Yok

Aritmetik Ortalama: Kesinlikle Katılıyorum (4,20-5) Katılıyorum (3,40-4,19) Fikrim Yok (3,39-2,60) Katılmıyorum (2,59-1,80) Kesinlikle Katılmıyorum (1,79-1,00)

Tablo 9’da yer alan 1-11 arasında yer alan ifadeler anlam bakımından ters yönlü sorulduğu için ifadelere katılım düzeylerinin genel ortalaması hesaplanmadan önce bu 11 adet ifadeye ait katılımcı cevapları yeniden kodlanmıştır. Bu düzeltmeler sonucunda ifadelere verilen cevapların genel aritmetik ortalaması 3,60 ve standart sapmasının 1,2 olduğu görülmektedir. Bu durum, kredi yetkililerinin, finansal manipülasyona yönelik ifadeler için genel olarak katıldıkları yönünde görüş bildirdiklerini ortaya koymaktadır.

Kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğine dair düşüncelerine ilişkin bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ayrıca tablodaki yargı, çalışmanın amacına yakınlığı dolayısıyla ayrıntılı bir şekilde irdeleyebilmek açısından çalışanların demografik özellikleri ile kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına çapraz tablo (crosstabs) analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 10. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısına İlişkin Bulgular

		N	%
Kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim	Kesinlikle Katılıyorum	34	15,6
	Katılıyorum	95	43,6
	Fikrim Yok	14	6,4
	Katılmıyorum	54	24,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	21	9,6
	Toplam	218	100,0

Tablo 10’da kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına ilişkin bulgular verilmiştir. Buna göre katılımcıların cevapları; %15,6’sı kesinlikle katılıyorum, %43,6’sı katılıyorum, %6,4’ü fikrim yok, %24,8’i katılmıyorum ve %9,6’sı kesinlikle katılmıyorum olarak dağılmıştır.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının cinsiyeti açısından verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo.11. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısına Cinsiyete Göre Verdiklerin Cevaplar

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
CİNSİYET	Kadın	Sayı	7	38	4	19	5	73
		Oran	9,5%	52%	5,4%	26%	6,8%	
	Erkek	Sayı	27	57	10	35	16	145
		Oran	18,6%	39,3%	6,9%	21,1%	9%	
Total		Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,5%	43,5%	6,4%	24,7%	9,6%	

Tablo 11'den anlaşılacağı üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına kadın ve erkeklerin katıldığı görülmektedir. Kadınların yaklaşık olarak %61'i bu yargıya katılırken, erkeklerin %58'i katılmaktadır. Yine kadınların yaklaşık %33'ü bu yargıya katılmazken erkeklerin %30'u bu yargıya katılmamaktadır. Genel olarak erkeklerin ve kadınların bu yargıyla ilgili düşüncelerinin birbirine yakınlığı söz konusudur. Bu doğrultuda firmalara, kredi kullanılırken kredi yetkililerinin cinsiyet farklılığının göz önüne alınmasının önemli olmadığı söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının yaş ortalamaları açısından verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 12. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Yaş Ortalamasına Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
YAŞ	21-30 yaş	Sayı	7	21	5	12	5	50
		Oran	14%	42%	10%	24%	10%	100%
	31-40 yaş	Sayı	17	61	8	31	16	133
		Oran	12,7%	45,8%	6%	23,3%	12%	100%
	41 ve üzeri yaş	Sayı	10	13	1	11	0	35
		Oran	28%	37%	2,8%	31,5%	0	100%
Total		Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,5%	43,6%	6,8%	24,7%	9,6%	100%

Tablo 12’den anlaşılacağı üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına 21-30 yaş aralığındaki personellerin %56’sının katıldığı %34’ünün katılmadığı, 31-40 yaş aralığındaki personellerin %58’inin katıldığı %35,3’ünün katılmadığı ve 41 yaş ve üzerindeki ise %65’inin katıldığı %31’inin katılmadığı görülmektedir. Sonuç olarak yaş arttıkça kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğinin düşünüldüğü söylenebilir. Yetkililerin yaş ortalamalarından hareketle firmalara kredi kullandırırken yaş ortalamalarının etkili olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının çalıştıkları bankanın sahiplik yapısı açısından verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 13. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanların Çalıştıkları Bankanın Sahip Yapısına Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN SAHİPLİK YAPISI	Yerli Özel	Sayı	29	65	4	25	15	138
		Oran	21%	50%	2,8%	18%	10,8%	100%
	Yabancı	Sayı	3	19	5	15	3	45
		Oran	6,6%	42,2%	11%	33,3%	6,6%	100%
	Kamu	Sayı	0	9	5	9	2	25
		Oran	0	36%	20%	36%	8%	100%
	Katılım	Sayı	2	2	0	5	1	10
		Oran	20%	20%	0	50%	10%	100%
Total		Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,5%	43%	6,5%	24,7%	9,6%	100%

Tablo 13’den anlaşılacağı üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına yerli- özel banka personellerinin %71’i katılırken %29’u katılmamakta, yabancı bankaları personellerinin %49’a yakını katılmakta iken %40’ı katılmamakta, kamu bankaları personellerinin %36’sı katılırken %44’ü katılmamakta ve katılım bankaları personellerinin %40’ı katılırken %60’ı katılmamaktadır. Sonuç olarak kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına yerli- özel banka personellerinin %71’i katılırken katılım bankaları personellerinin %60’ı katılmamaktadır. Buradan hareketle firmalar yerli özel bankalardan kredi talebinde bulunurken yetkililer firmaların maipülasyon yapmaya daha meyilli olduklarını düşünmekte oldukları söylenebilir. Kamu bankaları açısından ise firmaların kredi talebinde bulunurken finansal tabloları üzerinde manipülasyon yaptıklarına dair düşüncelerin zayıf olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının çalıştıkları bankanın yaşı açısından verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 14. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanlarının Çalıştıkları Bankanın Yaşına Verdikleri Cevapların Sonuçları

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN YAŞI	1-5 yıl	Sayı	2	4	2	1	0	9
		Oran	22,2%	44,4%	22,2%	11,1%	0	100%
	6-15 yıl	Sayı	0	13	4	14	6	37
		Oran	0	35%	10,8%	37,8%	16,2%	100%
	16-25 yıl	Sayı	3	8	4	9	3	27
		Oran	11,1%	29,6%	14,8%	33,3%	11,1%	100%
	26 yıl ve üzeri	Sayı	29	70	4	30	12	145
		Oran	20%	48,2%	2,7%	20,6%	8,2%	100%
Total		Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,6%	43,6%	6,4%	24,7%	9,6%	100%

Tablo 14'den anlaşılacağı üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına çalıştıkları bankanın yaşı 1-5 olan personellerin %67'si katılmaktayken %11'i katılmamakta, çalıştıkları bankanın yaşı 6-15 yıl olan personellerin % 35'i katılırken %54'ü katılmamakta, çalıştıkları bankanın yaşı 16-25 olan personellerin %42'si katılırken %45'i katılmamakta ve çalıştıkları bankanın yaşı 26 yıl üstü olan personellerin de %68'i bu yargıya katılırken %29'ü katılmamaktadır. Banka yaşı olarak yeni ve en eski olan bankaların kredilendirme aşamasında firmaların manipülasyon yaptıklarına dair düşüncelerinin varlığı söz konusudur denilebilir.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının çalıştıkları bankanın 2017 yılındaki aktif büyüklüğü açısından verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 15. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının Çalışanlarının Çalıştıkları Bankanın 2017 Yılındaki Aktif Büyüklüğüne Göre Verdikleri Cevapların Sonuçları

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN 2017 AKTİF BÜYÜKLÜĞÜ	1-10 milyon	Sayı	0	0	0	1	0	1
		Oran	0	0	0	100%	0	100%
	11-100 milyon	Sayı	0	2	0	4	0	6
		Oran	0	33,3%	0	66,6%	0	100%
	101-200 milyon	Sayı	2	3	4	9	3	21
		Oran	9,5%	14,2%	19%	42,8%	14,2%	100%
	201 milyon ve üzeri	Sayı	32	90	10	40	18	190
		Oran	16,8%	47,3%	5,2%	21%	9,4%	100%
	Total	Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,6%	43,6%	6,4%	24,7%	9,6%	100%

Tablo 15’den anlaşılabileceği üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına çoğunluk olarak bankaların aktif büyüklüğü 101-200 milyon olan banka çalışanlarının %24’ünün katıldığı ancak %57’sinin katılmadığı, bankaların aktif büyüklüğü 201 milyon ve üzeri olan banka çalışanlarının %64’ünün katıldığı ancak %57’sinin katılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankanın aktif büyüklüğü büyüdükçe bu yargıya katılan personel sayısında oransal olarak artış olduğu gözlemlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda “Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısına banka çalışanlarının mesleki çalışma yılına göre verilen cevaplar yer almaktadır.

Tablo 16. Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim Yargısının çalışanlarının çalıştıkları mesleki yıl tecrübelerine verdikleri cevapların Sonuçları

			KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM					Total
			Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
MESLEKİ ÇALIŞMA YILI	0-1 yıl	Sayı	2	3	2	4	0	11
		Oran	18%	27%	18%	36%	0	100%
	6-10 yıl	Sayı	5	36	6	26	12	85
		Oran	5,8%	42%	7%	30,5%	14%	100%
	11-15 yıl	Sayı	13	28	3	15	9	68
		Oran	19%	41%	4,4%	22%	13,2%	100%
	16 yıl ve üzeri	Sayı	14	28	3	9	0	54
		Oran	25,9%	51,8%	5,5%	16,6%	0	100%
	Total	Sayı	34	95	14	54	21	218
		Oran	15,6%	43,6%	6,4%	24,8%	9,6%	100%

Tablo 16'dan anlaşılabacağı üzere kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim yargısına çoğunluk olarak mesleki çalışma yılı 0-1 olan banka çalışanlarının %45'inin katıldığı ancak %36'sının katılmadığı, mesleki çalışma yılı 6-10 yıl olan personellerin %48'inin katıldığı ancak %44'ünün katılmadığı, mesleki çalışma yılı 11-15 olan personellerin %60'ının katıldığı ancak %35'inin katılmadığı ve mesleki çalışma yılı 16 ve üzeri olan personellerin % 78'inin bu yargıya katıldığı fakat %17'sinin katılmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlardan hareketle personellerin çalışma yılı arttıkça bu yargıya katılanların sayıları artmaktadır denilebilir.

“Kredi Talebinde Bulunan İşletmenin Finansal Tablolarının Kredi Alımına Uygun Hale Getirildiğini (Manipüle Edildiğini) Düşünmekteyim” yargısından sonra diğer yargı ve sonuçları aşağıdaki gibidir.

Ara dönem finansal tablolarında manipülasyon uygulamaları daha yaygındır yargısına ilişkin bulguların sonuçları şöyledir;

Tablo 17. Kreditorlerin Manipülasyona Yönelik Düşüncelerinin Katılım Oranları Açısından İncelenmesi

	N	%	
Ara dönem finansal tablolarında manipülasyon uygulamaları daha yaygındır	Kesinlikle Katılmıyorum	34	15,6
	Katılmıyorum	57	26,1
	Fikrim Yok	62	28,4
	Katılıyorum	43	19,7
	Kesinlikle Katılıyorum	22	10,1
	Toplam	218	100,0
Kredi yetkilisi, saptamış olduğu finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesini muhasebeciden istemelidir	Kesinlikle Katılmıyorum	27	12,4
	Katılmıyorum	35	16,1
	Fikrim Yok	22	10,1
	Katılıyorum	72	33,0
	Kesinlikle Katılıyorum	62	28,4
	Toplam	218	100,0
Muhasebeciler arasında kredi talebi ile yönlendirildikleri mükellefleri için bankadan komisyon isteyen vardır	Kesinlikle Katılmıyorum	40	18,3
	Katılmıyorum	72	33,0
	Fikrim Yok	74	33,9
	Katılıyorum	23	10,6
	Kesinlikle Katılıyorum	9	4,1
	Toplam	218	100,0
Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.) de etkilidir	Kesinlikle Katılmıyorum	48	22,0
	Katılmıyorum	34	15,6
	Fikrim Yok	37	17,0
	Katılıyorum	57	26,1
	Kesinlikle Katılıyorum	42	19,3
	Toplam	218	100,0
Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadır	Kesinlikle Katılmıyorum	25	11,5
	Katılmıyorum	49	22,5
	Fikrim Yok	68	31,2
	Katılıyorum	63	28,9
	Kesinlikle Katılıyorum	13	6,0
	Toplam	218	100,0
Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileri ile olan arkadaşlık, akrabalık vb. Yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler	Kesinlikle Katılmıyorum	67	30,7
	Katılmıyorum	64	29,4
	Fikrim Yok	26	11,9
	Katılıyorum	57	26,1
	Kesinlikle Katılıyorum	4	1,8
	Toplam	218	100,0
Kredi yetkililerinin, finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı yönde ön yargıları vardır	Kesinlikle Katılmıyorum	29	13,3
	Katılmıyorum	71	32,6
	Fikrim Yok	37	17,0
	Katılıyorum	56	25,7
	Kesinlikle Katılıyorum	25	11,5

	Toplam	218	100,0
Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir	Kesinlikle Katılmıyorum	77	35,3
	Katılmıyorum	68	31,2
	Fikrim Yok	16	7,3
	Katılıyorum	40	18,3
	Kesinlikle Katılıyorum	15	6,9
	Toplam	216	99,1
Cevapsız		2	0,9
Toplam		218	100,0
Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın deneyim mekanizmasınca dikkate alınmamaktadır	Kesinlikle Katılmıyorum	91	41,7
	Katılmıyorum	62	28,4
	Fikrim Yok	23	10,6
	Katılıyorum	32	14,7
	Kesinlikle Katılıyorum	10	4,6
	Toplam	218	100,0
Sektör ortalamaları, manipülasyon ortalamalarını tespitinde önemlidir	Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,7
	Katılmıyorum	27	12,4
	Fikrim Yok	33	15,1
	Katılıyorum	97	44,5
	Kesinlikle Katılıyorum	53	24,3
	Toplam	218	100,0
Kredi geri dönüle bilirligi sıkı bir uygulama ve denetime tabi olduğu için manipülasyon yapılmış mali tablolar elimine edilmektedir	Kesinlikle Katılmıyorum	31	14,2
	Katılmıyorum	54	24,8
	Fikrim Yok	52	23,9
	Katılıyorum	66	30,3
	Kesinlikle Katılıyorum	11	5,0
	Toplam	214	98,2
Cevapsız		4	1,8
Toplam		218	100,0
İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır	Kesinlikle Katılmıyorum	36	16,5
	Katılmıyorum	62	28,4
	Fikrim Yok	57	26,1
	Katılıyorum	55	25,2
	Kesinlikle Katılıyorum	8	3,7
	Toplam	218	100,0
Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden mükelleflerini kendilerine yönlendirmeleri için muhasebecilere komisyon teklif etmektedir	Kesinlikle Katılmıyorum	41	18,8
	Katılmıyorum	64	29,4
	Fikrim Yok	83	38,1
	Katılıyorum	26	11,9
	Kesinlikle Katılıyorum	4	1,8
	Toplam	218	100,0
Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de	Kesinlikle Katılmıyorum	47	21,6
	Katılmıyorum	39	17,9
	Fikrim Yok	18	8,3

göz önünde bulundurmalıdır	Katılıyorum	52	23,9
	Kesinlikle Katılıyorum	62	28,4
	Toplam	218	100,0
Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir	Kesinlikle Katılmıyorum	17	7,8
	Katılmıyorum	32	14,7
	Fikrim Yok	36	16,5
	Katılıyorum	89	40,8
	Kesinlikle Katılıyorum	44	20,2
	Toplam	218	100,0
Muhasebecilerin mesleki etik kurallarına uymadıklarını düşünüyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	30	13,8
	Katılmıyorum	60	27,5
	Fikrim Yok	81	37,2
	Katılıyorum	34	15,6
	Kesinlikle Katılıyorum	13	6,0
	Toplam	218	100,0
Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır	Kesinlikle Katılmıyorum	20	9,2
	Katılmıyorum	58	26,6
	Fikrim Yok	79	36,2
	Katılıyorum	47	21,6
	Kesinlikle Katılıyorum	14	6,4
	Toplam	218	100,0
Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir	Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,7
	Katılmıyorum	37	17,0
	Fikrim Yok	50	22,9
	Katılıyorum	76	34,9
	Kesinlikle Katılıyorum	47	21,6
	Toplam	218	100,0

Tablo 17’den elde edilen bulgulara göre yetkililerin, işletmelerin manipülasyon yapmaları hakkındaki düşüncelerinin varlığı söz konusudur. Cevaplanan yargılara göre yetkililer - kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileri ile olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler, - kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir ve -kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasıyla dikkate alınmamaktadır ifalarına kesinlikle katılmazken, - kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır ifadesine kesinlikle katılmaktadırlar.

Demir ve Aslan (2015)’in yapmış olduğu çalışma sonucuna göre; Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde

bulundurmalıdır ve Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir ifadelerine katılımcılar kesinlikle katılmaktadırlar.

4.1.4. Seçilmiş Finansal Tablo Kalemlerinin Manipülasyona Yatkınlık Derecelerine Yönelik Katılımcıların Düşüncelerinin Analiz ve Yorumu

Anketin ilgili bölümünde, seçilmiş kalemlerin manipülasyona yatkınlık derecelerini belirlemek amacıyla katılımcılara, işletmenin kredi değerliliği için kullanılan seçilmiş 16 hesap kalemi sunulmuştur. Kredi yetkililerinin bu kalemlere verdikleri cevaplara ilişkin olarak yapılan tanımlayıcı istatistik sonucu bulunan aritmetik ortalama (X) ve standart sapma (SS) değerleri ve bu değerlerin karşılığı olan katılım düzeyleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 18. Finansal Tablo Kalemlerinin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkınlık Derecelerine İlişkin Ortalamaları ve Standart Sapma Değerleri

Hesap Kalemleri	N	X	SS	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri	Katılım Düzeyi
1.STOKLAR	217	4,21	1,142	,832	-,492	Çok yatkın
2.ORTAKLARDAN ALACAKLAR	218	4,17	1,055	1,127	,340	Yatkın
3.ORTAKLARA BORÇLAR	218	4,16	1,019	1,252	,777	Yatkın
4.TİCARİ ALACAKLAR	218	4,15	1,028	1,339	,930	Yatkın
5.SATIŞLAR	218	4,13	1,121	,514	-,940	Yatkın
6.DÖNEM KARI	218	4,12	1,219	,025	-1,142	Yatkın
7.TİCARİ BORÇLAR	218	4,10	1,331	,141	-1,307	Yatkın
8.HAZIR DEĞERLER	218	4,08	1,260	,971	-,243	Yatkın
9.SERMAYE	218	4,02	1,144	1,006	-,199	Yatkın
10.MALİ BORÇLAR	218	4,05	1,092	1,300	,709	Yatkın
11.YEDEKLER	218	4,02	1,266	,222	-1,310	Yatkın
12.MADDİ DURAN VARLIKLAR	218	3,85	1,383	,788	-,922	Yatkın
13.ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	218	3,56	1,123	,335	-,956	Yatkın
14.GİDER KALEMLERİ	218	3,30	1,117	,944	-,365	Fikrim Yok
15.BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	218	3,29	1,141	1,102	,057	Fikrim Yok
16.AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	218	3,25	1,333	,139	-1,351	Fikrim Yok
Toplam Katılım Düzeyi	218	3,90	1.17			Yatkın

Aritmetik Ortalama: Çok Yatkın (4,20-5) Yatkın (3,40-4,19) Kararsızım (3,39—2,60) Yatkın Değil (2,59-1,80) Hiç Yatkın Değil (1,79-1,00)

Tablo 18’de yer alan finansal tablo kalemlerinin manipülatif uygulamalara yatkınlık derecelerine yönelik katılımcıların düşüncelerine genel olarak bakıldığında, katılımcıların verdikleri cevapların genel aritmetik ortalamasının 3,90 ve standart sapmasının 1,17 olduğu görülmektedir. Bu durum, kredi yetkililerinin seçilmiş kalemlerin manipülatif uygulamaya yatkın olduğu yönünde görüş bildirdiklerini ortaya koymaktadır.

Seçilmiş kalemlerin manipülasyona yatkınlık derecelerine yönelik görüşlere kalemler düzeyinde bakıldığında, “Stoklar” kaleminin kredi yetkilileri tarafından en yüksek aritmetik ortalama ile manipülasyona çok yatkın olarak değerlendirildiği görülmüştür. Stoklar halemının manipülasyona çok yatkın olmasının başlıca sebepleri; işletmelerin stok değerlendirme yönteminin değiştirilmesindeki kolaylıklardır ve stok değerinin gerçekte olmasının gerekenden düşük ya da yüksek olması kar/zarar üzerinde etkili olmasıdır.

Tabloya bakıldığında stoklar kalemini takiben Ortaklardan Alacaklar, Ortaklara Borçlar, Ticari Alacaklar, Satışlar, Dönem Karı, Ticari Borçlar, Hazır Değerler, Sermaye, Mali Borçlar, Yedekler, Maddi Duran Varlıklar ve Ödenecek Vergi ve Fonlar hesap kalemleri yatkın olarak elde edilmiştir. Bu kalemler dışında kalan Gider kalemleri, Birikmiş Amortismanlar ve Avanslar fikrim yok bulguları ile sonuçlanmıştır.

Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında, Atalar (2013) çalışmasında, çalışanların manipülasyonlara karşı olan algılarının yüksek düzeyde olduğu, manipülasyonların banka risk yapısını ve dolayısıyla risk haritasını olumsuz yönde etkileyebildiği ve manipülasyonlara karşı alınacak önlemlerle risk oluşumunun önlenebileceği sonucuna ulaşmıştır. Demir ve Aslan (2015) çalışmalarında, işletmenin kredi değerliliğinde, seçilmiş 16 hesap içinde “satışlar”, “sermaye” ve “ticari borçlar” hesapları çok önemli; manipülasyona yatkınlık bakımından “ortaklara borçlar” ve “ortaklardan alacaklar” hesapları çok yatkın hesaplar olarak saptanmıştır. Aygün ve Toptan (2018) çalışmalarının sonucunda, işletmelerin finansal tablo kalemlerinden “Ortaklardan Alacaklar” ve “Ortaklara Borçlar” kalemlerinin manipülasyona çok yatkın; “Mali Borçlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar” ve “Gider Kalemleri”nin işletmenin kredibilitesi açısından çok önemli olduğu tespit edilmiştir.

4.1.5. Kredi Yetkililerinin Kredi Değerlendirme Sürecinde En Fazla Karşılaştıkları Manipülasyon Tekniğini Bulmaya Yönelik Çalışmanın Çapraz Tablo Sonuçları

Kredi yetkililerine uygulanan ankette, katılımcılara kredi değerlendirme aşamasında en fazla karşılaştıkları manipülasyon tekniğinin sorulmasıyla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 19. Karşılaşılan Finansal Tablo Manipülasyonları Tekniklerine İlişkin Bulgular

	N (Frekans)	% (Yüzde)
Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	36	16,5
Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	68	31,2
Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	50	22,9
Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması	7	3,2
Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	57	26,1
Toplam	218	100,0

Tablo 19’da karşılaşılan finansal tablo manipülasyonları tekniklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Buna göre katılımcıların; %16,5’i yani 36 kişi gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması, %31,2’si yani 68 kişi giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi, %22,9’u yani 50 kişi finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi, %3,2’si yani 7 kişi yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması ve %26,1’i yani 57 kişi varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması konusunda finansal tablo manipülasyonları ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak en fazla “Giderlerin ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi” finansal tablolarda karşılaşılan manipülasyon tekniği olduğu sonucu elde edilmiştir. Literatürdeki çalışmalardan Atalar (2013)’in çalışmasında, en çok karşılaşılan manipülasyon tekniği sorusuna ise yapılan analizler sonucunda “Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ya da Finansal Tablolara Alınması” cevabı verilmiştir.

Banka çalışanlarının cinsiyet, yaş ve eğitim seviyelerine göre kredi tahsil aşamasında karşılaştıkları finansal tablo manipülasyon tekniklerine ilişkin çapraz tablo analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Çalışanların cinsiyetleri açısından göre en çok karşılaştıkları finansal tablo manipülasyon tekniği şöyledir;

Tablo.20. Çalışanların Cinsiyetleri Açısından En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği

			Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması	Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	Toplam
CİNSİYET	Kadın	Sayı	14	21	15	2	21	73
		Oran	19,2%	28,8%	20,5%	2,7%	28,8%	100,0%
	Erkek	Sayı	22	47	35	5	36	145
		Oran	15,2%	32,4%	24,1%	3,4%	24,8%	100,0%
Total		Sayı	36	68	50	7	57	218
		Oran	16,5%	31,2%	22,9%	3,2%	26,1%	100,0%

Tablo 20'e göre banka çalışanlarından kadınların en çok karşılaştığı finansal tablo manipülasyon tekniği giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ve varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması teknikleri gözlemlenmiştir. Erkekler için ise giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi tekniği en çok karşılaştıkları finansal tablo manipülasyon tekniğidir.

Çalışanların yaş gruplarına göre en çok karşılaştıkları finansal tablo manipülasyon tekniği şöyledir;

Tablo 21. Çalışanların Yaş Gruplarına Göre En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği

			Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	Finansal tablolarda yeralan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması	Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	Toplam
YAŞ	21-30 yaş	Sayı	9	15	6	4	16	50
		Oran	18,0%	30,0%	12,0%	8,0%	32,0%	100,0%
	31-40 yaş	Sayı	21	40	36	3	33	133
		Oran	15,8%	30,1%	27,1%	2,3%	24,8%	100,0%
	41 ve üzeri yaş	Sayı	6	13	8	0	8	35
		Oran	17,1%	37,1%	22,9%	0,0%	22,9%	100,0%
Total		Sayı	36	68	50	7	57	218
		Oran	16,5%	31,2%	22,9%	3,2%	26,1%	100,0%

Tablo 21'e göre yaş ortalamasının artmasıyla çalışanların giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi tekniği ile karşılaşması finansal tablo manipülasyon tekniği olarak gözlemlenmiştir.

Çalışanların eğitim düzeylerine göre en çok karşılaştıkları finansal tablo manipülasyon tekniği şöyledir;

Tablo 22. Çalışanların Eğitim Düzeylerine Göre En Çok Karşılaştıkları Finansal Tablo Manipülasyon Tekniği

			Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması	Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	Toplam
EĞİTİM	Lise	Sayı	0	0	2	0	3	5
		Oran	0,0%	0,0%	40,0%	0,0%	60,0%	100,0%
	Önlisans	Sayı	1	0	2	1	1	5
		Oran	20,0%	0,0%	40,0%	20,0%	20,0%	100,0%
	Lisans	Sayı	30	59	40	6	48	183
		Oran	16,4%	32,2%	21,9%	3,3%	26,2%	100,0%
	Lisans Üstü	Sayı	5	9	6	0	5	25
		Oran	20,0%	36,0%	24,0%	0,0%	20,0%	100,0%
Total		Sayı	36	68	50	7	57	218
		Oran	16,5%	31,2%	22,9%	3,2%	26,1%	100,0%

Tablo 22'e göre eğitim düzeyi lise olan çalışanlara göre varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması tekniği, eğitim düzeyi önlisans olan çalışanlara göre finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi tekniği en çok karşılaşılan finansal tablo manipülasyon tekniği ve eğitim düzeyi lisans ve lisans üstü olan çalışanlara göre ise giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi tekniği en fazla karşılaşılan finansal tablo manipülasyon teknikleridir.

Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2015)'e göre Türkiye'de ortaya çıkarılan finansal bilgi manipülasyon uygulamalarında kullanılan tekniklerin % 65'i karı arttırmaya yönelik işlem ve uygulamalardan oluşmaktadır. Bir diğer ifadeyle finansman giderlerinin cari dönem gideri olarak gelir tablosuna yansıtılması yerine aktifleştirilmesi, şüpheli alacaklar için eksik karşılık ayrılması, döviz bazında olan borçların döviz satış kuru yerine döviz alış kuru üzerinden değerlendirilmesi böylelikle de döviz kuru değerlemesinden doğan giderlerin daha düşük tutarda gösterilmesi ve konsinye satışları satış hasılatı olarak kaydetmesi gibi uygulamalar ile dönem karı arttırılmaya çalışılmaktadır.

Çalışma sonucunda da elde edilen bilgilere göre kredi yetkililerinin firmaların en sık kullandığı manipülasyon tekniklerinden giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi yönündeki düşünceleri uygulama ile bağdaşmaktadır.

4.2. Ek Analizler : Farklılık Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde banka personellerinin demografik özellikleri ile seçilmiş 16 hesap kalemlerin kredi değerlerinde önemlilik derecelerine ve manipülasyona yatkınlık derecelerine göre katılımcıların vermiş oldukları yanıtlara yönelik karşılaştırmalar yapılmış ve analize tabi tutulmuş olup oluşturulan hipotezler test edilmiştir.

Çalışmada iki değişkenli gruplar için normal dağılım gösteren kalemlere “t testi” analizi yapılmış normal dağılım göstermeyen kalemlere de “Mann Whitney U” testi yapılmıştır.

İkiden fazla değişken için normal dağılım gösteren kalemlere Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), normal dağılım göstermeyen kalemlere ise Kruskal-Wallis uygulanmıştır. ANOVA ve Kruskal- Wallis testleri ile seçilmiş 16 hesap kalemlerinin hangilerinin anlamlı hangilerinin anlamsız olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra da analiz ile ortaya konulan farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu saptamak amacıyla Post Hoc testlerinden “Tukey” ve “Tamhane” testleri uygulanarak anlamlı çıkan kalemler belirlenip yorumlanmıştır.

4.2.1. T - Testi ve Mann - Whitney U Testi

İlk olarak çalışanların cinsiyetlerine göre hangi hesap kalemlerinin önemli olduğunu tespit edebilmek için normal dağılım gösteren kalemlerle T testi, normal dağılım göstermeyen kalemlerle de Mann-Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 23. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi

T TESTİ						
		N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	T	P
HAZIR DEĞERLER	Kadın	73	4,40	,812	-,920	,358
	Erkek	145	4,28	,968	-,975	
STOKLAR	Kadın	73	4,42	,644	,333	,740
	Erkek	145	4,54	,736	,312	
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Kadın	73	4,33	,914	1,521	,130
	Erkek	145	4,26	,963	1,480	
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Kadın	73	4,36	,872	1,200	,231
	Erkek	145	4,39	,720	1,218	
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Kadın	73	4,00	,833	,551	,582
	Erkek	145	4,17	,767	,574	
ORTAKLARA BORÇLAR	Kadın	73	3,22	1,096	-,591	,554
	Erkek	145	3,41	1,146	-,593	
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Kadın	73	3,18	1,217	,055	,956
	Erkek	145	3,28	1,373	,057	
YEDEKLER	Kadın	73	4,58	,725	1,211	,227
	Erkek	145	4,61	,569	1,154	
GİDER KALEMLERİ	Kadın	73	4,58	,665	-1,044	,298
	Erkek	144	4,63	,575	-1,163	

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 23'te T testi sonucuna göre sig. Değeri anlamsız olduğundan tablodaki hesap kalemlerinde anlamlı farklılık yoktur.

Normal dağılım göstermeyen hesap kalemlerine yönelik yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 24. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından (Normal Dağılım Göstermeyen) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi

	TİCARİ ALACAKLAR	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	STOKLAR	MALİ BORÇLAR	TİCARİ BORÇLAR	SERMAYE	DÖNEM KARI	SATIŞLAR
Üretilen istatistik değeri	4587,000	5097,500	5228,000	5157,500	5140,500	4768,000	4888,000	5259,000
W	15172,000	7798,500	7929,000	7858,500	15725,500	15353,000	15473,000	7960,000
Z	-1,853	-,491	-,164	-,369	-,420	-1,510	-1,066	-,095
P	,064	,624	,870	,712	,674	,131	,286	,924

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 24’teki Mann-Whitney U testi sonucuna göre sig. değeri anlamsız olduğundan, cinsiyetler arasında ticari alacaklar, ortaklardan alacaklar, stoklar, mali borçlar, ticari borçlar, sermaye, dönem karı ve satışlar hesap kalemleri arasında anlamlı farklılık yoktur. Dolayısıyla oluşturulan hipotez kısmen reddedilmektedir.

Çalışanların cinsiyetlerine göre hangi hesap kalemlerin (normal dağılım gösteren) manipülasyona yatkın olarak görüldüğü T testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 25. Kredi Yetkililerinin Cinsiyetleri Açısından Manipülasyona Yatın Olarak Gördüğü (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Farklılık Analizi

T TESTİ						
YATKINLIK DERECESESİ AÇISINDAN						
CİNSİYET		N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	T	P
HAZIR DEĞERLER	Kadın	73	3,85	1,277	,288	,774
	Erkek	145	3,90	1,072	,272	
TİCARİ ALACAKLAR	Kadın	73	4,16	1,067	-,766	,444
	Erkek	145	4,05	1,050	-,762	
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	Kadın	73	4,19	1,076	-,179	,858
	Erkek	145	4,17	,993	-,174	
STOKLAR	Kadın	73	4,18	1,045	,345	,730
	Erkek	144	4,23	1,022	,343	
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Kadın	73	3,62	1,150	-1,132	,259
	Erkek	145	3,43	1,104	-1,117	
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Kadın	73	3,26	1,313	-,896	,371
	Erkek	145	3,10	1,171	-,863	
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Kadın	73	3,03	1,364	,433	,665
	Erkek	145	3,11	1,318	,429	
MALİ BORÇLAR	Kadın	73	3,71	1,419	1,095	,275
	Erkek	145	3,91	1,172	1,029	
TİCARİ BORÇLAR	Kadın	73	4,01	1,230	,042	,966
	Erkek	145	4,02	1,102	,041	
ORTAKLARA BORÇLAR	Kadın	73	4,21	1,118	-,474	,636
	Erkek	145	4,13	1,082	-,469	
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Kadın	73	3,42	1,332	,205	,837
	Erkek	145	3,46	1,236	,200	
SERMAYE	Kadın	73	3,93	1,305	-,592	,554
	Erkek	145	3,81	1,424	-,609	
YEDEKLER	Kadın	73	3,59	1,065	-,316	,752
	Erkek	145	3,54	1,155	-,325	
DÖNEM KARI	Kadın	73	4,08	1,102	-,383	,707
	Erkek	145	4,02	1,127	-,386	
SATIŞLAR	Kadın	73	4,25	,954	-1,510	,132
	Erkek	145	4,00	1,219	-1,636	
GİDER KALEMLERİ	Kadın	73	3,36	1,273	-1,069	,286
	Erkek	145	3,15	1,361	-1,093	

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 25'teki kalemlerin anlamlılık dereceleri incelendiğinde hiçbir hesap kaleminde anlamlılık farklılık olmadığından hipotezin reddedilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2.2. Tek Yönlü Varyans Analizi - ANOVA ve Kruskal Wallis Testi

Çalışmada yöntem kısmında verilen hipotezleri doğrulayabilmek için normal dağılım gösteren kalemler için ANOVA testi ve Tukey-Tamhane testi, normal dağılım göstermeyen kalemler içinse Kruskal-Wallis testi sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

4.2.1.1. Kredi Yetkililerinin Yaş Ortalamalarına Göre Farklılık Analizi

Kredi yetkililerinin yaş ortalamalarına göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemlerinden normal dağılım gösterenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) ve Post Hock Testler, normal dağılım göstermeyenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek içinse Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Leneve testi sonuçlarına göre varyansların homojen olmadığı gruplarda Tamhane, varyansların homojen olduğu gruplarda da Tukey testi yapılmış olup yorum sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 26. Kredi Yetkililerinin Yaş Gruplarına Göre (Normal Dağılım Gösteren) Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi

HESAP KALEMLERİ	N	P	Tukey-Tamhane yorum sonucu	
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arasında	3	0,256	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arasında	3	0,726	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arasında	3	0,00*	21-30 yaş – 31-40 yaş ve 31-40 yaş – 41 ve üzeri yaş arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Gruplar Arasında	3	0,041**	21-30 yaş – 31-40 yaş arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,216	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arasında	3	0,100	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arasında	3	0,147	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arasında	3	0,909	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 26'a göre banka çalışanlarının yaş gruplarına göre hesap kalemlerine verdikleri önem düzeylerini belirleyebilmek için yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; anlamlı olan kalemler sırası ile “Birikmiş Amortismanlar” ve “Avanslar” ise *0,05’de anlamlı* kalemlerdir.

Normal dağılım göstermeyen hesap kalemlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 27. Yetkililerinin Yaş Gruplarına Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Hesap Kalemlerine Verdikleri Önem Düzeyinin Analizi

	TİCARİ ALACAKLAR	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	STOKLAR	MALİ BORÇLAR	TİCARİ BORÇLAR	SERMAYE	DÖNEM KARI	SATIŞLAR
Ki-Kare Değeri	12,623	7,967	,290	24,629	8,129	18,592	6,409	12,384
Sd	2	2	2	2	2	2	2	2
P.	,002*	,019**	,865	,000*	,017**	,000*	,041**	,002**

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 27’de Kruskal Wallis Ki-Kare değeri (<0,05) anlamlı çıktığı için yaş grupları arasında ticari alacaklar, ortaklardan alacaklar, mali borçlar, ticari borçlar, sermaye, dönem karı ve satışlar hesap kalemleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Tablolardaki diğer hesap kalemleri ise önem değerinden de anlaşılacağı gibi anlamsız sonuç vermektedir. Önem değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin 9’unda anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen kabul edilmektedir.

Kredi yetkililerinin yaş gruplarına göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemi arasından kredi kullanırken hangi kalemlerin yetkililere göre manipülasyona daha yatkın olduğunu ölçebilmek için yapılan ANOVA testi ve Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda elde edilmiştir.

Tablo 28. Kredi Yetkililerinin Yaş Ortalamalarına Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Derecesinin Farklılık Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arasında	3	0,446	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,164	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,034**	21-30 yaş – 31-40 yaş arasında anlamli farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
STOKLAR	Gruplar Arasında	3	0,325	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arasında	3	0,280	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arasında	3	0,924	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	Gruplar Arasında	3	0,461	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MALİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,054	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,345	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,125	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arasında	3	0,027**	21-30 yaş – 31-40 yaş ve 21-30 yaş – 41 ve üzeri yaş arasında anlamli farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SERMAYE	Gruplar Arasında	3	0,361	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arasında	3	0,561	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
DÖNEM KARI	Gruplar Arasında	3	0,528	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SATIŞLAR	Gruplar Arasında	3	0,175	Anlamli bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arasında	3	0,005*	31-40 yaş – 41 ve üzeri yaş arasında anlamli farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01'de anlamli farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamli farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 28'e göre banka çalışanlarının yaş ortalamaları açısından yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; anlam (P) değeri $0,01$ ve $0,05$ 'e yatkınlık bakımından anlamlı olan kalemler sırası ile "Gider Kalemleri", "Ödenecek Vergi ve Fonlar" ve "Ortaklardan Alacaklar" *anlamlı* kalemlerdir.

Yatkınlık değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin yalnızca 3'ünde anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen reddedilmektedir

4.2.1.2. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Analizi

Kredi yetkililerinin eğitim seviyelerine göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemlerinden normal dağılım gösterenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Testi ve Post Hock Testler, normal dağılım göstermeyenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek içinse Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Leneve testi sonuçlarına göre varyansların homojen olmadığı gruplarda Tamhane, varyansların homojen olduğu gruplarda da Tukey testi yapılmış olup sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 29. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Normal Dağılım Gösteren Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arası	3	0,248	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arası	3	0,100	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arası	3	0,475	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Gruplar Arası	3	0,897	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,040**	Lisans-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arası	3	0,013**	Lise –önlisans, lisans-önlisans ve lise-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arası	3	0,583	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arası	3	0,017**	Lise- önlisans, önlisans-lisans ve önlisans-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 29’a göre banka çalışanlarının eğitim düzeyleri açısından yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; anlamlılık açısından (P) değeri 0,01 ve 0,05’e yatkınlık bakımından anlamlı olan kalemler sırası ile “ortaklara borçlar”, “ödenen vergi ve fonlar” ve “gider kalemleri” 0,05 te anlamlı kalemlerdir.

Normal dağılım göstermeyen hesap kalemlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 30. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Normal Dağılım Göstermeyen Hesap Kalemlerinin Önemlilik Dereceleri Arasındaki Farklılığın Analizi

	TİCARİ ALACAKLAR	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	STOKLAR	MALİ BORÇLAR	TİCARİ BORÇLAR	SERMAYE	DÖNEM KARI	SATIŞLAR
Ki-Kare Değeri	11,619	12,190	9,432	15,122	8,715	7,397	8,602	2,772
Sd	3	3	3	3	3	3	3	3
P	,009*	,007*	,024**	,002*	,033**	,060	,035**	,428

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 30’daki Kruskal Wallis Ki-Kare değeri ($<0,05$) anlamlı çıktığından eğitim seviyeleri arasında ticari alacaklar, ortaklardan alacaklar, stoklar, mali borçlar, ticari borçlar ve dönem karı hesap kalemleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Önem değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin 9’unda anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen kabul edilmektedir.

Kredi yetkililerinin eğitim seviyelerine göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemi arasından hangi kalemlerin yetkililere göre manipülasyona daha yatkın olduğunu ölçebilmek için yapılan ANOVA testi ve Tukey testi sonuçları aşağıdaki taloda elde edilmiştir.

Tablo 31. Kredi Yetkililerinin Eğitim Düzeylerine Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Derecesinin Farklılık Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arası	3	0,018**	Lise-önlisans, lise-lisans ve lise-lisansüstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ ALACAKLAR	Gruplar Arası	3	0,714	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARDAM ALACAKLAR	Gruplar Arası	3	0,188	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
STOKLAR	Gruplar Arası	3	0,733	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arası	3	0,537	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arası	3	0,042**	Lisans-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	Gruplar Arası	3	0,259	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
MALİ BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,657	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,543	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,693	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arası	3	0,035**	Lise-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
SERMAYE	Gruplar Arası	3	0,025**	Lise-lisans, Lise-lisans üstü eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arası	3	0,038**	Lise-lisans eğitim seviyelerinde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
DÖNEM KARI	Gruplar Arası	3	0,338	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
SATIŞLAR	Gruplar Arası	3	0,814	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arası	3	0,587	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 31'e göre banka çalışanlarının eğitim düzeyleri açısından yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; anlamlılık (P) değeri $0,01$ ve $0,05$ 'e yakınlık bakımından anlamlı olan kalemler sırası ile "hazır değerler", "birikmiş amortismanlar", "ödenecek vergi ve fonlar", "sermaye", "yedekler" kalemleri $0,05$ 'te anlamlı hesap kalemleridir.

Yatkınlık değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin yalnızca 5'inde anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen reddedilmektedir.

4.2.1.3. Banka Sahiplik Durumuna Göre Farklılık Analizi

Kredi yetkililerinin çalıştıkları bankanın sahiplik durumuna göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemlerinden normal dağılım gösterenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Testi ve Post Hock Testler, normal dağılım göstermeyenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek içinse Kruskal- Wallis testi kullanılmıştır. Leneve testi sonuçlarına göre varyansların homojen olmadığı gruplarda Tamhane, varyansların homojen olduğu gruplarda da Tukey testi yapılmış olup sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 32. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre (Normal Dağılım Gösteren) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arası	3	0,001*	Yerli özel-kamu ve yabancı-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arası	3	0,518	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arası	3	0,037**	Yerli özel-kamu ve yabancı-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Gruplar Arası	3	0,058	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,00*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu, yerli özel-katılım ve yabancı-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arası	3	0,012**	Yerli özel-yabancı bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arası	3	0,002*	Yerli özel-kamu ve yabancı-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arası	3	0,001*	Yerli özel-yabancı ve yerli özel-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 32'e göre banka çalışanlarının çalıştıkları bankanın sahiplik durumuna göre seçilmiş kalemlerin anlamlılık düzeylerinin ANOVA analizi sonuçlarına göre; P değeri 0,01 ve 0,05'e yakınlığı bakımından sırası ile "Hazır Değerler" ve "Gider Kalemleri", "Yedekler" 0,01'de anlamlı, "Ödenecek Vergi ve Fonlar" ve "Birikmiş Amortismanlar" 0,05'te anlamlı bir farklılık elde edilmiştir.

Normal dağılım göstermeyen hesap kalemlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 33. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi

	TİCARİ ALACAKLAR	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	STOKLAR	MALİ BORÇLAR	TİCARİ BORÇLAR	SERMAYE	DÖNEM KARI	SATIŞLAR
Ki-Kare Değeri	2,318	4,849	31,842	6,577	9,557	9,149	1,873	7,829
Sd	3	3	3	3	3	3	3	3
P	,509	,183	,000*	,087	,023**	,027**	,599	,050**

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 33’deki Kruskal Wallis Ki-Kare değeri ($<0,05$) anlamlı çıktığından eğitim seviyeleri arasında stoklar, ticari borçlar, sermaye ve satışlar hesap kalemleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Önem değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin 10’u anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen kabul edilmektedir.

Kredi yetkililerinin çalıştıkları bankanın sahiplik durumuna göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemi arasından hangi kalemlerin yetkililere göre manipülasyona daha yatkın olduğunu ölçebilmek için yapılan ANOVA testi ve Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda elde edilmiştir.

Tablo 34. Kredi Yetkililerinin Çalıştıkları Bankanın Sahiplik Durumuna Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Seviyesinin Farklılık Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arasında	3	0,001*	Yerli özel-yabancı ve yerli özdl-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu ve yerli özel- katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı ve yerli özel-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
STOKLAR	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu ve yerli özel-katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu ve yerli özel-katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arasında	3	0,765	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu ve yerli özel-katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MALİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,170	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı ve yerli özel-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,024**	Yerli özel- kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arasında	3	0,006**	Yerli özel-yabancı ve yerli özel-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SERMAYE	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı ve yerli özel-kamu bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-yabancı, yerli özel-kamu ve yerli özel-katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
DÖNEM KARI	Gruplar Arasında	3	0,055	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SATIŞLAR	Gruplar Arasında	3	0,048**	Yerli özel-yabancı bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arasında	3	0,000*	Yerli özel-kamu, yerli özel-katılım ve yabancı-katılım bankaları arasında anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05'de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 34'e göre banka çalışanlarının çalıştıkları bankanın sahiplik durumuna göre seçilmiş kalemlerin manipülasyon yatkınlık seviyesinin ANOVA analizi sonuçlarına göre; P değeri 0,01 ve 0,05'e yatkınlık bakımından sırası ile "Ticari Alacaklar", "Ortaklardan Alacaklar", "Stoklar", "Ortaklara Borçlar", "Maddi Duran Varlıklar", "Avanslar", "Ticari Borçlar", "Sermaye", "Yedekler" , "Gider Kalemleri", "Hazır Değerler kalemleri 0,001'de anlamlı kalemlerdir, "Ödenecek Vergi ve Fonlar" ve ile de "Satışlar" kalemleri 0,005'te anlamlı kalemlerdir.

Yatkınlık değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin 13'ünde anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kabul edilmektedir.

4.2.1.4. Mesleki Deneyim Süresine Göre Farklılık Analizi

Kredi yetkililerinin mesleki deneyim sürelerine göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemlerinden normal dağılım gösterenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek için yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova) Testi ve Post Hock Testler, normal dağılım göstermeyenler arasında anlamlı farkın olup olmadığını test edebilmek içinse Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Leneve testi sonuçlarına göre varyansların homojen olmadığı gruplarda Tamhane, varyansların homojen olduğu gruplarda da Tukey testi yapılmış olup sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 35. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre (Normal Dağılım Gösteren) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey-Tamhane sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arası	3	0,005*	0-1 – 6-10, 0-1 – 11-15 ve 0-1 – 16 yıl üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arası	3	0,182	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arası	3	0,829	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	Gruplar Arası	3	0,064	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arası	3	0,017**	6-10 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arası	3	0,003*	6-10 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arası	3	0,003*	6-10 – 16 yıl ve üzeri ve 11-15 – 16 ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arası	3	0,77	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar içinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 35’deki mesleki deneyim sürelerine göre anlamlı farkın olup olmadığını test etmek için yapılan ANOVA testi sonuçları şu şekilde saptanmıştır; kredi yetkililerinin mesleki deneyim açısından kredi değerliliğinde işletme açısından önemli olan kalemler sırasıyla anlamlılık düzeyi “Ödenecek Vergi ve Fonlar” ve “Yedekler”, “Hazır Değerler”, “Ortaklara Borçlar” 0,05’de anlamlı bir farklılığa sahip oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Normal dağılım göstermeyen hesap kalemlerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 36. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre (Normal Dağılım Göstermeyen) Seçilmiş Hesap Kalemlerinin Önemlilik Derecelerinin Farklılık Analizi

	TİCARİ ALACAKLAR	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	STOKLAR	MALİ BORÇLAR	TİCARİ BORÇLAR	SERMAYE	DÖNEM KARI	SATIŞLAR
Ki-Kare Değeri	9,002	17,611	2,564	26,150	8,592	11,823	10,326	10,672
Sd	3	3	3	3	3	3	3	3
P	,029**	,001*	,464	,000*	,035**	,008*	,016**	,014**

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 36’daki Kruskal Wallis Ki-Kare değeri ($<0,05$) anlamlı çıktığından eğitim seviyeleri arasında ticari alacaklar, ortaklardan alacaklar, mali borçlar, ticari borçlar, sermaye, dönem karı ve satışlar hesap kalemleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Önem değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin 11’inde anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kabul edilmektedir.

Kredi yetkililerinin mesleki deneyim sürelerine göre finansal tablolardan seçilmiş 16 hesap kalemi arasından hangi kalemlerin yetkililere göre manipülasyona daha yatkın olduğunu ölçebilmek için yapılan ANOVA testi ve Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda elde edilmiştir.

Tablo 37. Kredi Yetkililerinin Mesleki Deneyim Sürelerine Göre Seçilmiş Hesap Kalemlerinde Manipülasyona Yatkınlık Seviyesinin Anova ve Tukey Analizi Tablo ve Yorumu

HESAP KALEMLERİ		N	P	Tukey sonucu
HAZIR DEĞERLER	Gruplar Arasında	3	0,428	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,381	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARDAM ALACAKLAR	Gruplar Arasında	3	0,079	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
STOKLAR	Gruplar Arasında	3	0,199	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MADDİ DURAN VARLIKLAR	Gruplar Arasında	3	0,226	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	Gruplar Arasında	3	0,511	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	Gruplar Arasında	3	0,764	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
MALİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,002*	0-1 – 11-15 ve 0-1 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
TİCARİ BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,042**	0-1 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ORTAKLARA BORÇLAR	Gruplar Arasında	3	0,053	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	Gruplar Arasında	3	0,008*	0-1 – 11-15 ve 0-1 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SERMAYE	Gruplar Arasında	3	0,032**	0-1 – 16 yıl ve üzeri sürelerde anlamlı farklılık vardır
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
YEDEKLER	Gruplar Arasında	3	0,912	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
DÖNEM KARI	Gruplar Arasında	3	0,101	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
SATIŞLAR	Gruplar Arasında	3	0,158	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		
GİDER KALEMLERİ	Gruplar Arasında	3	0,251	Anlamlı bir farklılık yoktur
	Gruplar İçinde	215		
	Toplam	218		

* 0,01’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

** 0,05’de anlamlı farklılığı ifade etmektedir.

Tablo 37'deki mesleki deneyim sürelerine göre anlamlı farkın olup olmadığını test etmek için yapılan ANOVA testi sonuçları şu şekilde saptanmıştır; kredi yetkililerinin mesleki deneyim açısından kredi değerliliğinde manipülasyona yatkın olan kalemler sırasıyla “ Mali Borçlar”, “Ödenecek Vergi ve Fonlar, “Sermaye” ve “Ticari Borçlar” *0,05'de anlamlı* kalemlerdir.

Yatkınlık değeri belirlenen anlamlılık düzeylerinden 16 hesap kaleminin yalnızca 4'ünde anlamlı farklılık tespit edildiğinden hipotez kısmen reddedilmektedir.

Hipotezler ve sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 38: Hipotezler ve Ret-Kabul Durumları

HİPOTEZLER	SONUÇLAR
H1: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde cinsiyete göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Reddedilmektedir.(3/16)
H2: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde yaş ortalamalarına göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Kabul Edilmektedir .(9/16)
H3: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde eğitim düzeylerine göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Kabul Edilmektedir. (9/16)
H4: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde çalıştıkları bankanın sahiplik yapısına göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Kabul Edilmektedir. (10/16)
H5: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerine verdikleri önem seviyelerinde mesleki deneyimlerine göre farklılık vardır.	Hipotez Kabul Edilmektedir.(11/16)
H6: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında cinsiyete göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Reddedilmektedir. (3/16)
H7: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında yaş ortalamalarına göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Reddedilmektedir. (3/16)
H8: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında eğitim düzeylerine göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Reddedilmektedir. (5/16)
H9: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında çalıştıkları bankanın sahiplik yapısına göre farklılık vardır.	Hipotez Kabul Edilmektedir. (13/16)
H10: Kredi yetkililerinin seçilmiş hesap kalemlerinde manipülasyona yatkın olan kalemlerin derecesine bakış açılarında mesleki deneyimlerine göre farklılık vardır.	Hipotez Kısmen Reddedilmektedir. (4/16)

Tablo 38'deki hipotezler sonucunda elde edilen verilere göre; hipotezlerin 5'i kısmen reddilmekte, 2'si kabul edilmekte ve 3'ü kısmen kabul edilmektedir. Buradan hareketle

oluşturulan hipotezlere göre; seçilmiş hesap kalemlerinin önem seviyelerinde yetkililerin cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık yokken yaş grupları, eğitim seviyeleri, çalıştıkları bankanın sahip yapıları ve mesleki deneyim süreleri arasında anlamlı farklılık vardır.

Yine çalışanlara göre manipülasyona yatkın olan seçilmiş hesap kalemlerini ölçmek için oluşturulan hipotezlere göre; yetkililerin cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık yokken, yetkililerin yaş ortalamaları, eğitim seviyeleri ve mesleki deneyim süreleri arasında anlamlı farklılık çok azken, yetkililerin çalıştıkları bankaların sahiplik yapıları arasında anlamlı farklılık vardır söylenebilir.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde araştırmanın ikinci aşaması olan Beneish Modeline yer verilmiştir.

4.3. Veri Analizi

Çalışmada işletmelerde muhasebe manipülasyonu yapıp yapılmadığına yönelik bulguların tespit edilmesi amacıyla BİST İmalat Sektörü'nde işlem gören işletmeler kapsama alınmıştır. İşletmelerin hesaplanan Mi değerlerinden 31 tanesi uç ve eksik değerlere sahip olduğu için söz konusu işletmeler çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu nedenle geriye kalan 152 işletme üzerinden manipülasyon yapıp yapılmadığı test edilmiştir.

Çalışmanın amacına yönelik olarak değişkenlerin hesaplanması Microsoft Excel programı yardımıyla yapılmıştır. Uygulamaya dahil edilen şirketlerin istatistiksel olarak eksiksiz veri girişinin yapılmasına dair tablo aşağıdaki gibidir;

Tablo 39. Uygulamaya Giren Toplam Veri Sayısı

	Durum					
	Geçerli		Eksik		% Toplam	
	N	%	N	%	N	%
Mİ	152	100,0	0	0,0	152	100,0

Tablo 39'da görüldüğü üzere analize Mi değişkeninden 152 adet veri dahil edilmiştir ve hiçbir eksik gözlem yoktur. Elde edilen Mi değerlerinin istatistiki olarak doğru sonuç verebilmesi için normal dağılıma uyması gerekmektedir (Bekçi ve Avşarlıgil, 2011:151). Bu sebepten Mi değerinin normal dağılıma uyup uymadığının test edilmesi gerekmektedir. Normallik testi için veri sayılarının fazla olması dolayısıyla Kolmogorov-Smirnov sonuçlarına bakılarak verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine bakılmaktadır.

4.4. Normallik Testi

Normallik Testi						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	Sd	P	Statistic	Sd	P
Mi	,153	152	,000	,880	152	,000

Normallik testi sonucunda elde edilen Mi değerlerinde $P < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre oluşan veri seti normal dağılmamaktadır. Bu sebepten Mi değerleri standartlaştırılmış normal dağılıma çevrilerek Zi değerleri elde edilmiştir.

4.5. Tanımlayıcı İstatistik

Mi değişkeninin tanımlayıcı istatistik (ortalaması ve standart sapma, basıklık, çarpıklık gibi) sonuçları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 40. Tanımlayıcı İstatistikler

		İstatistik	Std. Hata	
Mi	Ortalama	-1,2175	,13224	
	Ortalama İçin 95% Güven Aralığı	Alt Sınır	-1,4788	
		Üst Sınır	-,9562	
	5% Kesilmiş Ortalama	-1,3257		
	Ortanca	-1,4500		
	Varyans	2,658		
	Std. Sapma	1,63032		
	Minimum	-5,78		
	Maximum	5,58		
	Aralık	11,36		
	Çeyrekler Arası Aralık	1,30		
	Çarpıklık	1,339	,197	
	Basıklık	4,443	,391	

Tablo 40'da elde edilen Mi değişkenlerinin ortalaması -1,2175, standart sapmasının ise 1,63032 olduğu ve standart normal dağılımda olması gerektiği gibi bu değerlerin birbirine yakınlığı söz konusudur.

4.6. Analiz Sonuçları

Elde edilen standart sapma ve ortalama ile Zi değeri hesaplanmış olup, analize dahil edilen firmaların manipülasyon yapıp yapmadıkları durumu (normal dağılım göstermediğinden) Zi değeri sonucuna göre aşağıdaki tabloda tespit edilerek sonuçlandırılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 41. İşletmelerin Mi ve Zi Değerleri İle Zi Yorumları

Firma No	Mi	Zi	finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgu yok	finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığı var	finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular var	finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular var
1	-2,29	-0,6578				
2	-0,71	0,3113				
3	-2,42	-0,7376				
4	-2,37	-0,7069				
5	-2,51	-0,7928				
6	-1,69	-0,2898				
7	1,6	1,7282				
8	-2,15	-0,572				
9	-1,22	-0,0015				
10	-1,39	-0,1058				
11	-1,86	-0,3941				
12	-2,03	-0,4984				
13	-2,15	-0,572				
14	0,06	0,7836				
15	-0,83	0,2377				
16	-1,87	-0,4002				
17	-0,55	0,4094				
18	-1,59	-0,2285				
19	-1,16	0,0353				
20	-2,4	-0,7253				
21	-3,16	-1,1915				
22	-1,54	-0,1978				
23	-0,9	0,1947				
24	-3,22	-1,2283				
25	-0,68	0,3297				
26	-1,34	-0,0751				
27	-1,26	-0,0261				
28	-0,82	0,2438				
29	-1,99	-0,4738				
30	2,5	2,2802				
31	-1,96	-0,4554				

32	-1,83	-0,3757				
33	-0,7	0,3174				
34	-5,78	-2,7985				
35	4,95	3,783				
36	-1,66	-0,2714				
37	-1,78	-0,345				
38	-2,48	-0,7744				
39	-1,8	-0,3573				
40	-1,15	0,0414				
41	0,49	1,0473				
42	-1,72	-0,3082				
43	-1,53	-0,1917				
44	-2,61	-0,8541				
45	-0,94	0,1702				
46	-1,48	-0,161				
47	-2,21	-0,6088				
48	0,78	1,2252				
49	-0,37	0,5198				
50	-0,51	0,434				
51	-1,15	0,0414				
52	-0,13	0,667				
53	5,58	4,1694				
54	0,63	1,1332				
55	-1,45	-0,1426				
56	-1,04	0,1089				
57	0,11	0,8143				
58	-1,49	-0,1671				
59	-1,47	-0,1549				
60	0,56	1,0903				
61	-2,61	-0,8541				
62	-1	0,1334				
63	-1,71	-0,3021				
64	-0,8	0,2561				
65	0,49	1,0473				
66	0,14	0,8327				
67	-2,76	-0,9461				
68	-1,73	-0,3144				
69	-1,83	-0,3757				
70	-1,45	-0,1426				

71	-1,9	-0,4186				
72	-1,49	-0,1671				
73	-3,45	-1,3694				
74	-1,33	-0,069				
75	-1,59	-0,2285				
76	-1,18	0,023				
77	-2,1	-0,5413				
78	-1,88	-0,4064				
79	-2,9	-1,032				
80	0,76	1,213				
81	-1,75	-0,3266				
82	-1,1	0,0721				
83	0,74	1,2007				
84	-1,22	-0,0015				
85	-1,22	-0,0015				
86	-0,83	0,2377				
87	-0,79	0,2622				
88	-2,71	-0,9155				
89	0,41	0,9983				
90	-0,41	0,4953				
91	-1,23	-0,0077				
92	-5,65	-2,7188				
93	-1,26	-0,0261				
94	-3,91	-1,6515				
95	-1,7	-0,296				
96	-3,41	-1,3448				
97	-1,42	-0,1242				
98	-2,33	-0,6824				
99	-1,15	0,0414				
100	-3,42	-1,351				
101	-1,32	-0,0629				
102	2,32	2,1698				
103	-0,94	0,1702				
104	-2,68	-0,8971				
105	1,03	1,3786				
106	-0,6	0,3788				
107	-2,52	-0,7989				
108	-1,64	-0,2592				
109	-0,79	0,2622				

110	-1,87	-0,4002				
111	-2,54	-0,8112				
112	-0,67	0,3358				
113	-1,39	-0,1058				
114	-2,11	-0,5474				
115	-1,71	-0,3021				
116	-1,56	-0,2101				
117	-1,25	-0,0199				
118	0,34	0,9553				
119	0,78	1,2252				
120	2,53	2,2986				
121	3,66	2,9917				
122	-1,42	-0,1242				
123	-0,68	0,3297				
124	4,84	3,7155				
125	-2,14	-0,5658				
126	2,85	2,4949				
127	0,25	0,9001				
128	-0,9	0,1947				
129	-1,69	-0,2898				
130	-1,77	-0,3389				
131	-0,65	0,3481				
132	-1,81	-0,3634				
133	-1,74	-0,3205				
134	-0,4	0,5014				
135	-3,6	-1,4614				
136	-2,01	-0,4861				
137	-3,09	-1,1485				
138	-1,57	-0,2162				
139	-2,25	-0,6333				
140	-1,2	0,0107				
141	-1,39	-0,1058				
142	-2,12	-0,5536				
143	-1,73	-0,3144				
144	-2,47	-0,7683				
145	-1,32	-0,0629				
146	-1,21	0,0046				
147	-2,47	-0,7683				
148	-0,17	0,6425				

149	-1,15	0,0414				
150	-4,15	-1,7987				
151	-2,02	-0,4922				
152	-2,19	-0,5965				

Tablo 41’de bulunan Zi değeri sonucunda firmaların manipülasyon yapıp yapmadıklarına dair yorumlar aşağıdaki gibidir;

- 30 firma finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgu yok,
- 38 firmanın finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığı var,
- 45 firmada finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular var,
- 39 firmada finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular var, sonuçları elde edilmiştir.

Fındık ve Öztürk (2016) yapmış oldukları çalışmada 2014 yılında BİST İmalat Sanayiinde işlem gören 91 şirketin verilerini analize tabi tutarak Beneish modelini uygulamıştır. Sektördeki 91 şirketin 45’inin (%49) finansal raporlarında muhasebe manipülasyonuna başvurma ihtimalinin olduğu sonucuna varmıştır. Küçüksözen (2004) çalışmasında İMKB’de işlem gören şirketlerin finansal tablo manipülasyonu uygulamalarına yönelik tahminde Beneish modelini kullanmıştır ve İMKB’deki 126 şirketten hisse (senedi işlem gören) 1998-2002 yılları arasında sırasıyla; 29 (% 23), 32 (% 25), 43 (% 34), 55 (% 44) ve 29 (% 23) şirket finansal bilgi manipülasyonu yapmış olduklarına dair sonuçlar elde etmiştir. Varıcı ve Er (2013) yaptıkları çalışmada, Beneish modeli yöntemi ile İMKB 100’de faaliyet gösteren imalat şirketlerinin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı, yapılan araştırmada belirlemeye çalışmışlardır. Toplamda 39 şirketin 20 (%51) tanesinde finansal bilgi manipülasyonu olma ihtimalini ortaya çıkarmışlardır. Tepeli ve Kayhan (2016) çalışmalarında, hisse senetlerinin borsada işlem gören şirketlerde finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadıklarına yönelik bir çalışma yapmışlardır. BIST Gıda Maddeler Sanayinde yer alan 28 tane işletme ile Beneish modelini kullanarak değerlendirme yapmışlardır. Çalışma sonuçlarında 25 şirketin 7 tanesinin manipülasyon yaptığına dair hiçbir şüphenin bulunmadığını, 4 şirketin ise manipülasyona başvurma olasılığı bulunduğunu, 5 işletmenin manipülasyon yaptığına dair ciddi bulgular bulunduğunu ve 9 şirketin de finansal

bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu sonucuna varmışlardır. 25 şirketin %50'sinin manipülasyon yapma ihtimalleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Çalışmada uygulanan Beneish Modelinin sonuçları ise daha evvel yapılmış olan çalışma sonuçlarıyla uyumludur. Firmaların %25'inde manipülasyon yaptıklarına yönelik çok önemli bulgular varken,%29'unda ciddi bulgular vardır. Yine firmaların %25'inde manipülasyon yapma olasılığı söz konusuysen %19'unda manipülasyon ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre bağımsız değişkenlerin manipülatör olmayan ve manipülatör olduğu düşünülen şirketlerin merkezi dağılım özellikleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 42. Manipülatör ve Manipülatör Olmayan Şirketlerinin Bağımsız Değişkenlerinin Merkezi Dağılım Özellikleri

	MANİPÜLATÖR OLMAYAN ŞİRKETLER	MANİPÜLATÖR ŞİRKETLER
Bağımsız Değişkenler	Ortalama	Ortalama
TAE	1,02	1,04
BKM	1,05	0,99
AKE	0,49	0,90
AME	1,29	1,21
PSE	0,79	0,92
KYE	1,09	1,12
TVE	-0,54	-1,19
SSE	1,01	1,01
FSE	1,44	1,15

Tablo 42'de yer alan analiz sonuçlarına göre manipülatör olmayan şirketlerde TAE, manipülatör şirketlere göre daha düşük çıkmaktadır. Bu oran Beneish'in (1999) çalışmasında da aynı şekilde ortaya çıkarken Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu (2005) çalışmalarında manipülatör şirketlerde TAE manipülatör olmayan şirketlerine göre daha düşük olarak elde edilmiştir. Çalışma kapsamında olan manipülatör şirketler çok küçük bir farkla daha yüksek oranda kredili satış yapmaktadır denilebilir.

Tablo 42'de yer alan bulgular BKM açısından değerlendirildiğinde Beneish'in (1999) çalışmasından farklı olarak manipülatör şirketlerin manipülatör olmayan şirketlere oranla

daha düşük kar marjına sahip oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum aslında, manipülatör olan şirketlerin çokta karlı işletmeler olmadıklarını göstermektedir.

AKE açısından tablo 42 değerlendirildiğinde manipülatör şirketlerin, Beneish'in (1999) çalışmasında olduğu gibi manipülatör olmayan şirketlere göre aktif kalitesi daha kötüdür.

Analiz sonuçlarında AME oranı manipülatör olmayan şirketlere göre daha yüksektir. Bu da demek oluyor ki manipülatör şirketler, karını yüksek gösterebilmek için amortisman giderlerini azaltmıştır.

Tablo 42'de PSE sonuçlarına göre manipülatör olmayan şirketler manipülatör şirketlere göre daha düşük bir PSE'ne sahiptir. Beneish'in (1999) çalışmasında ise PSE oran sonuçlarında manipülatör şirketler manipülatör olmayan şirketlerine göre daha düşük bir PSE'e sahiptirler.

Analiz sonucunda elde edilen KYE manipülatör şirketlerde manipülatör olmayan şirketlere göre daha yüksek çıkmaktadır. Bu oranın yüksek olması manipülatör işletmelerin borçluluk oranlarının arttığını göstermektedir.

TVE açısından işletmeler değerlendirildiğinde, manipülatör şirketlerde bu oran manipülatör olmayan şirketlere göre daha yüksek çıkmaktadır ve bu durum da manipülatör şirketlerin işletme sermayelerini borçla finanse ettikleri anlamına gelmektedir.

Yapılan analiz sonucunda elde edilen SSE sonuçlarına göre, manipülatör şirketler ve manipülatör olmayan şirketlerde bir paralellik söz konusudur. Bu durumda her iki şirket grupları için karını olduğundan daha düşük ya da yüksek gösterebilmek için genel yönetim giderlerini, satılan malın maliyeti ya da stoklara değişik oran veya ölçüde bir yansıtmadıkları görülmektedir.

FSE oranı açısından ise tablo 42'nin sonuçları değerlendirildiğinde manipülatör şirketlerin manipülatör olmayan şirketlere oranla satışlarına göre daha düşük düzeyde finansman gideri yaptıkları görülmektedir.

Tablo 42'de yer alan manipülatör ve manipülatör olmayan firmaların endeks ortalama rakamlarından hareketle banka kredi yöneticileri ve bankalar, kredi verdikleri firmaların BKM, AKE, KYE, TVE ve FSE oranlarını; şirketlerin sermaye yapıları, önceki piyasa

performansı, şirketin ortaklık yapısı, satışlardaki büyüme yapısı gibi değerlerle firma kapasitelerini ölçmeleri gerekmektedir (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005: 23).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankalar ekonomideki konumu açısından finansal sistemde oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bankacılık, sektör olarak risklerle sürekli karşı karşıya olduğundan dolayı, riski önlemeye yönelik farklı politika uygulamalarına sahiptir. Bankacılık sektörünün en çok riskle karşı karşıya kaldıkları aşama kredi talebi yani kredi riski ile başlamaktadır. Talep aşamasında, kredi başvurusunda bulunanların istihbaratının iyi yapılması gerekmektedir. Kredi talebinde bulunan firmaları ele aldığımızda kredi riskinin neler olabileceğini kestirmek pek kolay olmamaktadır. Fon ihtiyacı olan firmalar, bu ihtiyaçlarını istedikleri miktarda ve kolaylıkla alabilmek için muhasebe sistemindeki esnekliklerden faydalanarak kolaylıkla manipülasyon yapmakta, ancak karşı tarafın bunu anlaması pek kolay olmamaktadır.

Genellikle işletme kaynaklı yapılan muhasebe manipülasyonlarının muhasebe ilke ve standartlarındaki esneklikten dolayı sık karşılaşılan bir durum olduğu söylenebilir. Firma sahipleri işletmenin değerini arttırabilmek, yatırımcının gözünde karlı bir işletme imajı yaratabilmek, gelecekte elde edebileceği kar artışı beklentisini arttırabilmek, hisse başına kazancı arttırabilmek, kredibilitesini arttırabilmek için ve daha bir çok sebepten dolayı muhasebe manipülasyonlarına başvurumaktadırlar. Böylelikle ilgili tarafı yanıltarak kısa süreli fayda elde edebilmeyi hedeflemektedirler. Ancak uzun vadede ise sonuçlar bekledikleri gibi olmayabilmekte ve sadece firmalar zarar görmeye kalmayıp yatırımcılar dahil finans sektörü de etkilenmektedir. Bu yüzden firmaların düzenli ve dürüst bir şekilde sermaye piyasalarında faaliyette bulunabilmeleri de oldukça önemlidir.

Manipülasyon sonucu zarar gören taraflar olarak seçilen banka ve finansal piyasa yatırımcıları açısından ele alınan çalışma iki aşama ile analize tabi tutulup ilk aşamada bankacılık sektöründe ticari kredi biriminde çalışan kredi yetkililerinin muhasebe manipülasyonuna karşı algılarını tespitiye yönelik anket yapılmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde faaliyette bulunan bankaların personellerine ulaşılması sonucu 218 kişilik bir örneklem oluşturulmuştur. 218 kişinin oluşturduğu örneklem ile personellerin kredi değerlendirme sürecinde seçilmiş olan 16 hesap kalemleri arasında hangilerinin önemli olduklarını ve hangi hesap kalemlerinin manipülasyona daha yatkın oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ankette kredi yetkililerinin finansal bilgi/muhasebe manipülasyonlarına yönelik ifadelerine ilişkin katılım düzeyini belirleyebilmek amacıyla 19 ifade ve son bölümde de kredi

değerlendirme sürecinde en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniğini bulmaya yönelik sorular yer almıştır.

Anket verileri; ikiden fazla değişkenlerde, normal dağılım gösteren verilerde Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi, normal dağılım göstermeyen verilerde ise Kruskal Wallis testleri, Post Hock testlerde ise iki değişkenli gruplar için normal dağılım gösteren verilerde T- testi normal dağılım göstermeyen verilerde de Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Cinsiyet açısından algılardaki farklılığı ölçebilmek için normal dağılım gösteren verilerde T-testi, normal dağılım göstermeyen verilerde de Mann Whitney U testi yapılmış ve kadın ve erkek çalışanların oluşturduğu iki grup arasında hesap kalemlerine verdikleri önem seviyeleri ve seçilmiş hesap kalemlerinin manipülasyona yatkınlıkları açısından birbirinden farklı olmadığı sonucu ile istatistiki olarak anlamlı sonuç vermediği tespit edilmiştir.

Kredi değerlemesinde finansal tablolarda yer alan “Satışlar”, “Sermaye”, “Ticari Borçlar”, “Mali Borçlar”, “Dönem Karı” ve “Ticari Alacaklar” kalemlerinin çok önemli kalemler olduğu gözlemlenmektedir.

Satışlar hesap kalemi, bir firmanın satış hacminin dolayısıyla da satış sonrasında elde ettiği geliri ile bankadan alacağı krediyi geri ödeyebilme gücünü gösterdiğinden dolayı ticari kredi yetkililerince kredi verme aşamasında çok önemli görülmektedir. İkinci olarak sermaye hesap kalemi, işletmenin kaynak yapısını gösterdiği için önemlilik arz etmektedir. Bu duruma örnek olarak anonim şirketlerin sorumluluklarının sermayeleri ile sınırlı olması verilebilir. Üçüncü önemli kalem işletmenin borcunu gösteren ticari borçlar hesap kalemidir. Ticari borçlar hesap kalemi ile işletme ne kadar borçlanarak ayakta durabildiğini gösterebildiğinden dolayı çok önemlidir. Mali borçlar hesap kalemi ise işletmenin kamuya olan borçlarıdır. İşletmenin kamuya borcu söz konusu olduğunda ve işletmenin borçlarını ödeyemediği bir durumda ilk alacaklı olarak kamu kuruluşları alacaklarını almaktadır. Bu yüzden de işletmenin mali borçları kredi veren bankalarca çok önem arz etmektedir. Dönem karı hesap kalemi, işletmenin dönemsel olarak karlılık oranı (satışlardan elde edilen kar) ile borç ödeyebilme kabiliyetini ölçtüğünden yetkililer açısından yine çok önem arz eden hesap kalemleri içine girmektedir. Son olarak ticari alacaklar hesap kaleminin banka yetkililerince önemi, işletmenin satışını nasıl yaptığıdır. Satışların vadeli satılması ve peşin olarak satılması durumları yine işletmenin borç ödeyebilme için kabiliyetini ortaya koymaktadır.

Kredi yetkilileri kendilerine yöneltilen ifadelerden; kredi talep edenlerle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağları ve işletmelerin yüksek teminat göstermelerinin kredi verme durumlarında kararlarını kesinlikle etkilemediği; işletmelerin kredi taleplerini değerlendirirken sadece mali tablolarını değil aynı zamanda istihbari bilgileri de göz önünde bulundurdıkları çalışma sonucunda elde edilmiştir.

Yetkililere göre işletmeler kredi talebinde bulunurken finansal tabloların kredi alımına uygun hale getirildiğini, geri dönülebilirlik açısından kredilerin sıkı bir denetime tabi olduğunu düşündüklerini, işletmelerin nicel olmayan faktörlerinin kredi talep değerlendirmesinde etkili olduğunu, saptamış oldukları finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesinin muhasebeciden istenilmesi gerektiğini, finansal tablo manipülasyonlarında finansal krizlerin de etkisi olduğunu ve sektör ortalamalarının manipülasyon ortalamalarının tespitinde önemli olduklarını düşünmektedirler.

Finansal tablo kalemlerinin manipülatif uygulamalara yatkınlık derecelerine yönelik katılımcıların düşüncelerine genel olarak bakıldığında; Stoklar kalemini takiben Ortaklardan Alacaklar, Ortaklara Borçlar, Ticari Alacaklar, Satışlar, Dönem Karı, Ticari Borçlar, Hazır Değerler, Sermaye, Mali Borçlar, Yedekler, Maddi Duran Varlıklar ve Ödenecek Vergi ve Fonlar hesap kalemlerinin manipülasyona yatkın olduğu sonucuna varılmıştır.

Stok değerinin gerçekte olması gerekenden düşük veya yüksek tespit edilmesi kar/zarar rakamı üzerinde etkili olduğundan manipülasyona yatkın bir hesap kalemidir. Stokların maliyetinin tespiti ve değerlemesinin yapılması vergi kanunları, ticaret kanunu ve hem de işletmelerin kendi mali yapısını görmesi açısından bir zorunluluk olmaktadır. Stokların değerlemesinde uygulama farklılıkları ve yanlış seçimler olduğundan piyasa gerçeklerine uyan ancak yasal mevzuatlara uymayan yöntemler de seçilebilmektedir. VUK'da maliyet bedelinin tespitinin hangi metoda göre yapılacağı açık olarak belirtilmemiş olduğundan işletmeler (LİFO ve Ortalama Maliyet) kendi lehlerine olacak şekilde stok değerlemesi yapabilmektedirler. Bu esneklikten dolayı da Stoklar hesap kalemi manipülasyona oldukça yatkın bir hesap kalemidir denilebilir. Stoklar hesap kaleminin manipülasyona çok yatkın hesap kalemi olarak ortaya çıkmasının bir diğer sebebi de; işletmeler kayıt dışı mal alış - satışları (faturasız) finansal tabloda yansıtıp yansıtmamada manipülasyona daha kolay bir şekilde başvurabilmeleri ve bu durumun ispatının da

yetkililerce kolay olmamasıdır. Ancak BİST şirketlerinde kayıt dışı mal alış-satış olma ihtimali çok düşükken değerlendirme hileleri hayali kayıtlarla mümkün olmaktadır.

Kredi yetkililerinin, işletmenin kredi değerliliğinde çok önemli olarak gördüğü hesap kalemleri manipülasyona yatkın olarak da değerlendirilirken; -yedekler, -maddi duran varlıklar ve -ödenecek vergi ve fonlar hesap kalemleri manipülasyona yatkın olarak görülürken önemli görülmemektedir.

Kredi yetkililerine uygulanan ankette katılımcılara kredi değerlendirme aşamasında en fazla karşılaştıkları manipülasyon tekniğinin sorulmasıyla; Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi finansal tablolarda karşılaşılan manipülasyon tekniği olduğu sonucu elde edilmiştir. İşletme giderlerinin yerinde kullanılıp kullanılmaması sonucunda yapılan manipülasyon tekniği olmasıyla beraber, bankalarca da en fazla karşılaşılan fakat ispat edilemeyen bir tekniktir ve manipülasyona yatkınlık bakımından “stoklar” hesap kalemi ile “giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi finansal tablolarda karşılaşılan manipülasyon tekniği” arasındaki kar/zarar üzerinde yapılabilecek değişiklikler açısından yakınlıkları göze çarpmaktadır.

Muhasebe manipülasyonunu ortaya çıkarmaya yönelik çalışmanın ikinci kısmında; Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu'nun oluşturmuş olduğu Beneish Türkiye Modeli kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre BİST İmalat Sektöründe Faaliyette bulunan firmaların muhasebe manipülasyonu yapma olasılıklarına dair bulgular elde edilmiştir. BİST İmalat Sektöründe Faaliyette bulunan 183 firmanın 152'si ile 9 farklı endeks/finansal oran ile 30 firmanın finansal bilgi manipülasyonuna başvurduğuna dair bir bulgu bulunmadığı, 39 firmanın finansal bilgi manipülasyonu yaptığına dair çok önemli bulgular olduğu, 45 firmanın finansal bilgi manipülasyonu yapmış olma olasılığı hakkında ciddi bulgular olduğu ve 38 firmanın da finansal bilgi manipülasyonu yapma olasılığı olduğu tespit edilmiştir. Bu da firmalarda %25'inde çok önemli bulgular varken,%29'unda ciddi bulgular olduğunu göstermektedir. Yine firmaların %25'inde manipülasyon yapma olasılığı söz konusuysa %19'unda manipülasyon ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Yapılan analizlere göre; BİST İmalat sektöründe yer alan firmalardan manipülasyon yapmış olma ihtimali olanların manipülasyona başvurma olasılıklarının; brüt kar marjlarına (BKM) göre düşük kar marjında oldukları, aktif kalite endeksine (AKE) göre aktif kalitelerinin daha kötü olduğu, amortisman endekslerine (AME) göre karlarını yüksek

gösterebilmek için amortisman giderlerini azaltma eğiliminde oldukları, pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderlerine (PSE) göre atışların manipüle edildiği ya da giderlerin eksik kaydedildiği, finansman giderlerinin satışlara oranına (FSE) göre ise düşük düzeyde finansman gideri yaptıkları söylenebilir.

Çalışma sonucunda uygulanan model ile elde edilen bulgulardan yola çıkarak BIST İmalat Sektöründe Faaliyette bulunan firmaların muhasebe manipülasyonu yapma olasılıklarının geçmişte yapılan çalışmalara oranla daha düşük olmasına rağmen varlığı söz konusudur denilebilir. Sektör içinde büyük firma olmaları ve sermaye piyasalarına olumsuz etki edecekleri beklentisi ile denetlemelerin arttırılması ve muhasebe ilke ve standartlarındaki esnekliklerin kontrol altına alınmaları gerekliliği sonucu doğmaktadır. Elde edilen bulgulara göre yatırımcıların bu sektöre yatırım yapmaktan kaçınacakları ya da çekinecekleri sonucu da doğmaktadır. Bu durumda yatırımcıların daha dikkatli olmaları gerektiği ve manipülasyon olma olasılığını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Aynı zamanda bankalar açısından da kredi kullandırma aşamasında manipülasyon yapma ihtimalleri göz önünde bulundurularak önemi azımsanmayacak bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bankalar finansal tabloları yıllar ve aylık olarak tedarik ettirmeli ve çok iyi bir şekilde incelemeli, yorumlamalı ve sonuca göre kredi kullandırırken anlamlı çıkan mali tablo kalemlerine daha çok önem vermelidir. Bu tez çalışmasında ulaşılan sonuçlar, günümüzde finansal bilgi manipülasyonlarının varlığının bir kanıtıdır. Bu bağlamda banka kredi yetkililerince anket çalışmasına önem verilmesi gerekmekte ve manipülasyona yatkın olan kalemlerin hangileri olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Ancak finansal bilgi manipülasyonlarının ortaya çıkarılması denetim ve yerinde inceleme ile mümkündür. Bunun haricinde akademik çalışmalar sonucunda geliştirilmiş olan bir takım teknikler ile manipülasyon tespit edilmeye çalışılmaktadır. Akademisyenler tarafından oluşturulan bu uygulamalar kesin sonuç vermemekte ve bununla birlikte uygulamalar aslında yatırımcıları yanıltabilmektedir. Bunun dışında yatırımcılar sözkonusu çalışmaların sonuçlarına göre yatırım yapma kararı verilerse şayet; manipülatör olarak tespit edilen firmanın aslında manipülatör olmadığı veya manipülatör olmayan firmalarında aslında manipülatör oldukları durumlarda yatırımcıların yanılığa düşmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple oluşturulan modellerde yer alan değişkenlerin tek ve ayrı bir şekilde incelenmesi ve bu değişkenler üzerinden manipülasyon yapma ihtimalleri düşünülmelidir.

Finansal bilgi manipölasyonların önlenmesi için, şirket yöneticilerinin finansal raporlama sürecinde sorumlulukları hakkında yeterli bilinçlendirilmesi ve manipölasyonlar sonucunda karşılaşılabileceği cezai hükümlerden açık bir şekilde bilgilendirilmesi bir caydırıcılık olabilir. Çünkü şirketlerde yapılan bazı finansal bilgi manipölasyonları şirket yöneticilerinin (etik kuralları dışına çıkılarak) istekleri üzerine ve haberdar olmaları ile yapılmaktadır.

Gümümüzde manipölasyon olgusunun tespitine yönelik yapılan çalışmalar sonucunda ispatın ya da delilin olmaması, manipölasyonun sadece kayıtlar üzerinden değil farklı şekillerde (örneğin belgeler üzerinden) gerçekleştirilmesi nedeniyle ortaya çıkarılması pek kolay olmamaktadır. Denetçilerin tespit ettiği manipölasyon ya da hileleri ispatlaması bazen mümkün olmayabilmektedir. Manipölasyonu önlemek pek mümkün olmamakla beraber, işletme yöneticileri ve muhasebe sorumlularının etik anlayışına bağlı olarak önem arzetmektedir. Bu bağlamda manipölasyonları e-muhasebe sistemi üzerinden engellemek büyük bir adım olacaktır. Ayrıca muhasebe uygulamalarındaki esnekliklere bir kısıtlama getirilmesi manipölasyonların engellemesine katkı sağlayabilir. Firmaların çalışma hayatlarında etik davranmaları, dürüst ve şeffaf olmaları hem kreditorler ve yatırımcılar için hem de kamu için ve aynı zamanda kendileri için büyük yarar sağlayacaktır. Zira sürekli manipölasyona başvuran bir firmanın ömrünün uzun olacağı düşünülemez.

Çalışma sonucunda manipölasyonun varlığının ve bu durumun farkındalık yarattığının öneminden hareketle çalışmaya bir takım öneriler maddeler halinde aşağıdaki gibidir;

- İşletmelerde manipölasyona başvurma aşamasında ortaya çıkan fırsatın (hile üçgeni) önlenmesi etkin bir iç kontrol ile olabilmektedir. Bu sebepten hileye başvurmayı düşünen kişi etkin bir iç kontrol sisteminin varlığı durumunda bu fırsatı yakalayamaz. Dolayısıyla iç kontrol sisteminin işletmenin faaliyetler alanı, personel sayısı, etik değerleri gibi işletmenin bir takım özelliklerinin dikkate alınarak oluşturulması ve teknolojik yeniliklere sürekli uyum sağlayabilecek bir iç kontrol sisteminin kurulması işletmedeki personellerin ve üst düzey yöneticilerin manipölasyona başvurmalarını engelleyecektir.
- Denetim çalışmalarında kullanılan matematiksel yöntemlerden en önemli bir tanesi olan Benford Kanunu'nun olası muhasebe hata ve hilelerin tespitinde kullanılması, denetçilere milyonlarca veri arasından hatalı veya hileli olanları kısa zamanda ve etkili bir şekilde tespit etmeye yarar sağlayacaktır.

- Muhasebe hilelerinin ortaya çıkarılması ve önlenmesi konusunda asıl ve birincil sorumluluk işletme yönetimine ve yönetimden sorumlu kişilere aittir. İşletme yetkilileri işletmeleri ile ilgili bilgileri kullanıcılara iletirken muhasebenin temel kavramlarına (sosyal sorumluluk kavramı, tam açıklama kavramı, dönemsellik kavramı, tutarlılık kavramı gibi) uygun hareket etmelidirler.
- Sermaye piyasalarında belirtilen şeffaflık anlayışı içinde kamunun aydınlatılması, yatırımcıların sermaye piyasası araçları hakkında tam ve doğru olarak bilgilendirilmesi de kaliteli muhasebe standartlarının oluşturulması ve uygulanması ile sağlanabilmektedir. Muhasebe standartlarına göre hazırlanmış finansal tablolarda sağlanan şeffaflaşma ve hileli finansal raporlamanın engellenmesi ile yatırımcılar tarafından alınacak yanlış kararların önüne geçilebilecektir. Bu sayede piyasalara gelen doğru bilgilerle yapılan yatırımlar başta finansal piyasalar olmak üzere ülke ekonomisine önemli katkı sağlanacaktır.
- Yapılan analizler manipülasyon tespitinde yeterli olmadığından ve sadece bu analizlerden hareket edilmesi sonucunda da yanıltıcı bilginin ortaya çıkma ihtimali olduğundan; finansal bilgi manipülasyonunu önlemek üzere, kamunun, yatırımcıların, aracı kurumları ve kanun koyucuların finansal bilgi manipülasyonunu önlemek için elbirliği ile mücadele etmeleri gerekmektedir.
- Bilgi bazlı manipülasyon sonucunda ortaya çıkan manipülasyonun önlenmesi amacıyla analistlerin menkul kıymetlere ilişkin tavsiyelerinde tarafsızlığın sağlanması ve daha doğru ve yararlı bilginin verilebilmesi amacıyla düzenlemeler yapılması önerilebilir.
- Manipülasyona neden olan firmaların zayıf yönetim yapıda olmasından dolayı özellikle halka açık şirketlerde yönetim yapısı tekrar gözden geçirilmesi ve manipülasyona neden olabilecek aşırı hedeflerden kaçınılması performans ölçülerinin dengeli olması gerekmektedir.
- Firmaların büyümesi ve gerçekleştirdikleri işlemlerin çoğalması gibi nedenlerden dolayı bağımsız denetimin etkinliğinin artırılması gerekmektedir.
- Yapılmakta olan finansal tablo manipülasyonlarının azaltılması için muhasebe standartlarındaki seçeneklerin (esnekliklerin) azaltılması önemli bir adım olmaktadır.
- Muhasebe meslek grupları ve yöneticiler etik kurallara daha güçlü bir şekilde bağlı olmalıdır. Sosyal sorumluluk, özün inceliği, şeffaflık kavramlarından hareketle gerçek ve doğru bilgi beyan etmelidirler.
- İşletmelerin hesaplarda sürekli bir değişiklik yapıp yapmadığı, yapıyorsa neden yapıldığının belirlenebilmesi için «e-muhasebe» sistemi oluşturularak kayıt altına alınmaları sonucunda görülebilmesi manipülasyonları önleyebileceği düşünülmektedir.

- Bankalar firmalardan mali tablo talebinde bulunurken firmanın nakit akışlarını da göz önünde bulundurmaları yararlı olacaktır.
- Sermaye piyasalarında işlem yapan yatırımcıların manipülasyon sonucu zarar görmesi durumunda manipülasyon yaptıkları tespit edilen işletmelere tazminat davaları açmaları caydırıcı bir etki yaratabilmekteyken TTK ve SPK'nın da bu konuda bundan zarar gören yatırımcılar tarafından dava edilebilecekleri hususuna yer verilmesi,
- Son olarak da belli amaçlar doğrultusunda başvuru yapılan manipülasyon davranışlarının önlenmesi için standartlara uyulmadan yapılan durumlarda bu davranışların ekonomik suç sayılması ve özellikle ekonomik suçlar ile ilgilenen bir mahkemenin görevlendirilmesi önerilebilir.

Gelecek çalışmalar açısından “Bankalar kredi kullandırırken, manipülasyon yapan firmalara kredi faizini manipülasyon yapmayan firmalara göre nasıl vermelidir?”, “Manipülasyon ihtimali ile firma özellikleri arasındaki ilişki” veya “Manipülasyon ihtimali olan firmalarla olmayan firmaların farklılığı” konular çalışma konusu olarak seçilebilir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, H. (2007). Hilelerin Önlenmesi Ve Ortaya Çıkarılmasına Yönelik Proaktif Yaklaşımlar, *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, 119-138.
- Acer, A., (2010), *Ticari Kredi Talebi Değerlendirme Sırasında Bankalar Tarafından Yapılan Mali Analiz Çalışmaları Ve Bilanço Aktarma-Arındırma Politikaları*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Akaytay, A. (2010). *Bağımsız Denetimin Etkinliğini Arttırma Aracı Olarak Yapay Sınır Ağları: Analitik Bir İnceleme*, Sakarya Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Akpanuko, E. E., Ve Umoren, N. J., (2016), *The İnfluence Of Creative Accounting On The Credibility Of Accounting Reports*, Journal Of Financial Reporting And Accounting Vol. 16 No. 2, pp. 292-310.
- Aksoy, T. (2006). *Tüm Yönleriyle Denetim, Ab İle Müzakere Ve Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Al-Dalabih Firas, A. N., (2017), The Practice Of Creative Accounting On The Jordanian Banking Sector: A Case Study İn The Northern Region, *Australian Academy Of Accounting And Finance Review*, Vol. 3, Issue 3, July.
- Allen, F. And Gale, D., (1992), *Stock Price Manipulation*, Review of Financial Studies, vol 5, pp. 503-529.
- Altunöz, U., (2013), *Türk Bankacılık Sistemindeki Asimetrik Bilgi Probleminin Oyun Teorisi Çerçevesinde Analizi*, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:5, (1-20).
- Aren, S. (2009). “Yönetim Değişiklikleri Ve Finansal Rapor Manipülasyonları”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 10(1), 1-10.
- Atalar, M., (2013). *Bankalarda Ticari Risk Haritası Ve Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Araştırılması*, Doktora Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi

- Avgouleas, E. (2005). *The Mechanics And Regulation Of Market Abuse: A Legal And Economic Analysis*, New York: Oxford University Press.
- Avşarlıgil, N. (2010). *Finansal Tabloların Manipülasyonunda Yaratıcı Muhasebe Uygulama Teknikleri Ve Beneish Modeli İle Bir Uygulama*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Aydın, A. (2018), *Bireysel Yatırım Kararlarında Demografik Değişkenler İle Davranışsal Eğilimler Arasındaki Farkın İncelenmesi: Kilis Örneği*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Aygün, D. Ve Toptan, M., (2018), *Banka Ticari Kredi Yetkililerinin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Bakışı: Trabzon Ve Rize İllerinde Bir Araştırma*, 9(18), 2018: 421-451.
- Bankalarca Kullanılan Kredilerin Sektörel Dağılımı* 13 Mayıs 2018
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Bankacilik+Verileri/RiskMerkezi/Bankalarca+Kullandirilan+Kredilerin+Sektorel+Dagilimi/>
- Barton, J. Ve Simko, P.J. (2002). The Balance Sheet As An Earnings Management Constraint, *The Accounting Review*, 77, 1-27.
- Bayırlı, R. (2006). *Yaratıcı Muhasebe Etik Firma Değeri Ve Örnek Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Beasley, S.M. Ve Carcello, J.V. (1999). Fraudulent Financial Reporting:, *The Auditor's Report*, 22(3), 1-67.
- Bekçi İ. Ve Avşarlıgil N. (2011). Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemlerinden Yaratıcı Muhasebe Ve Bir Uygulama, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 2011/2, 131-161.
- Benabou, R. Ve Laraque, G. (1992). Using Privileged Information To Manipulate Markets, Insiders, Gurus And Credibility, *The Quarterly Journal Of Economics*, 107(3), 921-958.

- Beneish, M.D. (1999). The Detection Of Earnings Manipulation, *Financial Analysts Journal*, 55(5), 24-36.
- Bhasin M., (2016), *Frauds In The Banking Sector: Experience Of A Developing Country*, Asian Journal Of Social Sciences And Management Studies Issn: 2313-7401 Vol. 3, No. 1, 1-9, 2016
- Biddle, G. C., & Hilary, G. (2006). *Accounting Quality And Firm-Level Capital Investment*, The Accounting Review, 81(5), 963-982.
- Biddle, G. C., Hilary, G., & Verdi, R. S. (2009). *How Does Financial Reporting Quality Relate To Investment Efficiency?*, Journal Of Accounting And Economics, 48(2), 112-131.
- Blackwell, D.W., Brickley, J.A. Ve Weisbach, M.S. (1994). Accounting Information And Internal Performance Evaluation, Evidence From Texas Banks, *Journal Of Accounting And Economics*, 17, 331-358.
- Boynton, W. Ve Raymond, N.J. (2006), *Modern Auditing : Assurance Services And The Integrity Of Financial Reporting*, 8th Edition, John Wiley & Sons., Hoboken, New Jersey, Usa.
- Bozkurt, N. (2011). *İşletmelerin Kara Deliği Hile - Çalışan Hileleri*, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Bromberg, A.R. Ve Lowenfels, L.D. (1994). *On Securities Fraud & Commodities Fraud. Colorado Springs, Colo. : Shepard's/Mcgraw-Hill.*
- Burrowes, Ashley W., Joseph, Kastantin. Ve Milorad, M. Movicevic (2004), The Sarbanes-Oxley Act As A Hologram Of Post-Enron Disclosure: A Critical Realist Commentary, *Critical Perspectives On Accounting*, 15, 797-811.
- Can, A.V. (2010). Krizin Muhasebesi Ve Muhasebenin Krizi, *Mali Çözüm Dergisi*, 97.
- Canbulut, G. (2008). *Finansal Bilgi Manipülasyonu Ve Örnek Bir Uygulama*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Coderr, D.G. (2000). Computer Assisted Fraud Detection, *Internal Auditor*, 57(4), 25-28.

- Cohen, D., & Zarowin, P. (2008). *Economic Consequences Of Real And Accrual-Based Earnings Management Activities*. Leonard Ster School Of Business& New York University, Working Paper.
- Coons, C. Ve Weber, M. (2014). *Manipulation Theory And Practice*, Oxford University Press, Birleşik Krallık.
- Çalışkan, A. (2006). Sekizinci Yönerge Çerçevesinde Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim, *Sayıştay Dergisi*, 63, 51-58.
- Çalışkan, M. M. T. (2015). Borsa İstanbul'da Manipülasyon: 2001-2013 Yılları Arasında İşlem Yasaklıların Profili, *Yönetim ve Ekonomi Araştırma Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1, 389-391.
- Çiftçi, Y. Ve Erserim, A. (2007). Bağımsız Denetime İlişkin Ulusal Ve Uluslararası Güncel Düzenlemelerin İncelenmesi, *1. Uluslararası Esletme Ve Ekonomi Çalıştayım Ve I. Muhasebe Tarihi Günleri*. Giresun.
- Çürük, T. (2004). Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği, *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi*, 31(2), 50-60.
- Dağlı, M.F. (2011). *Muhasebe Denetiminin Finansal Bil Manipülasyonu Ve Kayıt Dışılığa Etkisi*, Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Dalğar, H. Ve Pekin, S. (2011). Kurumsal Yönetim İle Finansal Tablo Manipülasyonu Arasındaki İlişki: İmkb Kurumsal Yönetim Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma, *Mali Çözüm Dergisi*, 107, 19-44.
- Dechow, P.M., Ge, W., Larson, C.R. Ve Sloan, R.G. (2011). Predicting Material Accounting Misstatements, *Contemporary Accounting Research*, 28(1), 7-82.
- Dechow, P.M., Sloan, R.G. Ve Sweeney, A.P. (1995). Detecting Earnings Management, *The Accounting Review*, 70(2), 193-225.

- Demir, M. Ve Aslan Ö., (2015), *Banka Ticari Kredi Yetkililerinin Bakış Açılılarıyla Finansal Tablo Manipülasyonları: Sivas İlinde Bir Araştırma*, BDDK Bankacılık Ve Finansal Piyasalar Cilt: 9, Sayı: 1, 2015, 47-81.
- Demir, V. Ve Bahadır, O. (2007). Muhasebe Manipülasyonu Yöntemler Ve Teknikler, *Mali Çözüm Dergisi*, 84, 103-120.
- Dikmen, B., ve Küçükkocaoğlu, G., (2010) *The Detection of Earnings Manipulation: The Three Phase Cutting Plane Algorithm using Mathematical Programming*, Journal of Forecasting. Volume 29, Issue 5.
- Dölen, T. (2016). Yaratıcı muhasebe uygulamaları açısından borsa istanbulda işlem gören gıda sektöründeki şirketler üzerine bir uygulama, *işletme araştırmaları dergisi*, 8/1, 576-591.
- Dreck, P.D. (2000). Computer Assisted Analytical Procedures Using Benford's Law, *Journal Of Accounting Education*, 129-135.
- Durmuş, A.H. Ve Arat, M.E. (2000). *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili İlkeler Uygulamalar*, 5.Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı, 2000.
- Erciyas, M. (2002). *Kar Yönetimi Uygulamaları*, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara.
- Erdoğan, M. (2001). "Muhasebe Hilelerinin Ortaya Çıkarılmasında Benford Yasası", *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, 1(3).
- Erdoğan, M. (2006). *Denetim Kavramsal Ve Teknolojik Yapı*, Ankara: Maliye Ve Hukuk Yayınları.
- Erol, M. Ve Aslan, M. (2016). Muhasebe Manipülasyon Yöntemlerinden Agresif Muhasebe ve Bir Uygulama, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*,(49), ss. 19-28.
- Erserim, A. (2007). *Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Ve Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi*, Muğla Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Fesli, M. (2003). *İçeriden Öğrenenlerin Ticareti Ve Manipülasyonlar*, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Fındık, H. Ve Öztürk, E. (2016). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: Bıst İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 483-499.
- Graham, J.R., Harvey, C.R. Ve Rajgopal, S. (2005). The Economic Implications Of Corporate Financial Reporting, *Journal Of Accounting And Economics*, 40, 3-73.
- Grove, H. Ve Basílico, E. (2008). Fraudulent Financial Reporting Detection: Key Ratios Plus Corporate Governance Factors, *International Studies Of Management & Organization*, 38(3), 10-42.
- Güler S., Emgin O. Ve Uçma T. (2013). A Pragmatic Manifest For Ethics İn Emerging Markets: The Prediction Of Manipulation İn Turkey By Using Beneish's Model, *Muhasebe Ve Bilim Dünyası Dergisi*.
- Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting, *Accounting Horizons*, 13 (4), 365-383.
- Ijeoma, N. B., (2014) *The Effect Of Creative Accounting On The Nigerian Banking Industry*, International Journal Of Managerial Studies And Research (Ijmsr) Volume 2, Issue 10, November 2014, Pp 13-21 Issn 2349-0330 (Print) & Issn 2349-0349 (Online).
- Jones, J. J. (1991). *Earnings Management During Import Relief Investigations*, Journal Of Accounting Research, 193-228.
- Jones, K. L., Krishnan, G. V., and Melendrez, K. D., (2008), *Do Models Of Discretionary Accruals Detect Actual Cases Of Fraudulent And Restaed Earnings? An Empirical Analysis*, Contemporary Accounting Research / Volüme 25, Issue 2, pp. 499-531.
- Kalaycı, Ş. (2015), *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 405.
- Kandemir, C. Ve Kandemir, Ş. (2012). Muhasebe Hilelerini Önlemede Çözüm Yolu Olarak Kullanılacak Stratejilerin Bileşenleri, *Mali Çözüm Dergisi*, 111, 15-42.
- Kara, E., Uğurlu, M. Ve Körpi, M. (2015). Using Beneish Model İn Identifying Accounting Manipulation: An Empirical Study İn Bıst Manufacturing Industry Sector, *Journal Of Accounting, Finance And Auditing Studies*, 1(1), 21-29.

- Kardeş, S. (1996). *Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı Ve Türkiye' Deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*, Ankara: Spk Yayın.
- Kaszniak, R. (1999). On The Association Between Voluntary Disclosure And Earnings Management, *Journal Of Accounting Research*, 37(1), 57-81.
- Kayacan, M. (2006). Kurumsal Yönetim İlkeleri Ve Ulusal Finansal Raporlama Standartları Açısından Gelişmeler, İzmir Serbest Mali Müşavirler Odası, *Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu*, Kıbrıs.
- Kedia, S., & Philippon, T. (2007). *The Economics Of Fraudulent Accounting. The Review Of Financial Studies*, 22(6), 2169-2199.
- Kepekçi, C. (1996). *Bağımsız Denetim*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kıracı, M. (2005). "Hile Riski Değerlemesinin Ve Hileleri Bulmanın Denetimin Etkinliğindeki Rolü Ve Türkiye' Deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma", *Muhasebe Ve Denetime Bakış*, Sayı:14.
- Kirkos, Efsthios, Charalambos, Spathis Ve Yannis Manolopoulos. (2007) *Data Mining Techniques For The Detection Of Fraudulent Financial Statements, Expert System With Applications*, Vol.32, No. 4, 995–1003.
- Küçük, İ. (2008). *Finansal Raporlamada Hile-Manipülasyonlar Ve Önlenmesi*, Marmara Üniversitesi. Doktora Tezi, İstanbul.
- Küçükkocaoğlu, G. (2003). *İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Gün İçi Getiri, Volatilite Ve Kapanış Fiyatı Manipülasyonu*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Küçükkocaoğlu, G., Benli, Y.K., Küçüksözen, C., (2007), *Finansal Bilgi Manipülasyonunun Tespitinde Yapay Sinir Ağı Modelinin Kullanımı*, İMKB Dergisi, Sayı 36, Yıl 9.
- Küçüksözen, C. (2004). *Finansal Bilgi Manipülasyonu, Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları İmkb Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu (Spk) Yayınları.

- Küçüksözen, C., ve Küçükkocaoğlu, G., (2005), *Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*, muhasebe ve finansman dergisi, sayı: 28, ss. 160-171.
- Kwok, B.K. (2005). *Accounting Irregularities In Financial Statements, A Definitive Guide For Litigators, Auditors, And Fraud Investigators*, Birleşik Krallık, Gower Publishing, Surrey.
- Liou, Fen May, (2008), *Fraudulent Financial Reporting Detection and Business Failure Prediction Models: A Comparison*, Managerial Auditing Journal, Vol.23, No.27, pp. 650–662.
- Matsunaga, S. Ve Park, C. (2001). The Effect Of Missing A Quarterly Earnings Benchmark On The Ceo's Annual Bonus, *The Accounting Review*, 76, 313-332.
- Mckee, T.E. (2005). *Earnings Management: An Executive Perspective. Texere. An Imprint Of Thomson/South-Western: Usa: A Part Of The Thomson Corporation.*
- McNichols, M. F., & Stubben, S. R. (2008). *Does Earnings Management Affect Firms' Investment Decisions?* The Accounting Review, 83(6), 1571-1603.
- Merchant, K.A: (1989). *Rewarding Results: Motivating Profit Center Managers*, Harvard Business School Press, Boston.
- Mulford, C. W. Ve Comiskey, E.E. (2002), *The Financial Numbers Game, Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley & Sons.
- Ocak, M. ve Güçlü F. F. (2014), *Muhasebe Manipülasyonu: Hile, Yaratıcı Muhasebe, Kâr ve İzlenim Yönetimine İlişkin Kavramsal Çerçeve*, uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Sayı: 6, No:3. S.s: 123-135.
- Onur Ceylan (2015) *Etkin Piyasalar* 03 Mayıs 2019 <http://piyasarehberi.org/yatirim/portfoy-yonetimi/153-etkin-piyasalar-hipotezi-ve-varsayimlari>
- Önder, Ş. Ve Ağca, A. (2013). Toplam Tahakkuk Modelleri İle Türkiye'de Kar Yönetiminin Ölçülmesi: İmkb'de Yer Alan İşletmeler Üzerine Ampirik Bir Araştırma, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eyi 2013 Özel Sayı.

- Özbay, R. (1990). *Hisse Senedi Fiyatlarında Yükseliş Ve Çöküşler: Borsalarda Spekülasyon Ve Manipülasyon*, Araştırma Raporu, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara.
- Özden, E. A. ve Ataman, B. (2014). Kar Yönetimi ve Yöntemleri, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 42, ss. 13-25.
- Özparça, İ. (2000). *Hisse Senedi Piyasalarında Manipülasyon Ve Spekülasyon*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Öztürk, S. (2015). *Muhasebe Hileleriyle Mücadelede Kontrol Öz Değerlendirmenin Rolü Ve Bir Uygulama*, Atatürk Üniversitesi, Doktora Tezi, Erzurum.
- Pai, Ping-Feng, Ming-Fu Hsu, Ming-Chieh Wang, (2011) *A Support Vector Machine-Based Model For Detecting Top Management Fraud*, *Knowledge-Based Systems* 24, 314–321
- Ramos, M. (2003). Auditor's Responsibility For Fraud Detection, *Journal Of Accountancy*, 195(1), 28-35.
- Sakin, S. (2016), Sermaye Piyasasında Manipülasyon Suçu, *Interntional Journal Of Legal Progress*, ISSN: 2149-6021, Vol:2, Number:1, pg. 31-77.
- Salem, M.S. (2012). An Overview Of Research On Auditor's Responsibility To Detect Fraud On Financial Statements, *The Journal Of Global Business Management*, 8(2), 218-229.
- Saltoğlu, M. (2003). Yaratıcı Muhasebe Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü Ve Enron Örneği, *Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi*, 107-116.
- Sanusi, B. Ve Izedonmi, P. F., (2013), Nigerian Commercial Banks And Creative Accounting Practices, *Journal Of Mathematical Finance*, 75-83.
- Sayar, A.Z. (1995). *Hisse Senedi Piyasalarında Spekülasyon Ve Manipülasyon; Spekülatif Şişkinlikler Konusunda İmkb Üzerine Bir Deneme*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Sezgin, F.H. (2017). *Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesinde Spathis Modeli Yaklaşımının Etkinliği*, Scf International Conference On “Economic And Social Antalya Impacts Of Globalization”, Antalya.
- Shen, C.-H., Luo, F., & Huang, D. (2015). *Analysis Of Earnings Management Influence On The Investment Efficiency Of Listed Chinese Companies*, Journal Of Empirical Finance, 34, 60-78.
- Singleton, T. W., Aron, S., G.Jack B. Ve Robert J.L. (2006), *Fraud Auditing And Forensic Accounting*, 3rd Edition, John Wiley&Sons, Inc., New York, Usa.
- Sipahi, B. (2004). Sas 82 Çerçevesinde Muhasebe Denetiminde Hile Riskini Ortaya Çıkaran Faktörler, *Mali Çözüm Dergisi*, 14(67), 114-120.
- Skinner, D. Ve Sloan, R. (2002). Earnings Surprises, Growth Expectations, And Stock Returns Or Don't Let An Earnings Torpedo Sink Your Portfolio, *Review Of Accounting Studies*, 7(2-3), 289-312.
- Sümer, E. Ve Aybar, Ş. (2016), *Etkin Piyasalar Hipotezinin, Finansal Piyasaları Açıklamadaki Yetersizliği Ve Savranışsal Finans*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER) IX– II: 75-84.
- Şahin, İ., (2012), *Türk Bankacılık Sisteminde Asimetrik Bilgi Sorununun Giderilmesine Yönelik Müşterinin Tanınmasını Sağlayıcı Ortak Veritabanı Uygulamaları*, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:33, ISSN:1694-528X. 1-18.
- Şahin, K., (2010), *Kobi'lere Kredi Tesisi Aşamasında Banka Çalışanlarının Karşılaştığı Problemler Ve Çözüm Önerileri*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bankacılık Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tekin, A. ve Kabadayı, N. (2011), *Kazanç Yönetimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokuludergisi, Cilt 14, Sayı: 1-2, Ss. 127-159.
- Tekinalp, Ü. (2006). Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Merkez Kurumu Bağımsız Denetimin, Denetçi, Denetimin Konusu Ve Yöntemi Yönünden Analizi, İzmir Serbest Mali Müşavirler Odası, *Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu*, Kıbrıs.

- Temel, H. (2008). Bağımsız Denetimde Sarbanes Oxley Kannunu ve SPK Düzenlemelerinin Karşılaştırılması, *Finans, Politik Ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Cilt 45, Sayı 519, Ss.81-96.
- Tezcanlı, M.V. (1996)., *İçerden Öğrenenlerin Ticareti*. Ufuk Yayınları, İstanbul.
- Thomas, A. Ve Gibson, K.M. (2003). Management İs Responsible, *Journal Of Accountancy New York*, 195(4), 53-60.
- Tuzcu, M.A. (1999). *Hisse Senedi Fiyatlarını Etkileyen Faktörler Ve İmkb'de Volatilite*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Türker, M. (2006). Uluslararası Denetim Standartlarına Yakınsama Ve Türkiye Denetim Standartlarının Oluşturulması, *Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi*, 19.
- Türkyener, C.M. (2007). Benford Yasası Ve Mali Denetimde Kullanımı, *Sayıstaş Dergisi*, Sayı:64, 111-122.
- Uzay, Ş. (2007), *Türkiye’de Denetçi Bağımsızlığı, Türkiye’de Muhasebe Denetimi Alanında Yayınlanan Araştırmalar (1995-2005) Ve Seçme Yazıları*, İsmmmo Yayınları. Yayın No: 82.
- Varıcı İ. Ve Er B. (2013), *Muhasebe Manipülasyonu Ve Firma Performansı İlişkisi: İmkb Uygulaması*, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt. 13, Sayı. 1, 43-52.
- Wells, J.T. (2008), *Corporate Fraud Handbook Prevention And Detection*, John Wiley&Sons.
- Yakar, S. (2015), *Denetim Kalitesinde Denetim Komitesinin Etkinliği*, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 251-263.
- Yıldız, G. (2006), *Bankacılık Sektöründe Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Mali Tablolar*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yörük, N. ve Doğan, E. (2009), *Finansal Bilgi Manipülasyonu ve Finansal Bilgi Manipülasyonunun Belirlenmesine Yönelik İ.M.K.B’da Bir Uygulama*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Yükselen, C. (2010), *Örnekleme Süreci ve Örnekleme Yöntemleri*, 15. Ulusal Pazarlama Kongresi, İzmir.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

BANKALARDA TİCARİ KREDİ DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONLARININ ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK ANKET SORULARI

Anketin Amacı; Finansal bilgi manipülasyonlarına karşı, banka kredi karar vericilerinin algılarını araştırmak, manipüle edilen finansal bilginin bankaların kredi riskine etkisini incelemek ve ayrıca en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniklerini tespit etmektir.

A. Demografik Bilgiler

Cinsiyet	☐ Kadın ☐ Erkek
Yaş	☐ 21-30 ☐ 31-40 ☐ 41- üzeri
Eğitim	☐ Lise ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ lisans üstü
Çalıştığımız Bankanın Sahiplik yapısı	☐ Yerli Özel ☐ Yabancı ☐ Kamu ☐ Katılım
Çalıştığımız Bankanın Yaşı	☐ 1- 5 yıl ☐ 6 – 15 yıl ☐ 16 – 25 yıl ☐ 26 ve üzeri
Çalıştığımız Bankanın 2017 Aktif Büyüklüğü	☐ 1-10 milyon TL ☐ 11-100 milyon TL ☐ 101-200 milyon TL ☐ 201 milyon ve üzeri TL
Mesleki Çalışma Yılı	☐ 0 - 1 yıl ☐ 6 – 10 yıl ☐ 11 – 15 yıl ☐ 16 ve üzeri

B. Kalemlerin Kredi Değerliliğinde Önemlilik Dereceleri

Aşağıda bazı bilânço ve gelir tablosuna ait kalemler yer almaktadır. Bu kalemlerin işletmenin kredi değerliliğinde önem derecelerine yönelik düşüncelerinizi ifadenin sağında bulunan kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

	Çok Önemli	Önemli	Fikrim Yok	Önemli Değil	Hiç Önemli Değil
Hazır Değerler	☐	☐	☐	☐	☐
Ticari Alacaklar	☐	☐	☐	☐	☐
Ortaklardan Alacaklar	☐	☐	☐	☐	☐
Stoklar	☐	☐	☐	☐	☐
Maddi Duran Varlıklar	☐	☐	☐	☐	☐
Birikmiş Amortismanlar	☐	☐	☐	☐	☐
Avanslar (Alınan / Verilen)	☐	☐	☐	☐	☐
Mali Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ticari Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ortaklara Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ödenecek Vergi ve Fonlar	☐	☐	☐	☐	☐
Sermaye	☐	☐	☐	☐	☐
Yedekler	☐	☐	☐	☐	☐
Dönem Kârı	☐	☐	☐	☐	☐
Satışlar	☐	☐	☐	☐	☐
Gider Kalemleri	☐	☐	☐	☐	☐

C. Finansal Tablo Manipülasyonları Hakkında Görüşler

Lütfen aşağıda bulunan ifadeleri düşüncenize en yakın seçeneğe göre (X) işareti ile işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1-Kredi talebinde bulunan işletmenin finansal tablolarının kredi alımına uygun hale getirildiğini (manipüle edildiğini) düşünmekteyim.	☐	☐	☐	☐	☐
2- Ara dönem finansal tablolarında manipülasyon uygulamaları daha yaygındır.	☐	☐	☐	☐	☐
3- Kredi yetkilisi, saptamış olduğu finansal tablo manipülasyonlarının düzeltilmesini muhasebeciden istemelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
4- Muhasebeciler arasında kredi talebi ile yönlendirdikleri mükellefleri için bankadan komisyon isteyenler vardır.	☐	☐	☐	☐	☐
5- Kredi talebinin değerlendirilmesinde işletmenin nicel olmayan faktörleri (işletmenin yaşı sahibinin piyasadaki itibarı vb.)de etkilidir.	☐	☐	☐	☐	☐
6- Bazı kredi yetkilileri, finansal tabloları manipülasyona tabi olsa bile, performanslarını yüksek göstermek için kredi kullandırma yönlü davranmaktadırlar.	☐	☐	☐	☐	☐
7- Kredi talep eden işletmenin kredi yetkilileriyle olan arkadaşlık, akrabalık vb. yakınlık bağı, manipülatif uygulamanın görülmemesine yol açarak kredi talebini olumlu etkiler.	☐	☐	☐	☐	☐
8- Kredi yetkililerinin, finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı yönünde önyargıları vardır.	☐	☐	☐	☐	☐
9- Kredi talep eden işletmelerin teminatları yüksek ise finansal tablo manipülasyonları görmezden gelinmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
10- Kredi yetkililerince, teminatın yüksekliğinden dolayı görmezden gelinen manipülatif uygulamalar, bankanın denetim mekanizmasınca da dikkate alınmamaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
11- Sektör ortalamaları, manipülasyon uygulamalarını tespit etmekte önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
12- Kredi geri dönülebilirliği sıkı bir uygulama ve denetime tabi olduğu için manipülasyon yapılmış mali tablolar elimine edilmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐

13- İşletme yöneticileri (sahipleri) finansal tablo manipülasyonu konusunda muhasebeciye baskı yapmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
14- Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden mükelleflerini kendilerine yönlendirmeleri için muhasebecilere komisyon teklif etmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
15- Kredi yetkilisi, kredi talebini değerlendirirken sadece mali tabloları değil, istihbari bilgileri de göz önünde bulundurmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
16- Finansal krizlerin yaşanmasında finansal tablo manipülasyon uygulamaları büyük oranda etkilidir.	☐	☐	☐	☐	☐
17- Muhasebecilerin mesleki etik kurallarına uymadıklarını düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
18- Muhasebeciler, işletmenin gelirini yüksek gösterme yönlü manipülatif uygulamalar yapmaktadır.	☐	☐	☐	☐	☐
19-Bazı kredi yetkilileri, kredi talep eden işletmenin mali tablolarının kredibilitesinin uygun hale getirilmesini istemektedir.					

D. Bazı Kalemlerin Finansal Tablo Manipülasyonlarına Yatkinlık Derecesi

Aşağıda bazı bilânço ve gelir tablosuna ait kalemler yer almaktadır. Bu kalemlerin manipülatif uygulamalara yatkinlık derecesine yönelik düşüncelerinizi ifadenin sağında bulunan kutucuğa (X) işareti koyarak belirtiniz.

	Çok Yatkin	Yatkin	Fikrim Yok	Yatkin Değil	Hiç Yatkin Değil
Hazır Değerler	☐	☐	☐	☐	☐
Ticari Alacaklar	☐	☐	☐	☐	☐
Ortaklardan Alacaklar	☐	☐	☐	☐	☐
Stoklar	☐	☐	☐	☐	☐
Maddi Duran Varlıklar	☐	☐	☐	☐	☐
Birikmiş Amortismanlar	☐	☐	☐	☐	☐
Avanslar (Alınan / Verilen)	☐	☐	☐	☐	☐
Mali Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ticari Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ortaklara Borçlar	☐	☐	☐	☐	☐
Ödenecek Vergi ve Fonlar	☐	☐	☐	☐	☐
Sermaye	☐	☐	☐	☐	☐
Yedekler	☐	☐	☐	☐	☐
Dönem Kârı	☐	☐	☐	☐	☐
Satışlar	☐	☐	☐	☐	☐
Gider Kalemleri	☐	☐	☐	☐	☐

E. Karşılaşılan Finansal Tablo Manipülasyonları Teknikleri

Kredi değerlendime sürecinde en fazla karşılaştığınız manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.

Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	☐
Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	☐
Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	☐
Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması	☐
Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	☐

Ankette eksik gördüğünüz veya yorum yapmak istediğiniz bilgi varsa lütfen buraya yazınız...

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Ek 2: BIST İmalat Sektöründeki Firmaların Rasyoları ve Mi Değerleri

firmalar	TAE	BKM	AKE	AME	PSE	KYE	TVE	SSE	FSE	Mi
1	0,84	1,03	1,28	1,10	1,02	1,29	1,09	1,14	0,81	-2,29
2	1,07	0,98	1,11	1,16	0,00	2,08	-1,59	0,51	4,05	-0,71
3	0,88	1,31	2,37	1,42	1,00	2,11	0,05	1,03	0,52	-2,42
4	0,88	1,31	2,34	1,42	1,00	2,11	0,06	1,03	1,43	-2,37
5	0,88	1,31	2,60	1,43	1,00	2,32	0,06	1,03	0,00	-2,51
6	1,14	0,99	1,08	0,80	0,92	1,14	0,26	0,84	0,77	-1,69
7	2,75	0,48	0,59	1,10	0,47	1,01	-0,63	0,46	0,02	1,60
8	1,09	1,35	0,73	1,04	0,95	1,26	-0,01	0,91	1,72	-2,15
9	0,98	0,89	1,54	1,42	0,88	1,68	0,28	1,18	3,27	-1,22
10	0,84	1,10	1,03	1,36	0,79	1,12	-0,06	1,37	0,75	-1,39
11	0,96	0,95	1,02	0,91	0,92	1,03	0,51	0,95	0,00	-1,86
12	0,62	1,11	1,06	0,94	0,82	1,01	0,20	1,23	0,67	-2,03
13	0,81	1,22	0,69	1,21	0,62	0,89	0,51	1,04	0,76	-2,15
14	1,05	0,86	-1,74	0,03	0,01	1,35	-0,89	1,96	0,69	0,06
15	1,09	0,90	7,45	1,07	0,91	0,97	-0,21	0,70	0,67	-0,83
16	0,93	1,01	-1,07	1,02	0,96	1,11	-0,05	0,92	0,88	-1,87
17	0,98	1,05	0,24	5,67	0,98	0,81	0,09	1,07	1,19	-0,55
18	0,94	1,03	1,03	1,18	0,95	1,03	0,08	1,05	0,99	-1,59
19	1,01	0,63	1,48	0,97	0,89	0,96	0,45	0,85	0,54	-1,16
20	1,01	1,35	-0,56	1,03	0,80	1,02	-0,03	0,74	0,95	-2,40
21	1,38	1,27	0,94	1,70	0,71	0,07	3,48	0,60	0,00	-3,16
22	0,98	1,27	1,25	1,03	0,80	1,17	-0,06	1,42	0,95	-1,54
23	1,12	0,76	0,63	1,21	1,07	0,99	0,04	1,07	1,10	-0,90
24	0,66	1,57	1,65	1,17	1,08	1,16	0,89	1,23	0,78	-3,22
25	1,217	0,789	-1,55	1,04	0,87	0,77	-0,04	1,27	0,569	-0,68
26	1,16	1,10	0,57	1,01	1,01	1,38	0,05	1,09	5,23	-1,34
27	1,10	1,18	1,85	1,93	0,93	0,79	-0,26	0,92	1,18	-1,26
28	2,04	1,60	1,48	2,10	0,86	0,89	-0,07	1,02	0,95	-0,82
29	1,10	0,85	-2,99	0,95	0,91	0,94	0,13	0,47	0,75	-1,99
30	0,91	0,26	0,64	1,00	1,85	0,78	-2,03	3,12	2,74	2,50
31	1,10	1,15	0,23	1,00	0,82	1,28	0,03	0,78	1,06	-1,96
32	1,00	1,04	0,58	1,03	0,85	1,20	-0,08	0,74	0,89	-1,83
33	1,40	0,80	0,99	1,02	0,83	0,99	0,63	1,18	1,40	-0,70
34	0,88	3,27	-0,99	1,55	0,97	1,00	-0,03	0,92	0,99	-5,78
35	1,33	1,03	0,78	1,02	0,95	1,16	-12,14	0,90	1,21	4,95
36	1,09	1,16	1,35	1,04	0,93	1,18	0,23	1,15	0,89	-1,66
37	0,92	1,00	-0,18	1,03	0,96	1,14	-0,11	0,89	0,98	-1,78
38	0,85	0,89	0,91	1,28	0,91	0,98	1,79	0,86	0,74	-2,48
39	1,28	1,06	0,85	0,99	1,03	1,49	0,77	1,09	0,62	-1,80
40	1,03	1,04	2,61	1,09	0,84	1,23	0,23	1,36	1,46	-1,15
41	1,35	1,35	1,11	1,07	0,02	1,10	-2,04	1,67	1,44	0,49
42	1,19	1,19	0,33	0,95	0,92	1,15	0,06	1,03	0,69	-1,72
43	1,28	1,12	0,74	1,22	0,78	1,21	-0,13	0,64	2,13	-1,53
44	0,83	1,48	0,92	1,28	0,80	1,02	0,16	0,92	0,78	-2,61

45	1,54	1,04	1,04	1,01	1,00	1,15	-0,11	0,95	1,17	-0,94
46	1,02	0,70	-4,38	0,94	0,61	1,02	-0,05	0,73	1,00	-1,48
47	0,96	0,98	0,70	0,76	1,57	1,13	-0,14	0,65	1,13	-2,21
48	2,22	0,32	0,62	0,96	0,82	1,06	0,69	0,86	1,38	0,78
49	1,28	1,11	1,06	0,84	0,92	1,06	-1,34	1,26	2,06	-0,37
50	1,54	0,98	0,82	1,81	0,82	0,98	-0,36	0,84	0,99	-0,51
51	1,19	0,93	1,66	1,12	1,03	1,05	0,10	1,02	1,00	-1,15
52	1,04	0,68	1,06	1,23	0,82	0,97	-1,43	0,86	1,28	-0,13
53	1,00	0,89	0,90	0,99	1,03	1,24	-13,39	1,11	1,49	5,58
54	2,31	0,76	0,79	1,19	0,70	0,91	-0,39	0,70	0,39	0,63
55	0,96	1,09	0,84	1,23	0,98	0,99	0,04	1,27	1,12	-1,45
56	1,27	0,97	1,07	1,17	0,91	0,89	0,18	1,02	1,58	-1,04
57	0,75	0,03	2,69	1,65	0,77	0,81	-0,15	0,73	0,72	0,11
58	1,01	1,07	0,95	1,15	0,75	1,08	0,03	1,01	1,38	-1,49
59	0,91	0,85	1,16	1,02	1,01	0,89	0,25	0,97	1,19	-1,47
60	0,77	0,93	1,36	1,06	0,87	0,84	-3,64	1,26	0,77	0,56
61	1,12	1,66	1,13	1,48	1,17	1,18	1,47	1,58	3,45	-2,61
62	1,01	0,87	1,28	1,01	0,95	1,21	0,21	1,43	1,08	-1,00
63	0,80	0,77	-1,35	1,08	0,71	0,95	0,09	0,74	0,54	-1,71
64	0,00	0,91	0,66	0,94	1,98	1,30	-3,75	1,26	5,78	-0,80
65	1,13	-0,04	1,85	1,07	0,86	1,05	-0,12	0,80	1,29	0,49
66	0,49	0,51	0,83	1,17	1,08	0,91	-1,99	1,36	2,22	0,14
67	1,00	0,85	-2,00	1,00	0,00	1,25	5,97	0,66	30,13	-2,76
68	1,00	1,01	1,09	1,10	1,00	1,07	0,32	0,97	1,22	-1,73
69	0,90	0,99	0,96	1,16	0,87	1,02	0,25	0,87	0,62	-1,83
70	1,15	1,06	1,27	1,11	0,78	1,14	0,21	1,01	0,64	-1,45
71	0,97	1,10	0,43	1,02	1,04	1,05	0,03	0,94	0,84	-1,90
72	0,86	0,93	1,64	1,00	1,01	1,04	-0,12	0,96	1,44	-1,49
73	0,51	1,23	1,11	0,96	1,03	1,03	0,86	0,58	0,71	-3,45
74	1,26	1,00	1,06	1,27	0,77	1,40	0,30	1,19	0,96	-1,33
75	0,95	0,99	0,45	1,94	1,00	1,09	-0,09	1,02	0,90	-1,59
76	0,68	1,00	0,92	1,23	0,82	1,05	-2,96	0,86	0,51	-1,18
77	0,90	1,57	0,89	0,99	0,80	0,91	-0,78	1,33	1,32	-2,10
78	0,55	0,54	0,25	1,25	0,54	0,98	0,19	0,43	0,53	-1,88
79	0,61	1,61	0,79	0,97	0,86	1,00	-0,26	1,29	0,45	-2,90
80	1,22	0,90	1,05	1,08	0,00	1,22	-4,52	1,09	0,67	0,76
81	0,97	1,12	0,98	1,18	0,94	1,02	0,09	1,19	0,82	-1,75
82	1,08	0,78	1,94	1,09	0,78	1,17	0,21	1,07	0,93	-1,10
83	1,13	0,81	0,52	2,05	0,85	0,83	-3,46	1,43	0,80	0,74
84	1,10	0,64	0,43	1,03	0,75	1,07	-0,13	0,63	0,63	-1,22
85	1,10	0,64	0,43	1,03	0,75	1,07	-0,13	0,63	0,63	-1,22
86	1,26	0,85	3,20	1,04	0,44	1,01	0,03	0,83	0,67	-0,83
87	0,97	0,62	0,51	1,16	0,89	0,95	-0,84	0,91	1,01	-0,79
88	0,99	1,16	1,36	1,06	0,54	0,92	0,07	0,00	0,54	-2,71
89	0,85	-0,42	0,23	0,93	0,79	0,87	0,20	0,77	0,88	0,41
90	1,05	0,76	1,17	1,22	1,10	1,09	0,18	1,88	1,78	-0,41
91	1,38	1,09	-0,67	0,92	1,17	0,92	0,01	1,38	0,80	-1,23
92	0,89	3,20	0,55	1,89	0,94	0,93	-0,08	0,81	1,46	-5,65

93	0,72	1,03	0,97	1,31	0,99	1,02	0,28	1,88	1,24	-1,26
94	0,61	0,98	0,35	2,28	0,88	1,21	4,14	0,53	0,00	-3,91
95	1,15	1,05	1,30	1,03	0,91	1,10	0,18	0,89	1,72	-1,70
96	1,24	1,33	1,01	1,44	0,69	1,32	5,39	1,40	0,00	-3,41
97	1,08	0,99	0,92	1,22	1,13	1,21	0,30	1,23	3,60	-1,42
98	0,83	0,76	-2,15	0,93	0,70	0,67	1,76	0,72	0,68	-2,33
99	0,88	1,03	0,82	1,11	0,96	0,85	-1,43	1,22	0,16	-1,15
100	1,06	1,07	-13,26	1,01	0,84	1,40	0,17	0,73	0,32	-3,42
101	1,13	1,03	1,17	1,16	0,90	1,42	-0,01	1,39	1,43	-1,32
102	1,17	0,93	1,05	1,26	0,91	1,53	-11,74	0,84	1,16	2,32
103	1,35	0,67	1,39	1,24	1,24	1,07	-0,01	0,79	0,84	-0,94
104	0,61	1,75	0,77	0,91	0,91	1,14	-4,06	0,50	1,11	-2,68
105	0,97	1,10	0,99	1,04	0,85	0,53	-7,33	1,14	0,92	1,03
106	1,47	1,26	0,01	0,98	1,06	1,20	-2,30	1,41	0,96	-0,60
107	1,24	1,39	-4,34	1,19	0,92	1,52	0,08	1,17	1,85	-2,52
108	1,06	1,09	1,46	1,00	0,78	1,30	0,14	1,21	0,90	-1,64
109	1,28	0,62	0,78	1,25	0,98	0,99	0,25	0,90	0,96	-0,79
110	1,05	0,95	1,01	0,96	1,10	0,99	0,14	0,77	1,23	-1,87
111	0,31	2,34	0,16	0,94	0,97	1,11	-3,90	2,25	0,89	-2,54
112	1,36	0,83	0,97	1,24	0,63	1,08	-0,08	1,11	0,16	-0,67
113	0,93	0,95	1,40	1,01	0,93	1,10	-1,11	0,91	1,32	-1,39
114	0,83	0,84	-4,83	1,12	0,88	0,99	0,00	0,91	0,93	-2,11
115	0,93	1,02	1,84	1,35	0,91	0,98	0,09	0,94	1,12	-1,71
116	0,92	0,89	1,06	1,20	0,73	1,06	-0,68	0,64	1,32	-1,56
117	1,18	1,05	0,92	1,31	0,97	1,17	-0,18	1,21	1,90	-1,25
118	0,96	0,88	0,84	1,21	0,98	1,63	-7,59	0,55	1,24	0,34
119	0,80	0,86	0,76	1,48	1,25	1,11	-8,41	0,78	0,00	0,78
120	1,13	0,87	1,86	1,09	0,82	1,03	-10,92	0,95	0,97	2,53
121	0,68	0,47	2,26	0,57	0,85	1,05	-12,84	1,38	1,47	3,66
122	1,08	0,84	1,15	1,14	0,84	1,06	0,12	0,80	1,71	-1,42
123	0,66	0,86	0,01	6,26	0,75	1,07	0,20	1,07	1,31	-0,68
124	1,72	0,37	4,86	0,88	1,19	4,69	-17,91	1,08	1,54	4,84
125	1,06	1,03	0,30	1,74	1,01	0,86	1,30	0,82	0,85	-2,14
126	0,46	0,06	1,00	0,98	0,36	0,92	-10,88	0,58	0,00	2,85
127	0,84	1,06	1,00	1,00	0,00	1,00	-5,42	0,84	2,62	0,25
128	1,02	0,58	3,17	1,05	0,42	0,95	0,91	0,85	0,69	-0,90
129	0,98	0,93	0,62	1,07	1,26	0,82	0,08	0,99	1,09	-1,69
130	0,99	1,02	0,86	0,99	0,93	1,07	-0,14	0,94	1,14	-1,77
131	0,78	1,03	0,41	1,50	0,58	0,01	0,13	1,69	0,86	-0,65
132	0,99	1,00	0,95	1,26	0,98	0,90	0,06	0,81	0,90	-1,81
133	1,13	1,07	0,96	1,21	1,04	1,12	0,36	1,06	1,60	-1,74
134	0,83	1,02	1,07	0,95	0,87	1,03	-4,51	0,98	0,86	-0,40
135	1,29	2,39	1,17	1,01	1,15	0,99	-0,18	1,15	1,52	-3,60
136	0,70	0,91	0,59	1,09	0,87	0,95	-0,01	0,87	0,64	-2,01
137	0,65	1,11	-1,12	2,03	0,93	0,90	1,31	0,57	0,60	-3,09
138	1,07	0,97	1,06	1,23	1,02	1,15	0,16	1,07	1,05	-1,57
139	0,92	1,49	0,14	2,42	0,85	0,88	-0,55	0,86	0,82	-2,25
140	1,02	0,91	3,43	1,05	0,75	0,98	-0,15	0,95	0,66	-1,20

141	0,99	1,07	0,96	1,10	0,94	0,96	-0,29	1,29	0,90	-1,39
142	1,03	1,18	1,10	1,08	0,88	1,05	0,17	0,84	1,07	-2,12
143	0,90	0,95	1,93	1,01	0,60	0,98	0,31	0,86	0,28	-1,73
144	0,80	1,32	1,10	1,10	0,78	1,13	0,07	1,01	0,88	-2,47
145	0,92	0,91	1,25	1,08	1,07	1,03	-0,96	1,00	1,04	-1,32
146	0,91	0,97	0,76	2,00	1,00	0,95	-0,15	1,28	0,95	-1,21
147	1,10	1,19	0,72	1,29	1,02	1,40	1,36	1,03	1,84	-2,47
148	0,05	-0,25	0,52	1,89	0,01	0,85	-2,42	0,01	0,00	-0,17
149	1,18	1,06	1,05	1,44	0,97	1,03	-0,17	1,27	1,10	-1,15
150	1,09	2,90	1,11	1,34	0,95	0,85	-1,09	1,25	0,98	-4,15
151	0,69	0,97	0,20	2,05	0,88	0,82	0,03	0,72	0,62	-2,02
152	1,45	1,53	-0,80	1,02	0,97	1,66	-0,88	1,11	0,00	-2,19

EK 3. Anket Verileri İçin Normallik Testi- Kolmogorov-Smirnov Test Sonuçları

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	Df	Sig.
EĞİTİM	,420	218	,000	,532	218	,000
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN SAHİPLİK YAPISI	,381	218	,000	,679	218	,000
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN YAŞI	,406	218	,000	,661	218	,000
ÇALIŞTIĞINIZ BANKANIN 2017 AKTİF BÜYÜKLÜĞÜ	,509	218	,000	,396	218	,000
MESLEKİ ÇALIŞMA YILI	,241	218	,000	,852	218	,000
HAZIR DEĞERLER	,297	218	,000	,708	218	,000
TİCARİ ALACAKLAR	,329	218	,000	,636	218	,000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	,275	218	,000	,721	218	,000
STOKLAR	,300	218	,000	,705	218	,000
MADDİ DURAN VARLIKLAR	,326	218	,000	,759	218	,000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	,265	218	,000	,861	218	,000
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	,257	218	,000	,872	218	,000
MALİ BORÇLAR	,390	218	,000	,631	218	,000
TİCARİ BORÇLAR	,417	218	,000	,632	218	,000
ORTAKLARA BORÇLAR	,304	218	,000	,734	218	,000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	,299	218	,000	,767	218	,000
SERMAYE	,423	218	,000	,599	218	,000
YEDEKLER	,286	218	,000	,835	218	,000
DÖNEM KARI	,351	218	,000	,679	218	,000
SATIŞLAR	,432	218	,000	,605	218	,000
GİDER KALEMLERİ	,360	218	,000	,784	218	,000
KREDİ TALEBİNDE BULUNAN İŞLETMENİN FİNANSAL TABLOLARININ KREDİ ALIMINA UYGUN HALE GETİRİLDİĞİNİ (MANİPÜLE EDİLDİĞİNİ) DÜŞÜNMEKTEYİM	,294	218	,000	,854	218	,000
ARA DÖNEM FİNANSAL TABLOLARINDA MANİPÜLASYON UYGULAMALARI DAHA YAYGINDIR	,171	218	,000	,915	218	,000
KREDİ YETKİLİSİ, SAPTAMIŞ OLDUĞU FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYONLARININ DÜZELTİLMESİNİ MUHASEBECİDEN İSTEMELİDİR	,262	218	,000	,847	218	,000
MUHASEBECİLER ARASINDA KREDİ TALEBİ İLE YÖNELNDİRİLDİKLERİ MÜKELLEFLERİ İÇİN BANKADAN KOMİSYON İSTEYEN VARDIR	,193	218	,000	,896	218	,000
KREDİ TALEBİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE İŞLETMENİN NİCEL OLMAYAN FAKTÖRLERİ (İŞLETMENİN YAŞI SAHİBİNİN PİYASADAKİ İTİBARI VB.) DE ETKİLİDİR	,202	218	,000	,877	218	,000
BAZI KREDİ YETKİLİLERİ, FİNANSAL TABLOLARI MANİPÜLASYONA TABİ OLSA BİLE, PERFORMANSLARINI YÜKSEK GÖSTERMEK İÇİN KREDİ KULLANDIRMA YÖNLÜ DAVRANMAKTADIR	,183	218	,000	,908	218	,000
KREDİ TALEP EDEN İŞLETMENİN KREDİ YETKİLİLERİ İLE OLAN ARKADAŞLIK, AKRABALIK VB. YAKINLIK BAĞI, MANİPÜLATİF UYGULAMANIN GÖRÜLMEMESİNE	,231	218	,000	,841	218	,000

YOL AÇARAK KREDİ TALEBİNİ OLUMLU ETKİLER						
KREDİ YETKİLİLERİNİN, FİNANSAL TABLOLARIN GERÇEĞİ YANSITMADIĞI YÖNDE ÖN YARGILARI VARDIR	,213	218	,000	,897	218	,000
KREDİ TALEP EDEN İŞLETMELERİN TEMİNATLARI YÜKSEK İSE FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYONLARI GÖRMEZDEN GELİNMEKTEDİR	,261	218	,000	,828	218	,000
KREDİ YETKİLİLERİNCE, TEMİNATIN YÜKSEKLİĞİNDEN DOLAYI GÖRMEZDEN GELİNE MANİPÜLATİF UYGULAMALAR, BANKANIN DENEYİM MEKANİZMASINCA DİKKATE ALINMAMAKTADIR	,239	218	,000	,819	218	,000
SEKTÖR ORTALAMALARI, MANİPÜLASYON ORTALAMARINI TESPİTTE ÖNEMLİDİR	,287	218	,000	,853	218	,000
KREDİ DÖNÜLEBİLİRLİĞİ SIKI BİR UYGULAMA VE DENETİM TABİ OLDUĞU İÇİN MANİPÜLASYON YAPILMIŞ MALİ TABLOLAR ELİMİNE EDİLMEKTEDİR	,197	218	,000	,899	218	,000
İŞLETME YÖNETİCİLERİ (SAHİPLERİ) FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYONU KONUSUNDA MUHASEBECİYE BASKI YAPMAKTADIR	,174	218	,000	,901	218	,000
BAZI KREDİ YETKİLİLERİ, KREDİ TALEP EDEN MÜKELLİFLERİNİ KENDİLERİNE YÖNLENDİRMELERİ İÇİN MUHASEBECİLERE KOMİSYON TEKLİF ETMEKTEDİR	,222	218	,000	,894	218	,000
KREDİ YETKİLİSİ , KREDİ TALEBİNİ DEĞERLENDİRİRKEN SADECE MALİ TABLOLARI DEĞİL, İSTİHBARİ BİLGİLERİ DE GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURMALIDIR	,226	218	,000	,839	218	,000
FİNANSAL KRİZLERİN YAŞANMASINDA FİNANSAL TABLO MANİPÜLASYON UYGULAMALARI BÜYÜK ORANDA ETKİLİDİR	,269	218	,000	,871	218	,000
MUHASEBECİLERİN MESLEKİ ETİK KURALLARINA UYMADIKLARINI DÜŞÜNÜYORUM	,188	218	,000	,910	218	,000
MUHASEBECİLER, İŞLETMENİN GELİRİNİ YÜKSEK GÖSTERME YÖNLÜ MANİPÜLATİF UYGULAMALAR YAPMAKTADIR	,177	218	,000	,914	218	,000
BAZI KREDİ YETKİLİLERİ, KREDİ TALEP EDEN İŞLETMENİN MALİ TABLOLARININ KREDİBİLİTESİNİN UYGUN HALE GETİRİLMESİNİ İSTEMEKTEDİR	,224	218	,000	,895	218	,000
HAZIR DEĞERLER	,289	218	,000	,798	218	,000
TİCARİ ALACAKLAR	,278	218	,000	,769	218	,000
ORTAKLARDAM ALACAKLAR	,262	218	,000	,762	218	,000
STOKLAR	,284	218	,000	,737	218	,000
MADDİ DURAN VARLIKLAR	,334	218	,000	,816	218	,000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	,201	218	,000	,894	218	,000
AVANSLAR (VERİLEN-ALINAN)	,245	218	,000	,877	218	,000
MALİ BORÇLAR	,296	218	,000	,797	218	,000
TİCARİ BORÇLAR	,268	218	,000	,767	218	,000

ORTAKLARA BORÇLAR	,276	218	,000	,737	218	,000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	,217	218	,000	,862	218	,000
SERMAYE	,286	218	,000	,770	218	,000
YEDEKLER	,226	218	,000	,883	218	,000
DÖNEM KARI	,255	218	,000	,778	218	,000
SATIŞLAR	,273	218	,000	,765	218	,000
GİDER KALEMLERİ	,239	218	,000	,868	218	,000
KREDİ DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE EN FAZLA KARŞILAŞTIĞINIZ MANİPÜLASYON TEKNİĞİNİ İŞARETLE GÖSTERİNİZ	,208	218	,000	,849	218	,000

EK 4. Anket Verileri İçin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

NORMALLIK TESTİ

	N	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
HAZIR DEĞERLER	218	1,498	,165	1,673	,328
TİCARİ ALACAKLAR	218	2,092	,165	6,597	,328
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	218	1,545	,165	2,015	,328
STOKLAR	218	1,503	,165	2,801	,328
MADDİ DURAN VARLIKLAR	218	1,162	,165	1,932	,328
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	218	,217	,165	-1,163	,328
AVANSLAR (ALINAN-VERİLEN)	218	,308	,165	-1,201	,328
MALİ BORÇLAR	218	1,749	,165	3,839	,328
TİCARİ BORÇLAR	218	1,579	,165	2,584	,328
ORTAKLARA BORÇLAR	218	1,367	,165	1,578	,328
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	218	1,038	,165	,322	,328
SERMAYE	218	1,967	,165	4,539	,328
YEDEKLER	218	,736	,165	-,401	,328
DÖNEM KARI	218	1,629	,165	2,877	,328
SATIŞLAR	218	1,530	,165	2,488	,328
GİDER KALEMLERİ	217	1,036	,165	,299	,329
HAZIR DEĞERLER	218	,832	,165	-,492	,328
TİCARİ ALACAKLAR	218	1,127	,165	,340	,328
ORTAKLARDAM ALACAKLAR	218	1,252	,165	,777	,328
STOKLAR	217	1,339	,165	,930	,329
MADDİ DURAN	218	,514	,165	-,940	,328

VARLIKLAR					
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	218	,025	,165	-1,142	,328
AVANSLAR (VERİLEN- ALINAN)	218	,141	,165	-1,307	,328
MALİ BORÇLAR	218	,971	,165	-,243	,328
TİCARİ BORÇLAR	218	1,006	,165	-,199	,328
ORTAKLARA BORÇLAR	218	1,300	,165	,709	,328
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	218	,222	,165	-1,310	,328
SERMAYE	218	,788	,165	-,922	,328
YEDEKLER	218	,335	,165	-,956	,328
DÖNEM KARI	218	,944	,165	-,365	,328
SATIŞLAR	218	1,102	,165	,057	,328
GİDER KALEMLERİ	218	,139	,165	-1,351	,328
KREDİ DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE EN FAZLA KARŞILAŞTIĞINIZ MANİPÜLASYON TEKNIĞINI İŞARETLE GÖSTERİNİZ	218	,354	,165	-1,219	,328